

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ
İYUL 2022

Asladuz

№07 (638)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

CƏLİL CAVANŞİRİN

ÖZÜYLƏ SÖHBƏTİ VƏ HEKAYƏSİ

NƏRGİZ CABBARLI

“CƏNNƏTLİK GÜNAH” DAN YAZIR

TƏVƏKGÜL BOYSUNARIN

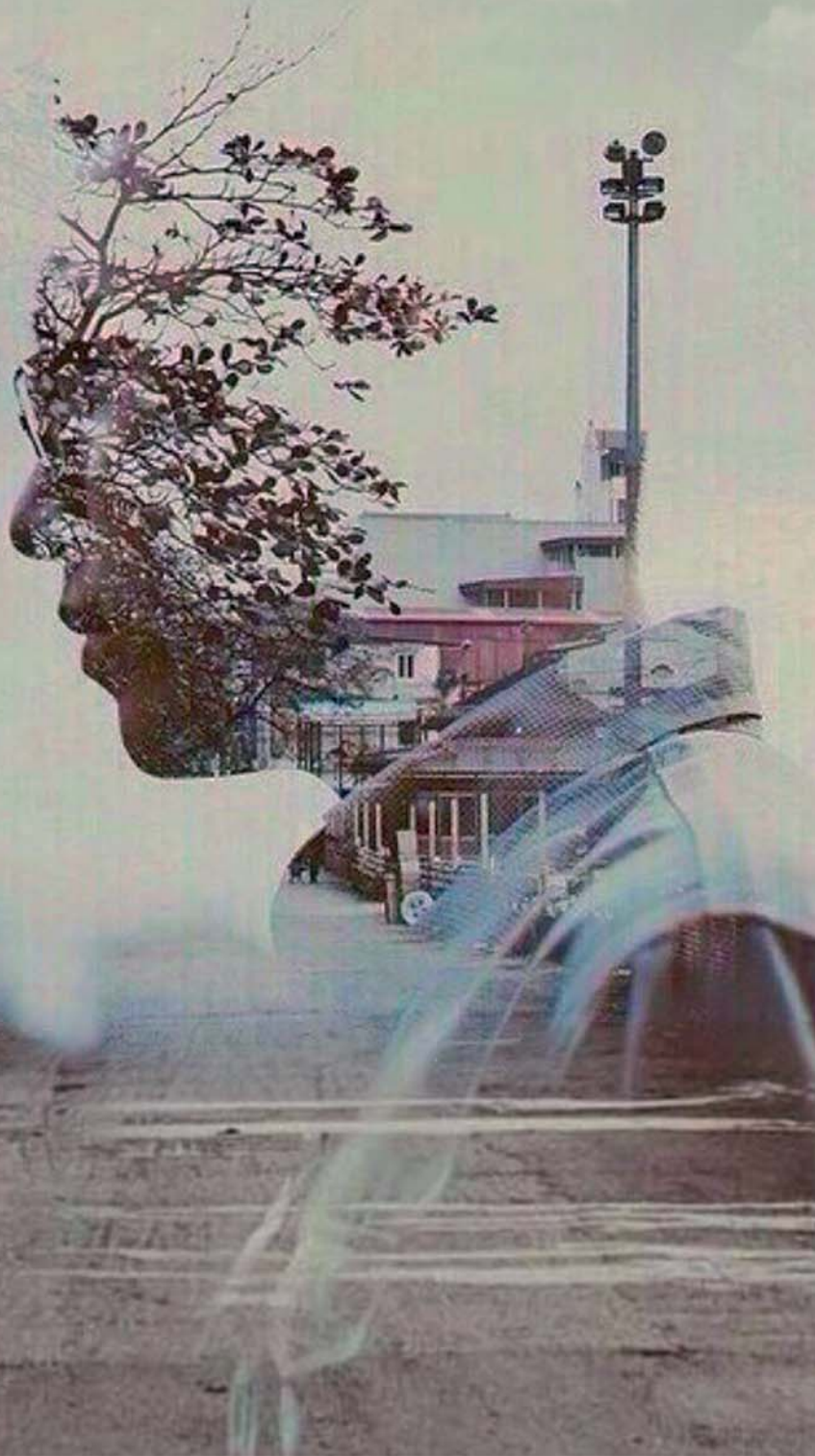
YENİ ŞEİRLƏRİ

“USTAD DƏRSLƏRİ”

DAVAM EDİR

QISA FİKİRLƏR XƏZİNƏSİ

DƏRGİDƏ KİTAB

Bu sayımızda

**Elşən
ƏZİM**
İKİ HEKAYƏ

23

**Cəlil
CAVANŞİR**
ÖZÜYLƏ SÖHBƏTİ
VƏ HEKAYƏSİ

3

Azər ƏRZİ
QAYITMADI
GEDƏNLƏR

31

Gülay TAHİRLİ
...SONRA BİR GÜN

7

**Məmməd
MƏMMƏDLİ**
ARAFIN DƏRİN
QATLARINDA

33

**QISA FİKİRLƏR
XƏZİNƏSİ**

9

Əli ƏMİRLİ
USTAD DƏRSLƏRİ

38

**Nərgiz
CABBARLI**
YAZI HƏM DƏ
XİLAS YOLUDUR

13

**Adilə
NƏZƏR**
ŞEİR ÜZLÜ
DÜNYA

41

**Təvəkgül
BOYSUNAR**
ƏLLƏRİNDƏN
TUTAN VAR

19

Mina RƏŞİD
BÖYÜK İNSAN

44

Rüfət VAHİDOV
QIRXINCI PAYIZ

46

Nurlana UMUDVAR
AYÇİL YUXU
GÖRDÜ

64

Günəl MEHRİ
XOŞBƏXTLİK İKSİRİ

48

Qədiməli ƏHMƏD
ZAMANIN
YADDAŞINDA

70

Rəsmiyyə SABİR
"BEYNƏLXALQ DƏRGİLƏR
SƏRGİ-YARMARKASI" NİN
TƏƏSSÜRATLARI

52

**Mustafa
ÇƏMƏNLİ**
ÖTƏN GÜNLƏRDƏN
SƏHİFƏLƏR

73

Sabir YUSİFOĞLU
HAMİ YADDAN
ÇIXIB GEDİR

55

Elmar VÜQARLI
SEVGİ YENƏ OLACAQ

78

Mətanət VAHİD
OĞURLANMIŞ
SÖZLƏR

59

Güləmail MURAD
APREL SƏHƏRİ

81

Əkbər RZAYEV
TƏRCÜMƏ
SAATI

62

Nemət MƏTİN
DƏRGİDƏ KİTAB

83

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və "Ulduz" jurnalının kollektivi

Baş redaktor Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti: Təranə Vahid (*Baş redaktor müavini*), Hicran Hüseynova (*şöbə redaktoru*), Dayandır Sevgin (*şöbə redaktoru*), Taleh Mansur (*şöbə redaktoru*), Həyat Şəmi, Elçin Mirzəbəyli, Xəyal Rza, Səhər Əhməd, Xanəmir, Rəsmiyyə Sabir, Elxan Yurdoğlu, Nuranə Nur, Anar Amin, Elmar Vüqarlı, Ələmdar Cəbbarlı, Qılman İman, Hafiz Hacıxanlı, Cavid Zeynallı, Məshəti Musa, Elşən Əzim, Nargis, Şəfa Vəli, Şahanə Müşfiq, Allahşükür Ağa, Türkan Turan, Ulucay Akif, Seyfəddin Altaylı (Türkiyə), Xaqani Qayıblı (Estoniya), Baloqlan Cəlil (Başqırdıstan), Saodat Muxammadova (Özbəkistan), Nilufər Şıxlı (Moskva), Günay Səma Şirvan (Voronej),

Bədii redaktor Ədalət Həsən

Ünvanı: AZ1000, Bakı, Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru; www.ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 20.07.2022 "Ulduz" jurnalı redaksiyasında yığılıb, səhifələnib.

"ASPOLİQRAF LTD" MMC-də çap olunub.

Sifariş №60, Tiraj: 300. Qiyməti: 1 man.

1967-ci ildən çıxır: Şəhadətnamə № 238

"AZƏRMƏTBUATYAYIMI" AÇIQ SƏHMƏDAR CƏMİYYƏTİ

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "Mətbuatıyımı" şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

"QAYA" MƏTBUAT YAYIMI

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "QAYA" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

"KİTABEVİM.AZ"

"Ulduz" jurnalını burdan əldə edə bilərsiniz.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 1.00 man.
illik abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılmaq istəyənlər:

441-19-91
440-16-26

566-77-80

498 – 79 – 89

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 1 AZN

ÖZÜYLƏ SÖHBƏTİ...

Cəlil CAVANŞİR

Mən Cəlil Cavanşir yazmaqla ömrünü uzadan, darıxan və yorğun adamam. Xüsusən yaşın bu çağında, 40-a bir neçə il qalmış daha çox darıxırmış adam...

Yazmaq üçün hıqqanmıram, özümü məcbur etmirəm heç nəyə. İntellektual, ağıllı, ziyalı, çoxbilmiş görünməyə çalışmıram. Hiss etdiklərimi ən sadə şəkildə ifadə edirəm. Qlobal, dünyəvi, bəşəri, intellektual ədəbiyyat yaratmaq iddiası ilə meydan sula mıram. Yazdıqlarımla qazandığım sevgidən də məmnunam. Sevgimi, darıxmağımı hiss etdiyim kimi ifadə edirəm. Sentimentallıq məni narahat etmir. Haqqımda deyilən tənqidləri də, qeybətləri də eyni rahatlıqla qarşılayıram. Ədəbiyyatımızda şair, şeir bolluğudur. Hamı iddialı davranır, fərqli görünməyə, yeni söz deməyə çalışır. Olsun... Bütün bu proses ədəbiyyat üçün faydalıdır. Ədəbiyyatla, sənətlə bağlı konkret düstur, qəlib, sistem yoxdur, ola da bilməz. Sentimental şeirin də, intellektual şeirin də oxucusu var. Bu gün yazılanların hansının ədəbiyyat olmasını zaman göstərəcək. Mən bu səs-küyün, xaotikliyin içində öz içim-

dən gələn nəğməni oxuyuram, öz hisslərimi yazıram.

Şair kimi oxucu sevgisi, publisist, nasir, ssenarist, tərcüməçi, redaktor kimi pul qazanıram. Hər halda, yaşamaq üçün ikisi də lazımdır...

...VƏ HEKAYƏSİ

GƏNC ŞAİRİN DİLEMMASI

Hələ ustalıq qazanmamış kəndirbaz kimi, tutmağa bir yer axtara-axtara, hər addımdan sonra dayanaraq, qollarımı dənizin üstündə süzən qağayı kimi yanlara açıb özümü qarıya çatdırdım, damağımdakı siqaretin tüstüsündən yaşaran gözlərimi silib, gicəllənən başımı qarının çərçivəsinə söykəyib dərindən nəfəs aldım və beş addımdan sonra küçədəki izdihama qarışdım. Harada olduğumu və gedəcəyim yeri bilməsəm də, qollarımı yanlara açıb izdihamın arasında dəli kimi addımlayırdım. Ətrafdakıların tənəli və istehzalı baxışları məni narahat etmirdi. Bu mərhələni çoxdan keçmişdim. Anidən dayanmağımın səbəbi, sadəcə, damağımdakı sönmüş siqareti zibil qabına atmaq və yenisini yandırmaq idi. Siqareti küçənin kənarındakı zibil qabına atandan sonra xatırladım ki, alışqanım evdə qalıb. Ürəyimdə özümü söyüb, ətrafa boylandım. Ətriyyat dükanının qarşısında dayanıb həyəcanla siqaret sümürən cavan oğlana yaxınlaşdım, heç nə demədən siqareti damağıma qoyub üzünə baxdım. O da eyni qaydada üzümə baxıb əlində oynatdığı alışqanı yandırdı:

– Buyurun, müəllim.

Şəhadət barmağımla eynəyimi arxaya itələyib, təşəkkür etmədən yoluma davam etdim.

Hava soyuq və küləkli olduğu üçün veyillənməkdən zövq ala bilmirdim. Qu-lalılıqda Teomanın «Güzel bir gün» mahnısı səslənsə də, bu günün gözəl olduğunu qətiyyənlə demək olmazdı. Evdən çıxdığım

yarım saat olmamış gəzməkdən sıxıldım. Daha doğrusu, soyuqdan və üzümə çırpılan küləkdən bezdim. Qollarımı yanına salıb, qulaqlıqda İbrahim Borçalının mahnılarından birini dinləməyə başladım. Bu havada belə mahnılar insanda pozitiv əhval-ruhiyyə yaradır. Yolumun üstündəki zirzəmi-kafelərdən birinə girdim. İçəri bomboş idi. Bufetin piştaxtası arxasında oturan cavan süfrəçi məni görən kimi ayağa qalxıb ədəblə salamladı, bomboş kafenin masalarından birinin yanında dayanıb nəzakətlə gülümsədi:

– Buyurun, müəllim.

Alışqanım olmadığı üçün yandıra bilmədiyim siqareti damağımdan götürüb anlaşılmaz tərzdə mızıldandım, şərfimi, papağımı çıxarıb boş stullardan birinin üstünə atdım. Paltomu çıxaranda süfrəçi cəld hərəkətlə kömək etdi, paltonu götürüb qapının yanındakı asılıqandan asdı və eyni cəldliklə yanımda peyda oldu:

– Buyurun, müəllim.

Bir şüşə ucuz şərab, ağ pendir sifariş verib aşağı çökdüm. Başımı qaldıranda piştaxtanın küncünə qısılmış, mənə maraqla baxan xanımla göz-gözə gəldim. Suyuşirin, azacıq şişman, qısa saçlı, mən yaşlarda bir qadıncı. Bəlli ki, bu kafenin zəhmətkeşlərindən idi. Gözlərini qıyıb diqqətlə mənə baxırdı. Az tanınmış şair olmağın pis tərəfi də budur. Baxışlarından heç nə başa düşmək mümkün deyildi. Hər halda, reytingsiz televiziya proqramlarında hay-küylə danışan, qarşısına çıxan istənilən peşə sahibini «danlayan» gənc şairi tanımamış olmazdı.

Yəqin ki, tanımışdı.

Hər halda, az da olsa, tanınıram.

Böyük ehtimalla, mən ona tanış gəlmişdim.

Ola bilsin ki, məni efirlərdə görmüşdü.

Bəlkə də, oxucum idi.

Kimsə məni tanıyanda dərhal hiss edirəm. Özümü qərribə hiss edirəm. Həyəcanlanıram. Bir az

dizlərim əsir. Məsələn, o gün sərxoş olsam da, metroda mənə yer verən gənc qızın baxışlarından anlamışdım məni tanıdığını. Hələ o gün avtobusda... Televiziyadan çıxıb evə gəldim və az qala bütün sənişinlərin gözü məndə idi. Yəni tanıyırlar məni. Çox güman ki, şair olduğumu da bilirlər. Ehtimal ki, saytlarda çıxan şeirlərimi oxuyurlar. Dostlarım da tez-tez feysbukda paylaşır mənim şeirlərimi. Az-çox reklamım gedir. Ola bilər ki, məni tanısınlar.

Belə məqamlarda narahat oluram. Əlim ayağıma dolaşır. Məşhurluq o qədər də xoşuma gəlmir. Kimsə məni tanıyıb diqqətlə üzümə baxanda özümü axmaq kimi hiss edirəm. Elə bilirəm, uzaqlaşan kimi arxamca gülüşürlər. «Bu ki axmağın biridir» – tənəsini az qala hər dəfə eşitmiş kimi oluram. Bəzən hansısa universitetin qarşısından keçəndə gənc qızların baxışlarından oxuyuram ki, məni tanısalar da, yaxınlaşmağa çəkinirlər. İndiki gənc qızların gənc şairlərdən çəkinməyini də başa düşmək lazımdır. Zavalılar salam verməyə, sosial şəbəkələrdə bircə kəlmə xoş söz yazmağa peşman olurlar. Gənc qızların gənc şairlərin toruna düşməsi son vaxtlar ədəbi ictimaiyyəti ən çox narahat edən məsələlərdəndir. Gənc şairlərin bəziləri potensial Kazanova sayılır. Dərinə getsən, arasında, bəlkə, don juanlar da var. Qız gözlərini süzdürüb mahnının səsini artırdı, «Yanıq Kərəm»in sədalrı ətrafa yayıldı.

Gənc şairin biri də mən. Keçən dəfə təsadüfən bir məclisdə tanış olduğum, filmlərdən, incəsənətdən, ədəbiyyatdan, fəlsəfədən söhbət etdiyim xanımın düz bir həftə zəhləsini tökdüm. Yazıq telefon nömrəsini mənə verdiyinə peşman oldu. Ona qarşı hisslərimin ötəri olmadığına özümü inandırsam da, xanıma bu dəlisov eşqimə inandıra bilmədim. Nəhayət ki, zəhlətökənlik etdiyimi dərk edib, «hücumlarımı» dayandırdım böyük sevgimiz başlanmadan bitdi. Deməyim o ki, mən də digər gənc həmkarlarım kimi azadlığın tərəfdarıyam.

Kifayət qədər, bəzən isə həddindən artıq azad davranışlarımla ətrafımdakıları təəcübləndirirəm. Nə isə, tanınmaqdan danışırdım axı. Belə tanınmaqdan da olmaz. Bu sərbəstliyin ucbatından az qala əclaf kimi baxırlar adama. Bu ötəri xoşbəxtliyi də çox görürlər..

Piştaxtanın arxasında oturan xanımın israrlı baxışları və səsini yüksəltdiyi musiqi ucbatından özümü itirib bütün keçmişimi sürətlə və xaotik şəkildə xatırladım. Son illərdə iki şeir kitabım çıxıb, televiziyalarda ara-sıra görünürəm, şairlərin topladığı içki məclislərində mütləq iştirak edirəm, saytlarda, qəzetlərdə şeirlərim çap olunur. Əcəba, bu qadına hansı məclisdə iltifat göstərmişəm? Məni haradan tanıyır? Bəlkə, feysbuk dostumdur? Bəlkə, instaqramda məni izləyir? Bəlkə, hansısa saytda şeirlərimi oxumuş gizli heyranlarımdan biridir? Yox, çox diqqətlə baxır. Özümü itirdiyim üçün təlaşla siqaret qutusunu masadan götürüb siqaret çıxardım. Siqareti damağıma qoymamışdan süfrəçi gənc alışıqanı yandırdı:

– Buyurun, müəllim.

Yox, deyəsən, bu gənc süfrəçi də məni tanıyır. Özümü toplayıb dirsəklərimi masaya qoydum. Masa elə silkələndi ki, diksinib içimi çəkdim. Masanın ayaqlarından biri əməlli-başlı boşluqdaydı. Diqqətimi ondan yayındırıb süfrəçinin masaya düzdüyü nemətlərə: ucuz şəraba və pendirə baxdım. Bu havanın dərmanı içməkdir. Qıpqırmızı şərabdən süzüb birnəfəsə birinci badəni nuş etdim. İkinci badə də... Üçüncü badədə başımı qaldırıb qızın üzünə baxdım. Masanın yellənməsini unudub yenidən dirsəkləndim və şərab şüşəsini aşırıdım. Bu dəfə qız sakitcə içini çəkib, musiqini dəyişdi. Ətrafa yayılan sevdiyim rok musiqisi kefimi açdı. Süfrəçi cəld hərəkətlə özünü yetirib aşmış şüşəni qaldırdı, masanı sildi, mən dillənməmiş növbəti şüşəni gətirib açdı:

– Buyurun, müəllim.

Yox, bu qadının baxışları, davranışları çox qəribədir. Elə bil məni tanıyır. Sanki mənə simpatiyasını hiss etdirmək üçün arada göz süzdürür. Badələri bir-birinin ardınca boşaltdıqca daha da həyəcanlanırdım. Qərarlılıqdan siqareti siqaretə calamışdım. Alışıqanım evdə qaldığı üçün birinin oduna başqasını yandırırırdım. O da elə gözəl baxırdı ki... Qəfildən ağılıma gələn ideyadan üzüm işıqlandı. Bu işığı özüm görməsəm də, piştaxtanın arxasında nazla siqaret sümürən qadın yüz faiz görmüşdü. Astaca ayağa qalxıb səntirliyə-səntirliyə asılqana yaxınlaşdım. Paltomun qoltuq cibindən yenicə çapdan çıxmış şeirlər kitabımı və qələmimi çıxardım. Hər ehtimala qarşı ya çantamda, ya da paltomun cibində yeni kitabımı gəzdirirəm. Bu vərdişim hərdən işimə yarayır. Necə yaradığını izah edə bilməyəcək qədər sərxoşdum və bu dəfə daha çox işimə yarayacağını hiss edəcək qədər ümidliydim. Masaya qayıdıb badəmə şərab süzdüm və başımı qaldırıb qızın üzünə baxdım. Gülümsədi. Süfrəçi ortalıqda görünmədiyi üçün mən də gülümsədim. Sonra kitabı nümayişkarənə surətdə qaldırıb, ona göstərib masaya qoydum. Şərabı başıma çəkib, bir dilim pendir atdım ağzıma. Külqabıda tüstülənən siqareti götürüb tüstünü acgözlüklə ciyərlərimə çəkdim. Və hər şeyi unudub masaya dirsəkləndim...

Qadın təlaşla masaya yaxınlaşanda üstümə dağılan şəraba fikir vermədən qələmi çıxarıb avtoqraf yazmaq üçün hazırlaşırıdım. Adını soruşmadan bir-iki cümlə xoş söz yazıb, kitabı imzaladım və təbii ki, telefon nömrəmi də imzaman yanına yazmağı unutmadım. Qadın nə işlə məşğul olduğuma fikir vermədən işini görürdü. Sonra... Sonra hər şey sürətlə inkişaf etdi. Suyuşirin, qısa saçlı qadın cəld şəkildə dağılmış masanı səlqəyə saldı. Əliylə masanın müvazinətini yoxlayıb, masanın hansı ayağının

yelləndiyini anladı və mənim nəzakətlə ona uzatdığım şeir kitabını cəld şəkildə əlimdən qayıb aşağı əyildi, kitabımı masanın yellənən ayağının altına qoydu. Nəfəsimi tutub onu izləyirdim. Qadın ehmalca dikəlib, nə rəğbət, nə də nifrət ifadə edən baxışlarını üzümə dikib əvvəlki kimi gülümsədi:

– Buyurun, müəllim...

Masanı iki əliylə yoxlayıb, yellənmədiyinə arxayın olduqdan sonra toppuş bədənini yırğalaya-yırğalaya uzaqlaşdı. Dirsəklərini masaya söykəyib başımı əllərimin arasına aldım. Masa yellənmirdi...

ŞEİR VAXTI

14 APREL ŞEİRİ

İndi alma çiçəklərinin
Budaqlardan boylanan vaxtıdır.
Yarpızlar nanələrə göz vurur arxın
kənarlarından,
Küləklər yerindən qopara bilmir nərgizləri,
Həyətin gül-çiçək qoxuyan vaxtıdır...

Anam hamımızdan tənhadır indi,
Bacımın da saçına yol aldı bəyazlar...
Qardaşlarımın gözlərində hüzn kök salıb,
Balacaların «Baba hardadır?»
Sualı hələ də cavabsız qalıb...

Nəvələrin doğum günündə yenə
Məktub yazırlar,
Daha evimizə yox,
Torpağına gətirirlər məktublarını,
Gizli-gizli basdırıb gedirlər,
Bilirlər ki, oxuyacaqsan...

Yoxluğun hamımızı azaldır yavaş-yavaş...
Amma alma çiçəkləri...
Göycə çiçəkləri...
Qırx ilin o əzəmətli armud ağacı...
Gülümsəyirlər...

Qışda torpağın altına girib,
Yazda çıxan çiçəklərə baxıb düşünürəm ki,
Görmək üçün gözə,
Qucaqlamaq üçün qollara gərək yoxmuş...

Fikrin bizdə qalmasın, ATA!
Gecələr zanbaqlar kimi yumulsaq da,
Səhərlə birgə yenə açılacağıq...

Nə olsun, aradan çox zaman keçib,
Nə olsun, salamımız-sağolumuz yox.
Üzümün rəngi ilə həmahəng neçə payız,
Ürəyinlə həmahəng neçə qış keçib.
Qorxma!
Unudulmaqdan qorxma!

Güləy TAHİRLİ

Hələ də öz rəngindədir xatirələr!
Ağ-qaraya uduzmamışam hələ.
Sarılar, mavilər öz yerində,
Heç nə əskilməyib parıltılardan.
Qorxma, kölgələrdə azmamışam hələ.

Oğrun-oğrun dəmlədiyimiz
Pürrengi çay da soyumayıb.
Neçə-neçə payız keçib,
Neçə-neçə külək əsib,
O qollu-budaqlı ağacların
Xəzəli qol-budağındadır yenə.

Hörümçəklər tor qura bilməyib
Söykəndiyimiz divarların küncündə,
O kəpənəklər bir günə ölmədi,
Çiçəklərin üstündən uçuşurlar hələ də.

Mən «niyə»lərin üstünə
Çoxdan torpaq atmışam.
Ruhu şad olsun bütün «kaş ki»lərin!
Arxaya dönüb baxan da deyiləm,
Arxadakılar məndən xəbərsiz hopub
canıma.
Unudulmaqdan qorxma!
Yanaqlarım islanır dayanan yerdə,
Beyin öz işindədir, ürək öz işində...

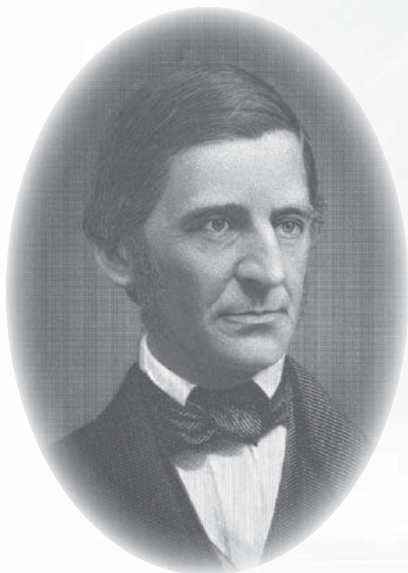
Bir gün...
Dimdiyində gətirdiyi dəni
Ovcuma atıb uçdu bir quş,
Arxasınca baxdım, baxdım...
Ovcumda dən, gözlərimdə yaş...

Bir gün...
Kainat yenə sevgi ilə doldurmuşdu ağuşun,
Cikkiltisinə ayıldım o quşun.
Səhər günəşinin şəfəqləri
Sığalladı mənim saçımı,
Quşun qanadlarını.

...Sonra bir gün...
Birdən pəncərəmə çırpıldı o quş,
Yerimdən dik atıldım.
Ağ qanadları qırmızıya boyanmış.
Ağ, qırmızı – bütün rənglər kimi onlar da
Çatmışdı öz dayanacağına.
Quşu da, gətirdiyi dənləri də basdırdım...

QISA FİKİRLƏR XƏZİNƏSİ

Ralf EMERSON

Gördüklərim məni görmədiyimin varlığına inanmağa məcbur edir.

Kainat məhv olsa belə, bir tək Əflatunun "Dövlət" ilə yeni mədəniyyət qura bilərdik.

Düşüncənin öz ifadəsini tapmağı insanı köləlikdən qurtarıb azadlığa qovuşdurur.

Ağılda dünyanı yönəldə biləcək qüvvət var.

Elm bütün uğurlarına görə xəyal gücünə borcludur.

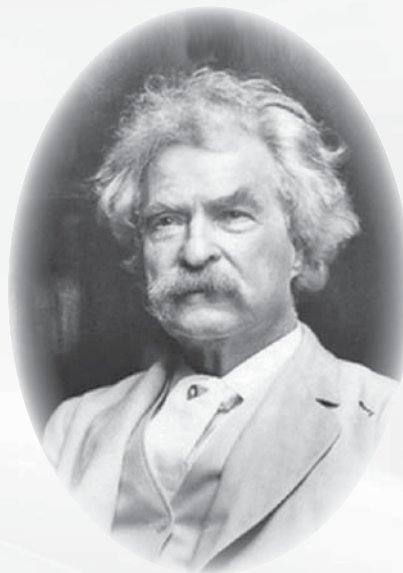
Hər gün hansısa təhlükəni dəf etməyən kəs həyatda heç nə öyrənə bilməz.

İdealların ulduzlara bənzəri var. Onlara əliniz yetməz, amma sizə yol göstərirlər.

İnsanın içərisindəki gizlin qüvvəni insan özü sınaqdan keçirməyincə kimsə onun nəyə qadir olduğunu biləmməz.

Özünüzə etibar edin; hər insanın qəlbi məhz bu polad simin hesabına döyünür.

Pul-parayla hər şey almaq olar, bir insan qəlbinin hərərətindən başqa.

Mark TVEN

Məfusail 969 il yaşadı. Siz, əziz qızlar və oğlanlar, Məfusailin bütün həyatı boyu gördüyümdən də çoxunu özünüzə gələn onca ildə görəcəksiniz.

Ömrü boyu hər kəsin qarısını xoşbəxtlik bir yol döyür, ancaq yaxındakı aş evinə getdiyindən qarısının döyüldüyünü eşidən olmur.

On dörd yaşında atam elə sərsəriydi, ona çətinliklə dözürdüm; ancaq iyirmi bir yaşım olanda mat qaldım ki, bu ixtiyar axır yeddi ildə nə qədər ağıllanıb.

Mən bir xoş söz ilə iki ayacan yaşaya bilərəm.

İnsan yaradılışın son günü, Allahın artıq yorğun vaxtında xəlq olunub.

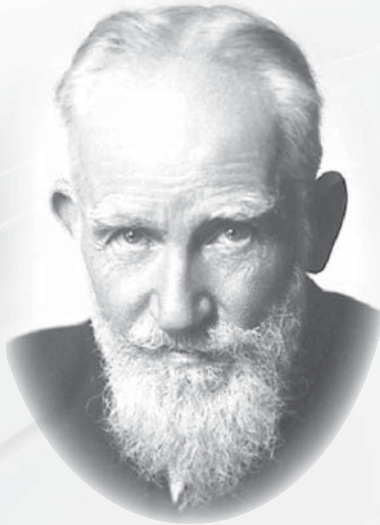
Dərdi təkbaşına da çəkmək olar, amma sevinci bütünlüklə yaşamaq üçün gərək onu başqalarıyla bölüşəsən.

Hiss elədinizsə ki çoxluğun tərəfindəsiniz, deməli, həqiqətən, dəyişməyin vaxtıdır.

Mən heç vaxt imkan vermədim ki, məktəb təhsilimə mane olsun.

Xeyirxahlıq elədir ki, onu kar eşidə və kor da görə bilər.

Xəyallarınızı qovalamayın, çünki onlar getdimi, bəlkə, siz qalarsınız, ancaq hesab edin ki, daha yaşamırsınız.

Bernard ŞOU

Xoşbəxtlik qapınızı gündə azı bir yol döyür, amma təəssüf ki, o an evdə olmursunuz.

Acıqlı olduğunuz hər dəqiqədə xoşbəxtliyinizin altmış amı itirilir.

Getdiyiniz yolda heç hansı əngəl yoxsa, bilin ki, o yol sizi heç hara aparmır.

Əgər düşünmədən deyibsinizsə, demək, düşündüyünüzü deyibsiniz.

Çox az adam olar, ildə bir neçə dəfədən artıq düşünə. Mən həftədə bir-iki kərə düşünməklə dünyada məşhur oldum.

Bəyənmədiyiniz nəyisə alqışlamaq yalan danışmağın neçə növündən biridir.

Mütaliə Don Kixotu centlmen eləmişdi, amma oxuduqlarına inanmağı onu divanəyə çevirdi.

Mən mübarizə aparmağı sevmirəm, mən qalib gəlməyi sevirəm.

Ən başlıcası – can evində sahman yaratmaqdır.

Ağıllanmaq istəyi yoxdursa, həyat da öyrətməyəcək.

Kütlənin onda birindən çoxunun tərəflədiyi əsər yandırılmalıdır.

Jül RENAR

Ədəbiyyat elə bir məşğuliyyətdir ki, istedadın olduğunu hər dəfə istedadsızlara yenidən sübut eləməlisən.

Doğruçu insanın istehzasından füsunkar daha nə ola bilər ki?

Bir kəndlinin başqa bir kəndliyə nifrət elədiyini görəndə adamın ürəyi ağrıyır.

Bu dünyaya gəlmişik ki, gülək. Qıl körpüsündə və cəhənnəmdə bizə gülmək nəsbib olmayacaq. Cənnətdə isə gülmək ayıbdı.

Heyvanlara baxanda onlar haqda lətifələrimə görə utanıram.

Dovşan yuvası dovşan olmayanda belə qorxaqlıqla doludur.

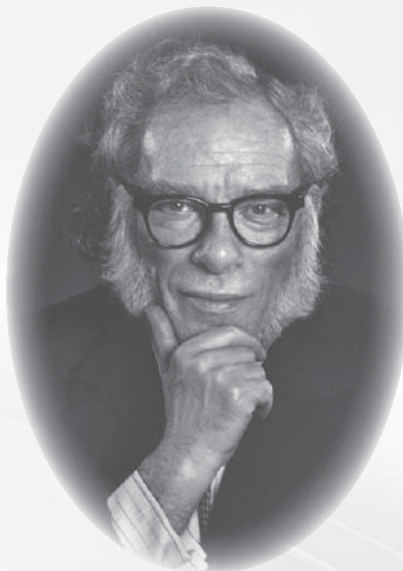
Məndən uzaq gəzin ki, sizə hörmət bəsləyim.

İnsan oğlu bunca pis olmasaydı, ətrafında çox gözəl şeylər görərdi.

Qanadları kəsiləndə quş ağrı hiss eləmir, ancaq sonra o artıq uça bilmir.

Mənə inanın, səfehliyin xüsusi qoxusu var. Adam susanda belə bu qoxunu hiss edirsən.

Təbiəti anlamaq Vergilini tərcümə eləməkdən, hər halda, faydalıdır.

Ayzek AZIMOV

Səni gülümsəməyə vadar edən çöhrədə cazibədar nə isə var.

Xudavəndi-ələm bizim hamımızı sevir, amma heç birimizin də heyranı deyil.

Həyatda məgər suallara cavab axtarmaqdan da gözəl nə isə varmı?!

Əsrimizin insanının bütün sıxıntılarının kökündə onun təbiətdən ayrı düşməyi dayanır.

Səhraya çevirdiyimiz Yer üzünü görəndə gələcək nəsillər bizə necə bəraət qazandıracqlar?

Əgər həkim mənə desə ki, beşcə dəqiqə ömrün qalıb, heç dizimə-başıma döymərəm. Sadəcə, yazı makinamda bir az daha sürətli yazaram.

İnsan – qəribə varlıqdır; heç hansı ümid yeri qalmayanda, baxırsan ki, ümidlənir.

Keçmişdə olduğu kimi, gələcəkdə də, əminəm ki, kitabı heç nə əvəz etməyəcək.

İnsanlar arasında yaşadığın zaman ən vacib olanı, onlarla sürtünməni ən aşağı həddə endirməkdir.

Rey BREDBERİ

Kitabları yandırmaqdan da betər dəhşətli cinayətlər var. Məsələn, onları oxumamaq...

Oxunmayan kitablar intiqam almağı bacarır.

Mənim üçün ən başlıcası – heyrətlənməkdən qalmamaqdır.

O adamları xilas etmək lazımdır ki, onlar buna layiqdirlər.

Möcüzə baş verən zaman heç vədə onu şübhə altına almayın.

Diqqət yetirmisinizmi ki, indi insanlar bir-birlərinə qarşı necə amansızdırlar?!

Əgər sənə nə isə gərəkdirsə, onu özün əldə elə.

Xeyir Şərə hər zaman şər kimi görsənəcək.

Gözlərini geniş aç və elə bir acgözlüklə yaşa ki, sanasan, onca saniyə sonra öləcəksən.

Şərrin bir tək gücü var, ona elə həməən gücü də biz özümüz veririk.

İnsanın adiliklər çərçivəsindən kənara çıxan şeylərə dözümlü yoxdur.

Tərtibçi və tərcüməçi:
C.Məmmədov

YAZI HƏM DƏ XİLAS YOLUDUR

*Taleh Mansurun "Cənnətlik günah"
kitabından yadda qalan təəssürat*

Bəzən insan özünü "ədəbiyyat" adına təqdim edilən hansısa kitabı oxumağa məcbur edir: hansısa "məşhur"un adının hay-küyünə qapıldığından, ya da hansısa "şədevr" haqqında heç olmasa təsəvvürü olsun deyə... Yaxud "proses" adlandırılan bir nəsnədən geri qalmamaq üçün. Axı bizdə proses "yaradanlar" çox zaman "şişirdilən imzalar" olur... İnanırım ki, bu "oxu"ların çoxunda əksər hallarda cümlələrin codluğunda, təhkiyənin zəifliyində deyil, ümumiyyətlə, olmamasında, maraqsız bir gedişatda "itirbatır", "itirilmiş zamana heyif" təəssüfündə boğulursan. Və bu bozluğun içində əlinə "mətn kimi mətn" (ya da bu dəfə "şeir kimi mətn" deyim) düşəndə bu havasızlıq içində bir nəfəslik açılmış kimi hiss edirsən özünü. Mətni, obrazı, hadisəni, təəssüratı, yaşananları (təsvir edilənləri!) duyursan, mətnlə birlikdə yaşayırsan: təəssüfü də yaşayırsan, sevinci də, ağrını da görürsən, çıxılmazlığı da. Hətta o çıxılmazlığın axınına qapılıb getdiyini, çarə aradığını, çarəsizlik divarına tuş gəlib gözlərinin yaşardığı anlar da olur. Bəzən tanış üzləri də seçə bilirsən o mətnlərdən boy verən insanların arasında. Ən əsası isə, sevinirsən, "ədəbi dünyan"dakı "bozluğa" sızmış yeni bir rəng görmüş kimi hiss edirsən özünü. Mətnə adda-budda rast gəldiyin qüsurlar, çatışmazlıqlar belə bir o qədər də narahat etmir səni. Çünki yaddaşında qalan maraqlı mövzular, tanış

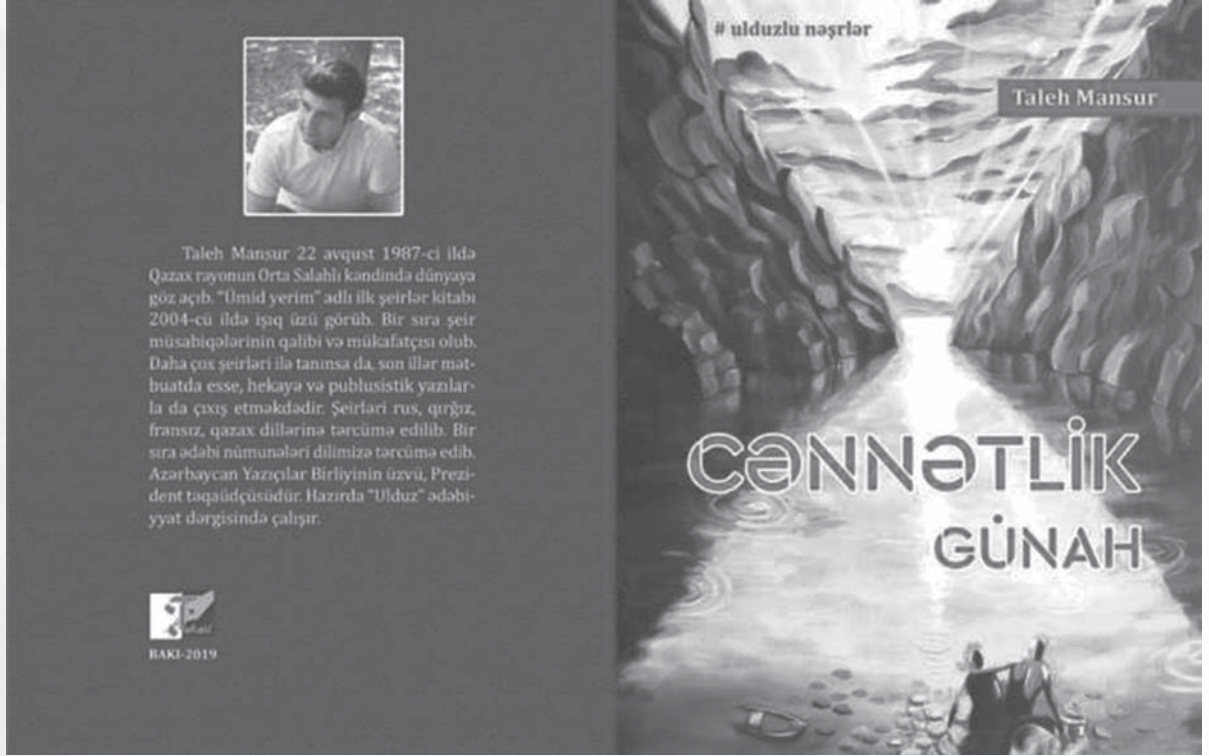

Nərgiz CABBARLI

hadisələrin fərqli yönələri, tanış obrazların fərqli görünüşləri, fərqli yanaşma, bir də "şeir kimi" dil olur...

Söhbət Taleh Mansurun "Cənnətlik günah" kitabından gedir. Kitabda "Ruh düzündə intihar", "Ürək ağrısı, çiçək oğrusu", "Bir cib günah", "Narciso Rodriguez", "Bahadır və Sona", "Banan ətirli alma", "Alın yazıçısı", "Cənnətlik günah" hekayələri toplanıb. Daha doğrusu, fərqli, təsirli, bəzən şahidi olduğumuz, təəssüfləndiyimiz, bəzən yaşadığımız, bəzən isə, sadəcə, yanından ötüb keçdiyimiz həyat hekayətləri maraqlı, orijinal bir üslubla nəql edilib.

Kitabda toplanan hekayələrin əsas xətti itirilmiş və tənha ruhlar, edilmiş "günah"lar, çıxış yolu kimi üz tutulan intiharlar, bir də "hər hərəkətin, hər addımın arxasında bir səbəb, bir tale durur" həqiqətidir. Və ən vacibi, o qəhrəmanların əksəriyyətinin aramızdan, sıramızdan, yanımızdan olmasıdır. Yəni bu mətnlərin çoxunda yaradıcı, tənha, özünü tapa bilməyən, çıxış yolunu qaçışda, özünü cəmiyyətdən təcrid etməkdə görən insanların – yaxud İnsanın faciəsi var (Müşahidə bacarığı!). Bir də ən vacibi: sən dövrlərdə yazılan əsərlərin böyük əksəriyyətində

Taleh Mansur 22 avqust 1987-ci ildə Qazax rayonunun Orta Salahlı kəndində dünyaya göz açıb. "Ümid yerim" adlı ilk şeirlər kitabı 2004-cü ildə işıq üzü görüb. Bir sıra şeir müsabiqələrinin qalibi və mükafatçısı olub. Daha çox şeirləri ilə tanınsa da, son illər mətbuatda esse, hekayə və publisistik yazılarla da çıxış etməkdədir. Şeirləri rus, qırğız, fransız, qazax dillərinə tərcümə edilib. Bir sıra ədəbi nümunələri dilimizə tərcümə edib. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Prezident təqaüdçüsüdür. Hazırda "Ulduz" ədəbiyyat dərgisində çalışır.

BAKİ 2019

olduğu kimi, faciələr, talelər, hadisələr üz-
dən – görünən yəndən deyil, batından, lap
dərinliklərdən və qarşı tərəfin rakursundan
təsvirə gətirilir. Məsələlərin "o biri üzü"
göstərilir. Deməli, onlar tək-cə yazılmayıb,
həm də yaşanıb, müəllif ruhundan keçirilib,
sonra mətnə öz ifadəsini tapıb. Elə bu
səbəbdən də ailəsinə arxa çevirib oturan
Zamanın faciəsini yalnız gözü yaşlı anaya
sığınıb ataya tamaşa edən uşaqların olduğu
o ağır mənşərdə tapmırıq. Eyni zamanda
da onun öz daxilində görür, içindəki yangını
hiss edirik. Yaxud sevgilisi üçün gül oğurlayan
Azadın faciəsini yalnız özünün nakam qalan
taleyində görmürük, həm də sevdiyi qadının
yarımçıqlığı ilə birlikdə tənhalığında, çıxıl-
mazlığında görür və duya bilirik. Hətta
buna haqq qazandırırıq da... Yəni mənşərə,
təsvir tam şəkildə gətirilir gözlərimiz önünə.
Ola bilsin ki, elə seçdiyi qəhrəmanlarının
günahlarını anladığı, anlada bildiyi üçün
müəllif kitabına ümumilikdə "Cənnətlik
günah" adını verib. Şəxsən mən bir oxucu
kimi o Günahların hər birində bu
"cənnətliyi" gördüm, qəbul etdim.

Kitabda ən çox bəyəndiyim

mətnlərdən biri "Ruh düzündə intihar"
hekayəsidir. Onun qəhrəmanı olan "yazmaq
istəyən, yaza bilməyən" yazıçının faciəsi,
görəsən, nə qədər yaşanıb içimizdə, yan-
yörəmişdə, ətrafımızda, mühitimizdə?!
"Özünü aramaq", "özünü tapa bilməmək"
faktının özü səbəb arayışı tələb edir: "Ancaq
şəhərdə də, kənddə də duyğuları və hissləri
ölü doğulmuş adamlarla bir arada yaşamağı
bacarmırdı. Daim adamlardan qaçır, vaxtının
çoxunu Ruh düzündə keçirirdi". Halbuki dərk
etmirdi ki, tək-cə ətrafındakı insanların ruhu
deyil "ölü doğulan". Həm də özünün ruhudur
yarımçıq qalan. Qəhrəmanın qurduğu, özü
ilə bərabər bədbəxt etdiyi ailəsi, "başlarını
için-için ağlayan analarının dizinə qoyub
buxarının qarşısında diz çöküb oturmuş
atalarına baxan" balaları, "kürəyini ac
övladlarının nəfəsi, yanağını göz yaşları
yandıran" qəhrəmanın ağrısı, tənhalığı
oxucuya (bu məqamda mənə, ədəbi mühitlə,
yaradıcılıqla bağlılığı olan hər kəsə!) yaxşı
tanışdır... Amma bu tənhalıq arxasında "özü-
nü o cəmiyyətdə tapa bilməmək" durmur,
əslində. Bu, səbəblərdən biridir. Görünənidir.
Üzdə olanıdır. İnsanın özünü tapmasına,

rahatlıq tapmasına mane olan ən başlıca qüvvə “günahları”dır. Yaşamağa qoymayan, xoşbəxt olmağa qoymayan günahları... Müəllif bunu aşkara çıxarmaqla təsvir etdiyi hadisənin də, mövzunun da mahiyyətində enmiş olur.

Mətnə Zamanın şəhərdən, ailədən, həttə sığındığı son məkandan belə qaçaraq üz tutduğu yerin adı da təsadüfən seçilməyib: “Ruh düzü”. Ruhların dolaşdığı düz, ruhların sığındığı düz, ruhların özünü axtardığı düz və ruhların itirildiyi düz... Hansı anlamını desəniz, uyğun gəlir... Əsas olan günahın daşıyıcısı və ona görə son anda cavab vericisi olan Ruhla bağlılıqdır. Çünki cismdən fərqli olaraq, rahatlıq və yer tapa bilməyən Odur.

Taleh Mansur “şeyr kimi” yazır mətni. Bu üslub son zamanlar ədəbiyyatımızda itmək üzrədir. Amma burada əsas diqqət çəkən təsvirlərdəki “romantik” hava ilə bərabər, dəqiqlik, konkretlik və hədəfə vurmadır. Seçilən sözlər, ifadələr yaradılan təsviri görüntüyə və duyğuya, hissə və qoxuya çevirə bilir. Yazıçı duyduqlarını duyurmaq gücündədir və bu onun üçün çox vacib amildir: “Havadan təzəcə biçilmiş ot qoxusu gəlirdi. Əsən yüngül meh gecənin qapqara saçlarına ehmalca sığal çəkirdi. Ürəklərdə ixtiyar olsaydı, sinələrdən atılıb təzəcə biçilmiş göy otun üstündə döyünərdilər”. Düşünürsən ki, bir çox zamanlar xilas yolu olan “təklənmə”, “təbiətə sığınma”, “təbiətlə iç-içə olma” burada da nəticəsini verəcək. Lakin müəllif öz qərarını verib: insanın özündən və günahlarından qaçışı yoxdur!

Hekayədə dil və təhkiyə qədər maraqlı olan keçidlərin ustalığıdır. Məsələn, qəfildən baş verən mətnədən mətnə (yazıcının mətnindən qəhrəmanın yazdığı mətnə) adlayış heç bir çaşqınlıq yaratmır: “Gülənari dənəndən yağışın altında qoyub gəlmişəm” ifadəsi qərribə göründüyü qədər də yaşanan dünya ilə yaradılan dünya (yaxud “kağıza köçürülən dünya”) arasında əlaqəni dərhal qurur və öz gözlənilməzliyi ilə maraqlı bir gedişata işarə edir. Günaha doğru aparan, həm də günahdan reallığa qaytaran bu sözün

böyük bir günaha şahidlik etdiyini anlırsan. Bu “yağışın altda qoyma”nın adı “ağırlıq”dan daha böyük çəkiddə olduğunu hiss edirsən. “Lap axırncı vərəqi tapıb qələmi götürdü. Orda Gülnar dənəndən tək-tənha yağışın altında qalmışdı. Aldadılmış və alçaldılmış Gülnar dünyanın bütün adamlarından uzaq, kimsəsiz bir çöldə, palıd ağacının altında tiritir əsirdi”.

Bətnindəki körpə ilə bərabər intihar edən Gülnarın (Əsmərin) xatirəsi, o xatirənin varlığıdır Zamanı yaşamağa qoymayan (yazmağa vadar edən!) Həyatdan qoparan. Ailəsindən uzaqlaşdıran. Ona yazılan şeirlərin yandırılması isə son bağı da çəkib qırır. Zaman öz dünyasına – etdiyi günahın ağırlığına doğru artıq getmir, qaçır: “Gülnarın Əsmər olduğunu biləndən sonra daha sürətlə yazırdı. Sevdidiyi qadının düşdüyü dünyaya əlləri, səsi, təxəyyülü çatmırdı. Özü də bilmədən Əsməri körpəsi ilə birlikdə soyuqda, yağışın altında öldürəcəkdə. Onu mələyin əlindən almaq üçün ruhunu, düşüncəsini, ürəyini ortaya qoymalı idi”. Əslində, yazmaq həm də qurtulmaq deməkdir. Müəllif də bu ümidi atıb ortaya. Amma bu belə Zamanın ruhunu xilas edə, ağrısına, günahkarlıq duyğusuna təsəlli ola bilmir. Halbuki Zaman elə bu istəklə Ruh düzünə çəkilərək günahından qurtulmağa çalışırdı. Əvəzində isə Yazı prosesi onu Günahı ilə üzləşdirir, üz-üzə, göz-gözə gətirir. Çünki qələmə sarıldığı bu yer onun dünyasının sərhədi idi: “Bildiyi ən uzaq yer bura idi: Ruh düzü, arxın üstü, ərik ağacının altı... Qaçma biləcəyi başqa yer yox idi. Bura dünyasının sərhədi idi”. Günah işlədiyi dünya ilə əzab çəkdiyi dünya arasında sərhəd. Reallıqla təsəllinin baxışlarının toqquşduğu sərhəd.

Müəllif buranı təsadüfən sərhəd adlandırmır. Bütün sərhədlər ya adlayış, ya da qayıdış tələb edir. Mətnə səpələnmiş “sərhəd”, “Ruh düzü” kimi ifadələrin varlığı sonluğun yazıldığına işarə verir. Bu sərhəd onu geriye yox, o üzə itələyir. Çünki sərhədin o üzündəki günahın – sevginin gücü bu

üzündəki dost, ailə və övlad sevgisindən daha böyük olur. Beləcə, əsərin qəhrəmanı intiharı seçir: “Ömrünün ən xoş anlarında Əsmərin qollarında ölməyi arzulamışdı. Bir ağacın budağında dünyadan köçdü”. O ağacın ki Əsmər üçün (Gülnar üçün) də son çarə olmuşdu.

Müəllif bütün gedişat kimi, o anı da, o anın duyğularını və duyulanlarını da dəqiq təsvir edir. Məsələn, bu dəqiqlik, təkcə qəhrəmanın yanında deyil, həm də “içində” olduğunu hiss edirsən. Onunla duyur, onun gözləri ilə görürsən: “Elə bil yağış damcıları ağacın budaqlarından deyil, zülmətdən qopub gəlirdi. Sanki zülmət ağlayırdı”. Nə qədər qəribə olsa da, həm də onunla birlikdə azad olur, sevinirsən. Ona görə də bu ağlayan zülmətin altında intihar edən, “Üzündə, sadəcə, təbəssümü qalan”, “ruhu Ruh düzündə kəpənək qovan uşaq ruhlarına qoşulub o başa-bu başa qaçan” qəhrəmanın sonluğuna təəssüf də edə bilmirsən. Anlayırsan ki, müəllif onu bu Ruh düzünə elə bu “azadlığa”, “öz Ruhuna” qovuşdurmaq üçün gətirmişdi. İntiharın nə qədər böyük günah olduğunu dərk edən ağılına hisslərin, mətndən duyduqların, mətnlə yaşadıkların bu məqamda “dərs keçir”.

Yaxud “Ürək ağrısı, çiçək oğrusu”nun qəhrəmanının xilas – ölümü də insanda təəssüf hissi yarada bilmir. Onun sevgisinə – kiminsə təsəllisi, son ümidi, sığınacağı olmuş hisslərinə ilıq bir münasibətlə yanaşırsan.

Taleh maraqlı və ilk baxışdan qəribə görünən insanları öz qəhrəmanı seçir. Bəlkə, normal həyatda bizim üçün maraqlı görünsələr belə, qaçdığımız insanları. Onların sevgisini, duyğularını o qədər səmimiyyətlə və inandırıcı, o qədər “son çarə”, “son ümid yeri”, “son tutunacaq” kimi təsvir edir ki, bu duyğuların varlığına onlarla birlikdə sevinirsən. “Yaratdığı bəndələrinin əzablarını Tanrının özü də çəkirdi. İnsan oğlunusa bundan xəbəri yox idi” – yazan müəllif öz qəhrəmanının sevgisi ilə bərabər, əzabına da fərqli bir don geyindirir. Oxucunu

bu əzablara şahid edir. O sevginin və o əzabın “kutsallığını” sübut etmək, göstərmək üçün sehrli, sirli, eyni zamanda da sınılanmış bir yoldan istifadə edir – Yuxudan. Yuxuda qovuşan (Yuxuda buta alan!!!), Yuxuda həsrətinə son qoyan Aşiq – Xilaskar obrazı bu əsərdə də var.

Taleh Mansur öz qəhrəmanını nə qədər ölümə doğru sürükləsə də və oxucu bunu açıq-aşkar hiss etsə də, o qəhrəman xeyirxahlıqdan, həyata və sevgiyə Böyük Yanaşmadan məhrum deyil. Gül oğurlamasına mane olmağa çalışan adamı öldürdüyü üçün həbsxana divarları arasına düşən məhkumun ağrısına və sevincinə diqqət edək: “Gücü kameranın dəmir qapısına sarılıb ağlamağa çatdı. Bunu görən kədərli adamların arasında gülüşmə qopdu. Ağlayan adamın ürəyinin dərinliyində iztirab və kədərlə yanaşı, bir əlçim fərəh də yarandı. Onun göz yaşları kədərli adamları gülüşə qərq etmişdi. Bəlkə də, ömür boyu bu boyda savab iş tutmamışdı”.

Ziddiyyətli, bir-birinə əks duyğuların bir anda və bir ruhda çarpışması, qovuşması... Amma təkcə bu deyildi bu adamı fərqli edən. Elə sevgilisinə bir dəstə gül aparmaq üçün etdiyi oğurluq, yuxularında onu görməyə getməsi, tənha bir adamın yuxularında baş çəkdiyi təsəlli məkanına, təsəlli yerinə çevrilməsi də bu sıradandır...

Yuxuda sevdiyi qadını ərinin yanında, onunla bir yataqda görən Azadın ölüm istəyi, “güldandakı qurumuş ağ çiçəkləri yerə dağıdaraq” qaçması, ağrısı, “Yuxu mələklərinin qəzəbinə səbəb olması”, “yuxulardan əbədi sürgün edilməli olduğu” üçün “havalı adamlar kimi küçəyə çıxıb” ölümü seçməsi... Bütün bunlar insanda vahimə və qorxu doğuran, dumanlı bir “mühitdə” baş verir. Amma əsas olan budur ki, müəllif yuxusunda sevgilisini görməyə gedən və hər dəfə də onu ərinin deyil, oğlunun, qızının yanında yatmış görən Azadın son təsəllisini əlindən almaqla öldürür onu. Özü başqalarına – sevdiyi qadına, yuxusuna son

ümid kimi girən şairə təsəlli olan Azad son təsəllisindən məhrum olduğu üçün ölür.

Onun yaşadığı (yuxular) dünya kimi, düşdüyü (ruhlar) dünya da canlı oxucuya yaddır. Lakin müəllif o dünyanın sirli, müəmmalı, dumanlı bir görüntüsünü o qədər dəqiq təsvir edir ki, gözlərinlə görmüş kimi olursan: “Əsən külək hardansa Gülərin ətrini gətirdi. Azad bu ətri içinə çəkib hönkürdü. Ruhlar bu səsi eşidib onun başına topladılar. Onlar bilmirdilər ki, dünyalarına təzə gələn adam qəbrinin üstündə özünü deyil, bir qadın ətrini ağlayır. Çox keçmədən yağış yağdı. Ağ paltarlı adamın göz yaşları qarışmış yağış damcıları Azadın burnundakı qadın ətrini yuyub apardı”...

Daha bir tənha və ağırlı tale sahibi “Bir cib günah” hekayəsinin pul oğurluğu etmək istəyən və təsadüfən ölən qəhrəmanıdır.

Taleh Mansurun hekayələrində diqqəti çəkən bir cəhət də onun qəhrəmanlarının – oğruların, günahkarların, hətta qatillərin belə içlərində oyaq qalan vicdan qırıntısı, yaxşılığa, xeyirə, zərrə qədər də olsa, inamdır.

Onu oğurluq üstündə tutan və ruhu qarşısında yenilən oğlanın münasibəti, insanlığı nə qədər maraqlıdırsa, qızın pulunu oğurladığı adamın yerinə yolpulunu verməsi bir o qədər təbii görünür və haqqında danışdığım o “vicdan qırıntısı”nı gözlərimiz önünə sərir.

Bu əsərin qəhrəmanı da ölür. Amma ölməzdən əvvəl pulunu oğurladığı oğlanda (və oxucuda) elə bir qəribə doğmalıq hissi oyada bilir ki, bu ölümə həm də buna görə təəssüflənirsən. Taleh Mansurun bu hekayədə də maraqlı müşahidələri və təsvirləri var. Bəzən elə tapıntılarla təsvir verir ki, tam fərqli bir mənzərə yaranır göz önündə: “Yun papağını qaşlarının üstünə qədər çəkmişdi. Sanki o bununla alın yazısını hamıdan gizlətmək istəyirdi”. Əslində, oğurluq etmək istəyən birinin üzünü gizlətmək istəməsindən təbii bir şey ola bilməz. Lakin mahiyyətində xəbislik və pis niyyət olan bir hərəkətə yazıçı elə bir fərqli çalar vurur ki, istər-istəməz sən də

məsələyə bu yöndən baxmalı olur və niyə indiyə qədər məhz belə düşünmədiyinə heyret edirsən. Müəllif daha sonra yaratdığı bu xüsusiyyəti vurduğu başqa bir çalarla bir az da möhkəmləndirir: “Tutduğu əməli xatırlayıb gözlərini yerə dikdi. Saf baxışları asfaltın üstünə tökülüb çilik-çilik oldu. Yenə pıçiltı ilə: – Bu, mənim ilk oğurluğumdur. Mən oğru olmağı fahişə olmaqdan üstün tutdum, – dedi”. Və nə qədər qəribə də olsa, oxucuda bu oğru qıza qarşı qəribə bir ilıq münasibət yaranır: “Başa düşmə!”

Taleh Mansurun yeni, maraqlı ifadələrinin orijinallığını artıq qeyd etmişdim. Lakin bəzi məqamlarda təsvirlərdə orijinallığın “zorlanmış” kimi göründüyü, süni bir quramağa qapıldığı təəssüratı da olurdu. Məsələn: “Qan, asfaltın tozu, köhnə paltarı və ovcundakı pul onu eybəcər göstərməyə çalışsa da, o, ana bətnindəki dölətrafi suların yuyub təmizlədiyi döl kimi saf və günahsız idi”.

Kitabda həyatı təsvir edilən və oxşar “tənhalıq cəhənnəmi”nin qurbanlarından biri də “NARCISO RODRÍGUEZ” hekayəsinin qəhrəmanıdır.

Müəllifin heç bir ümidi olmayan bir dilənçiyə qəfildən bağışladığı “NARCISO RODRÍGUEZ” ətirli bir ümid oxucunun da marağına səbəb olur. O dilənçi ilə, onun ümidinə çevrilən qadınla bərabər, oxucu da baxışla lal salamlaşmaların, görüş həyəcanlarının, ətir salamlaşmalarının iştirakçısına çevrilir. Müəllif o qədər səmimiyyətlə oxucunu bu iki qərib talenin hansısa məqamda qarşı-qarşıya gəliblərsə, mütləq maraqlı bir sonluğa doğru gedəcəklərinə inandırır ki... Və ümid, xoş bir dəyişim anının yetişmə gözləntisi qəfil zərbə ilə nəticələnir. Yenə də araya ölüm girir. Düzdür, həmin an dünyanın bu yerində dünyasını dəyişən iki nakamın yerinə haradasa başqa bir yerdə iki körpə dünyaya gəlir. Lakin onların belə aqibətinin xoş olacağına ümid doğulmur: “Bir neçə saat sonra hər iki körpəni çimizdirib, bələyib yan-yana qoymuşdular. Hər ikisinin

hafizəsini Tanrı yuyub təmizləmişdi. Hər iki körpə hafizənin üzərində yalnız Tanrının görə biləcəyi kövrək bir yaşantının – sevgi qoxulu kövrək bir xatirənin kölgəsinin izi qalmışdı”. O “xatirə kölgəsinin izi” onları gələcəkdə görüşsələr belə (əslində, görüş artıq baş tutmuşdu!), qovuşmağa, xoşbəxt olmağa imkan verəcəkdimi? Mətnin ovqatı bunu düşünməyə imkan vermir.

Ümumiyyətlə, Taleh Mansurun qəhrəmanlarının hər biri fərqli taleyi yaşayan, fərqli cür bədbəxt olan, amma eyni cür “bədbəxt” adlandırıla bilən insanlardır. Eynilə “Alın yazıçısı”nın qəhrəmanları kimi...

Bu hekayənin süjeti, əslində, tanış və çox işlənmiş hadisə üzərində qurulub. Lakin bu belə müəllifə təsvir etdiyinə “fərqli don geyindirməyə” mane ola bilmir. Sevdidiyi, tənhalığına çıraq olan bir adam tərəfindən tərk edilmə, az qala, adi haldır. Lakin bu mətndə adi olmayan ağrının təsvirindəki səmimiyyət, ötürülmə bacarığıdır. Yenə də müəllif oxucunu şahidə, iştirakçıya, hətta qəhrəmana çevirə bilir: “Ona heç kimin rəhmi gəlmirdi. Küçənin bu biri başında ağ gəlinlik paltarı geyinmiş bəxtəvər gəlinin də. Halbuki o gəlinə bəxtəvər olmağın nə olduğunu hiçqırtılarını və ürək döyüntülərini heç kimin eşitmədiyi bu oğlan öyrətmişdi. Dodaqlarına öpüş öyrətmişdi, qollarına sarılmaq, əllərinə kişi saçlarını dağıtmaq. Gəlin köçən bəxtəvər qız isə əvəzində saçlarına adda-budda dən düşmüş bu adamın dodaqlarını öpüşsüz, ağuşunu boş qoymuşdu. Saçlarını isə atılmış uşaqlar kimi salxım söyüdü yarpaqlarına tapşırırdı”.

Həm də təkcə onun deyil. İnsan özünü dünyanın ən bəxtəvər gəlininin də, dünyanın ən bədbəxt adamının da, hətta bu ikili arasında ən günahsız olan bəyin də yerində hiss edə bilir : “Bəy əllərində gül dəstəsini sınacaq əşya kimi tutmuşdu. Sevincək olsa da, pilləkənləri asta-asta, könülsüz qalxırmış kimi çıxırdı. Elə bil ürəyində boy göstərən bənövşə sevincinin kiminsə ürəyinin qanı ilə suvarıldığına dərk etmişdi”.

Nə qədər uğurlu olsa da, bu mətnlərdə bəzən publisistik ton da hiss edilir və yersiz görünür: “Bəlkə də, bəxtəvər gəlin də, bəxtikəm o adam da bəhs etdiyimiz həmin “xoşbəxtlik”lə mükafatlandırıldılar həmin andaca. Bütün bunlar həqiqət tərkibli mülahizələr olsa da, görünən o idi ki, hər ikisi bir tərəfə baxdılar”.

“Alın yazıçısı” hekayəsində də intihar xilas yolu seçilir. Lakin fərqli olan budur ki, “Ruh düzü”ndə özünü yetirə bilməyən dost “Alın yazıçısı”da özünü çatdırır: “... Adam aydınlaşdırma bilmədi ki, həmin gecə onu ölümdən unuduğu kəlmeyi-şəhadət xilas etdi, ya taleyini əvvəlcədən yazan alın yazıçısı...” – deyilsə də, “ağıla gələnlərin yazıya, sözə çevrilməsi baş verərsə, fəlakət önlənə bilər” qənaətinə gəliрсən. Yəni Yazı (Yazmaq!) həm də xilas yoludur. Hər zaman olmasa da!

Təvəkgül BOYSUNAR

NİZAMİ KÜÇƏSİNDƏ

Əllərindən tutan var bütün gözəl qızların,
Gecikmişik

bu şəhərə,
bu küçəyə,
bu yazı.

Hamının oynadığı
Bu gənclik oyununu
Ya çoxdan uduzmuşuq,
ya bızsız oynayırılar.

Əllərindən tutan var bütün gözəl qızların,
Gecikmişik
o əllərə,
o qızlara,
bu şəhərə,
bu yazı...

QÜRUB

Günəş batır...
Tanrı köhnə qələmiylə
bu günün də səhifəsinə
qızılı bir nöqtə qoyur.
Günəş batır,
əlim çatmaz uzaqlıqda,
"Ahım yetməz" uzaqlıqda.

ŞEİR VAXTI

ARZU

Ölmək...
Mövsümlər payıza gəlmişkən,
Yazlar ayaza gəlmişkən,
Dönmək üz tutduğun xam xəyallardan...
Örtmək gülüş səslərinə pəncərələri...
Ölmək,
Payız başımdaykən ölmək,
Sevda yaşımıdaykən ölmək.

Xəzan yaşıl yarpaqların qanını içmişkən,
Uzaq uçan quşlar qürbət
yolun seçmişkən,
Bəmdən qopan ağrılarım zilə keçmişkən –

Ölmək.
Sevda yaşımıdaykən ölmək,
Payız başımdaykən ölmək.

PAYIZ, 2018

Keçdim bütün arzuların şirin dadından,
Sındı uçan xəyallarım şux qanadından,
Allahın da çıxar oldum daha yadından.

Gözəl günlər uşaqlıqtək uzaqda qaldı,
İsti ocaq diləkləri sazaqda qaldı,
Güllər açan gəncliyimi xəzanlar aldı.

Əl açdığım yağışlardan bir əlac varmı?
Göylər susqun çöhrəsindən niqab
açarmı?

Döndüm şanlı zirvələrin yarı yolundan,
Söndüm soyuq payızların bircə yelindən,
Sındım həyat deyilənin ağır əlindən.

Yıxıldığım küçələrdən bir keçən yoxmu?
Çökdü dizlər, qapıları bir açan yoxmu?

PAYIZ, 2019

Bu küçənin döngəsində bir az gözləməyim var,
Bir az durub gözləmək ki, yollarıma kim çıxar.

Ölmək,
indi
hər arzudan
min kərə daha gözəl,
bahar getmiş, güllər solmuş, addımlar xəzəl.

Ölüm varsa son ucunda bütün yolların,
Köçən quşlar qürbətlərdə nəyi axtarır?

Sussa yellər,
donsa günəş batdığı yerdə,
Payız olsa quşların da çatdığı yerdə...

Yanır çox-çox uzaqlarda sarı işıqlar,
Elə bil ki
Evlərə də payızlar dolar.

Bahar keçdi, nəğmə yenə yarımçıq qaldı,
Nə ağırlar gedər oldu,
Nə yaralar sağaldı.

Baş qoyduğum səcdələr də
Qaçdı alnımdan,
Keçməz oldu dualarım göy qapısından.

...Bu küçənin döngəsində bir az gözləməyim
var,
Bir az durub gözləmək ki, yollarıma kim
çıxar...

PƏNCƏRƏMDƏ BİR PİŞİK

Pəncərəmdə bir pişik
Ağzın açıb yalvarır öz dilində.
Amma mənim yorğunluğum
onun aclığından ağır,
Pəncərədən o yandasa aram-aram payız
yağır...

Payız yağır yarpaq-yarpaq,
Payız yağır yağış-yağış.

Günlər keçir...

Gəncliyimi addım-addım məndən qoparıb,
Pəncərəmdə pişik də var, payız da var,
Yağış da var, yarpaq da,
Əlim yetmir nə pişiyə, nə payıza,
Nə yağışa, nə yarpağa.
Dünya döndü bir dövrə də Günəşinin başına,
Payız çatdı bir yağışla gözümüzün yaşına.
Pəncərəmdə bir pişik
Ağzın açıb yalvarır öz dilində.
Amma mənim yorğunluğum
onun aclığından ağır,
Pəncərədən o yandasa aram-aram payız
yağır...

NƏRİMANOV PARKINDA

Siz şahmat oynayın qaranlıqacan,
Mən alnımı qoyub masanın üstə
Küləyin səsinə qulaq asacam,
Gülüşən, qışqıran o uşaqlara,
Yolların tozuna qulaq asacam...

Siz şahmat oynayın payıza qədər,
Mən alnımı qoyub masanın üstə
Əsən əlinizə qulaq asacam...

İndi yaşınız çox, ömrünüz azdır,
Atlar, fillər ürkür qırışınızdən.
Çox da ki Günəş var, çox da ki yazdır,
Soyuq bir qar yağır baxışınızdən.

Siz şahmat oynayın ölümə qədər,
Mənsə öz ömrümün axırınacan
Alnım masa üstə, gözüm yumulu
Ötüşən illərə qulaq asacam.
Keçən fəsillərə qulaq asacam...

27 YAŞIN ŞEİRİ

Bir il də artırdıq ömrün oxunmuş
səhifələrinə,
Çevirdik maraqsız romanların sıxıcı
səhifələri kimi.
Bir fəsil də xəzanlarını çəkdi
küçələrimizdən,
Sürüyüb yorğun-yorğun apardı harasa.
Bir qışın da qarını yorğan kimi qatlayıb
qoyduq kənara.

Neyləmək?

Açmaq mı yenə əllərimizi göylərə sarı?
Əyilmək mi dizlərə söykəyib ovucları?
Qoymaq mı yazılmış alnımızı qupquru
döşəməyə?

Başqa yol yox, həyat kimi ağırlığı
çiyinlərdən atmaq üçün,
Başqa yol yox
Bu günlərdən sabahlara,
Sabahlardan sonralara
Sağ ümidlə çatmaq üçün.

DÖRD ARI YEŞİYİ QALDI HƏYƏTDƏ

Dörd arı yeşiyi qaldı həyətdə,
Qaldı qar altında, külək altında.
Arılar qısılib biri-birinə
Üşüyüb içəri girən soyuqdan,
Qorxub səs-küyündən boranın, qarın,
Sakit görə-görə donmaqlarını
Andılar günəşli yaz günlərini,

Çiçəkdən-çiçəyə qonmaqlarını...

İndi yanlarında ballı pətəklər,
Çöldə ağ-ağ yağan soyuq çiçəklər.
Hardansa səs gəlir yaddaşlarına,
O səs deyir, yenə bahar olacaq,
Yenə uçacaqsız dağlar üstündən,
Uçacaqsız yenə yollardan keçib,
Bağçalar üstündən, bağlar üstündən.
...Dörd arı yeşiyi qaldı həyətdə,
Qaldı qar altında, külək altında.

SENTYABR, 2017

İndi payız gələr, sonra qış gələr,
Ağaclar hər axşam bir az soyunub,
Axırda bir qarlı qış gecəsində
Ağappaq yorğanın altına girər.
Biz baxarıq susa-susa pəncərələrdən,
Kimsə yada düşər andıqca hərdən.
Çəkilməz sevdanın havası sərdən.
Biz susarıq baxa-baxa pəncərələrdən.

XATIRLAMALAR

Dodaqların dodağımın yadından çıxıb,
Əllərimin əllərində, tellərində gəzişməyi.
Bahar başlayan vaxtlarda işıqlı pəncərələrin
Otaqlara doluşmağı,
Çiçəklərin açılmağı, soluxmağı...
Hər görəndə əyilərək
Telindəki ətirlərdən
Saçlarının keçmiş rəngin soruşmağım,
Sənin uzaq öpüşlərin,
Kədərlərin,
İliq-iliq gülüşlərin
İndi məndən milyon illər uzaqda qalmış,
Sanki heç olmamış, sanki xəyalmış.

QIŞ, 2017

Qorxuram qar yağa, qar yağa,
Əsən ürəyimə yağa,
Titrəyən əlimə yağa.
Azmış yollarıma yağa.
Qar yağa, qorxuram, qar yağa,

Bir səhər başlayıb yağa,
Bir axşam başlayıb yağa.
Göylərdən üzülə-üzülə,
Küləklərdən keçə-keçə,
Şəhər-şəhər, küçə-küçə,
Qar yağa, qorxuram, qar yağa.

Adamlar danışalar,
Ekranlar göstərelər,
Pərdəsin örtüyüm pəncərələr də
Təzədən pərdəsin çəkib qırağa,
Qar göstərə mənə – ağappaq bir qar.
Altında gizlənsəm yorğanımın da,
Qara yuxuma da bu qar girələr,
Qorxuram qar yağa, qar yağa,
Halsız qollarıma yağa,
Azmış yollarıma yağa.
Qar yağa, qorxuram, qar yağa...

Yağışla qurtardı bu çərşənbələr,
Yanmadı dərdimiz Novruz odunda.
Yığıb qəm-kədəri sönük tonqallar
Sabaha saxladı yenə yadında.

Nə o sevdəylə gülənlər bizə bir çarə idi,
Nə də ki dərdimiz əvvəl belə biçarə idi.

Görən ah çəkdi bizim cismimizə, canımıza,
Çün o gördükləri başdan-ayağa yarə idi.

Və biz Eyyub da deyildik, bizə Haqq yardım
edə,
Çün bizim yollarımız cənnətə yox, narə idi.

Eşqi göylər yetirir, qaçma bu tənhalıqdan,
O sevənlər kim idi? Bir qəmə avarə idi.

Yenə yetdi qələmindən bizə bir misra payı,
Yoxsa boş qəlbimizin hər yanı min parə idi.

Nə təvəkkül edər oldun sənə dərman
verənə,
Nə o nankor ürəyin gerçəyə nəzzarə idi.

PƏNCƏRƏ

Covid 19 pandemiyasının ilk günlərindən şagirdləri online dərslərə cəlb edərək onların təhsildən kənar qalmaması üçün müstəsna xidmətləri olan müəllimlərə ithaf edirəm.

Kiçik ağ lövhəni avtobus dayanacağındakı oturmağa söykədi, ağızındakı maskanı çənəsinin altına keçirib ilıq mart havasını ciyərlərinə çəkdi. Avtobusda nəfəs almağa da qorxurdu, elə indi də ciyərdolusu nəfəs almağı ürəyinə xof saldı: “Bəlkə, havada da var?” Maskanı gözünün altına qədər dartdı, metal hissəni burnunun qıraqlarına tərəf əydi. Lövhəni götürüb dayanacaqdan yenicə çıxmışdı ki, 5-ci sinif şagirdi Eldar qarşısında dayandı. Uşağın qəfil peyda olmağı onu səksəndirdi: “İlahi, bu uşaq yerdən çıxdı, göydən düşdü?”

– Lalə müəllimə, lövhəni verin, mən aparım.

– Eybi yox, özüm apararam, – desə də, ürəyində Eldarın gəlişinə sevindi.

Dayanacaqdan evə xeyli yol vardı və lövhəni sürüyə-sürüyə aparmaq bir qədər rahatsızlıq yaradacaqdı. Yol boyu ötüb keçənlərin qəribə nəzərlərlə baxması, bu baxışların yaradacağı narahatlıq da öz yerində.

Eldar lövhəni müəllimənin əlindən alıb cəld hərəkətlə başının üzərinə qaldırdı, sağ əliylə bir tərəfindən tutub sol əliylə burnunu sildi, sonra da hayxırıb tüpürdü. Uşağın bu hərəkəti gözündən yayınmadı. Əvvəllər belə şeylərdən iyirənən deyildi. İndi isə Eldarın ara-sıra öskürməyi, dilini altdan yuxarı qatlayıb burnunun suyunu yalamağı Lalənin ətinə ürpəşdirdi. “Nə bəlaya düşdük. Mən ki bu qədər vasvası deyildim. Belə getsə, hamı bir-birindən iyirənəcək. Amma yox, deyirlər, uşaqlara yoluxmur, əşsi, adi qripdir, onnan

Elşən ƏZİM

deyil. Aaa, nə danışırısan, axşam televizorda dedilər ki, uşaqlar ən təhlükəli daşıyıcılardı. Vallah, yaxşı ki, məktəblər bağlandı”. Eldarın ard-arda düzölmüş sualları olmasaydı, Lalənin öz-özülə dialoqu bir xeyli uzanacaqdı.

– Müəllimə, məktəb gec açılacaq? Deyirlər, dərslər televizorla, bir də kompüterlə olacaq, doğrudur? Nənəm deyirdi ki, sentyabra kimi məktəb olmayacaq, düzdür?

– Hə, dərslər online olacaq, bu lövhəni də ona görə almışam. Məktəbin nə vaxt açılacağını bilmirəm.

– Müəllimə, axı bizim evdə kompüter yoxdur.

– Eybi yox, telefonla qoşularsan.

Qəsəbənin pəlçıqlı küçələrini birtəhər arxada qoyub kirayə qaldığı evin darvazasına çatdı. Eldara təşəkkür edib həyət qapısını astaca araladı. Heç vaxt bağlı olmayan qapı cırıldayan kimi həyətdəki kiçik otaqların pəncərələrində pərdələr aralanır, kirayənişinlərin baxışları gələn adamı sonadək izləyirdi. Bu həyətin qəribə pəncərə ünsiyyəti vardı. Yığcam bir karvansaranı xatırladan həyətin baş tərəfində kürsülü ev, sağ və sol tərəflərdə isə kirayəçilər üçün tikilmiş kiçik otaqlar pəncərə

gözləri ilə bir-birindən “hal-əhval tutur”, baxışlarıyla “söhbət edirdilər”. Qəsəbə məktəbindəki vakant yeri qazandığı gündən bu evdə qalırdı. Ev sahibi Şəfi qaradiməzin, adamayovuşmazın biriydi. Gözünü qaldırıb heç bir kirayəçinin üzünə baxmazdı. Kirayə pulunu gecikdirən olanda arvadı Məleykə xalanın xidmətindən ustalıqla istifadə edirdi. Məleykə həyətdə bir səs-küy salırdı ki, gəl görəsən. Şəfi kişinin bu ağır təbiəti ilk vaxtlar Lalədə xoş təəssürat yaratsa da, sonra xozeynini daha dəqiq tanımağa başladı. Həyətdəki kirayəçilərdən öyrəndi ki, Şəfi sələmə pul verir, qəsəbədə “Sələmçi Şəfi” kimi tanınır. Hər səhər yaxınlıqdakı çayxanaya gedir, orada müştərilərini gözləyirdi. Bəzi müştərilər evə də gəlirdilər. Həyətdə uzun-uzadı söhbətlər, and içənlərin, “sən öl” vuranların, “mən ölüm” deyənlərin miskin görkəmi, Şəfinin qoltuq cibindən bir qom pulu ehtiyatla çıxarıb barmaqlarını yalayaraq saymağı hər dəfə pəncərədən baxan kirayəçilər üçün maraqlı bir tamaşanın ən sevimli epizoduna çevrilirdi. Şəfi pul sayanda barmaqlarının beşini də elə iştahla yalayır ki, elə bil əlindəki pul deyil, içi bal ilə siləli, üzü qaysaqlı arı şanıdır. Qonşuların bir-biri ilə münasibəti də soyuq idi. Hamı səhər durub işə gedir, axşam yorğun evə dönüb televizora baxır. Pəncərələrin ünsiyyəti qonşulardan daha istiydi. Lalənin otağının sağında orta yaşlı tənha bir qadın yaşayırdı. Dövlət idarələrindən birində işləyirdi. Şənbə-bazar isə həyətdə paltar yuyur, səs salan uşaqlara təpənir, valideynləri qınayırdı: “Mən dövlət işində işləyirəm, axşam yorğun gəlirəm, bütün günü sizin kimi yüz adamla çənə-boğaz edirəm. Barı bu xarabada uşaqlarınızı dizinizin dibinə çəkin, mənim də qulağım dinc olsun. Bəxtəvər başınıza, bütün günü həyətdə oturub qeybət qırırsınız”. Dövlət idarəsində işlədiyini tez-tez xüsusi vurğuyla dediyinə görə Lalə onu ürəyində “İdarə xanım” adlandırır və qadın qonşuların qarasına söyləyəndə “yənə İdarə xanım rəiyyəti cəzalandırır”

deyirdi. Darvaza tərəfdəki otaqda yaşayan gənc ailənin başçısı hansısa restoranda xidmətçi işləyirdi, qadın isə çox fağır bir kənd qızıydı. “İdarə xanım” həyətdə çıxıb küfr və qarğışlarını yağdıranda uşaqların yumşaq yerinə döyə-döyə onları otağa salır, qapını arxadan bağlayırdı ki, səsi eşitməsin. Lalənin ancaq həyətdəki tələbə qızlarla sözü tuturdu.

Lövhəni kətilin üstünə qoyub divara söykəmişdi, yazı masasını düz lövhənin qarşısına çəkmişdi ki, yazılar noutbookun kamerasına aydın düşə bilsin. İş yalnız öz dərslərini keçmək olsa, nə vardı ki... Şagirdlərin və müəllimlərin də “Virtual məktəb”lə bağlı çətinliklərini o həll edirdi. Telefonu susmurdu. Uşaqların, müəllimlərin sualları, valideynlərin yerli-yersiz müdaxilələri və daha nələr, nələr... Bir də gördü ki, dərslərin ortasında şagirdlərdən birinin atası əyilib monitordan ona baxır, yaxud nənə uşağın əlindən telefonu alıb dişinin dibindən çıxanı, ağızına gələni, gözünə görünəni mikrofonu qışqırır: “Niyə dərsi birinci Aynurdan soruşursan? O, mənim nəvəmdən artıqdır?” Yaxud da gənc bir evdar xanım geyinib-kecinib, üz-gözünü də bəzəyib dayanır monitorun o üzündə və gül ağızını açır: “Eldara asan sual verirsən, cavab verəndə də tərifləyirsən, bəs mənim uşağıma niyə çətin sual verirsən? Ona verdiyin sualın cavabını bu da bilirdi”. Di gəl bunlarla yola get. Hələ dərstdən sonra votsapa yazılanlar, qruplarda valideynlərin bir-birini qırması...

Bir də təriqətçilərin təsirinə düşmüş gənc müəllimin mesajları. Dərsi yenicə bitirmişdi ki, mesaj gəldi. O idi. Söhbətə giriş vermək üçün hansısa ayətullahdan sitat gətirmişdi. Əslində, pis oğlan deyildi. Gözlərində də məhrəm hisslər sezilirdi. Bəlkə də, sevirdi, ancaq sevgisini etiraf etmək üçün uzun-uzadı, “hikmətli” müqəddiməni başa çatdırı bilmirdi. Lalə də ona biganə deyildi. Onun haqqında düşünürdü də. Bəzən düşüncələrində onu Şərfin, özünü isə Qərbin

tipikləşmiş obrazları kimi görürdü və bu uçurumun arasında körpü salmağın müşkülə çevrilməsi ümitsizlik yaradırdı. Düşünürdü ki, Şərq batını öyrənir, mənəvi aləmin sehrinə düşür, bütün varlığı ilə içdən qopur və birbaşa göylərə uçur, dəryalara dalır, bəzən yüksək səmalarda qanad çalır, bəzən də dərin qatlarda üzür və bu düşüncənin gərdiş etdiyi məqamdan yer, məkan görünür. Beləliklə, Şərq düşüncəsi elə Şərqin özünün də yerləşdiyi dünyadan uzaqlaşır. Qərb isə reallığı dərk edir, bütün elmləri materiyada axtarır, əşyanın üzərində tapır, beləliklə, dərk etdiyini sübut edə bilir, öyrəndiyini öyrədə bilir, tətbiq edə bilir, inandıra bilir. Elə virusu da Şərq ideologiyada, Qərb isə laboratoriyada hazırlayır. Hərdən ona elə gəlirdi ki, bu oğlan nə vaxtsa dərviş olub guşənişinliyə çəkiləcək, reallıqdan tamamilə uzaqlaşacaq. Bəzən də düşünürdü ki, onu bu yoldan döndərmək, uçurumun qırağından geri qaytarmaq üçün sevgi yetərlidir. Bu gün isə tamamilə başqa qərar verməyə məcbur oldu. Onun mesajları, zəngləri Lalənin fikrini dərslərə, şagirdlərə cəmləməsinə mane olurdu. Gözlərini telefona zilləyib bir qədər düşündü, gicgahlarını ovuşdurdu, sonra isə... Artıq gənc müəllimin nömrəsi qara siyahıda idi, bloka atılmışdı.

Bir də qəriblik, kəndin, bacı-qardaşın, ata-ananın həsrəti. Hər gün telefon əlaqəsi, görüntülü zənglər bu həsrətin yanğısına su çiləyə bilmirdi.

Pandemiya kiçik həyətin insanlarını yaxınlaşdırmağa başlamışdı. Bu vaxta qədər olan soyuqluq əriyir, kirayəçilər, ev sahibləri bir-birini daha yaxından tanıyırdı. Hər gün televizor «sosial məsafə» deyib qışqırsa da, burada mənəvi məsafələr daralırdı. Heç kim darvazadan bayıra çıxmır, «SMS icazə» alıb şəhərə gedənlər yeni və xoş olmayan xəbərlərlə qayıdır, ölkəni gəzən bütün şayiələr, söz-söhbətlər bu həyətdə də öz incə qədəmlərini qoyurdu. Şəhərlərə, rayonlara giriş-çıxış bağlanıldığından tələbə qızlar evə

gedə bilməmişdilər, üzlərində narahatlıq, həyəcan vardı. Gənc ailənin halı uşaqların üzündəki kədərdən məlum idi. Atanın işlədiyi restoran bağlanmışdı. Tez-tez həyətdə çıxıb siqaret çəkir, siqaretin kötüyünü dişlə sızır, çeynəyirdi. Elə bil hər şeyin intiqamını tütünlə dolu kağız bükümündən almaq istəyirdi. Sonra da siqareti divara basıb yarımçıq söndürür, qalan hissəsini yenidən qutuya qoyurdu. “İdarə xanım” hamıyla küsülü olduğundan həyətdə yığışb söhbət edən qonşulara yaxınlaşa bilmir, kənardan həsədlə baxır, bəlkə də, içində özünü qınayırdı. Gərgin rejimdə çalışan isə bir Lalə idi, bir də ev yiyəsi Şəfi – Sələmçi Şəfi... Ayrı vaxt ağır oturub batman gələn Şəfinin hərəkətlərində bir tələskənlik, səbirsizlik görünürdü. Hər gün getdiyi çayxana işləmədiyindən bütün müştəriləri həyətdə qəbul edir, saatlarla səsinə başına atıb telefonla danışır, “pulun üstünü gətir”, “pulun altını qaytar” kimi qəribə sözlər deyir, gah da “devalvasiya olacaq” deyər öz-özünə gileylənirdi. Şəfi həm də pandemiyaya inanmayanlar qrupuna aid idi. İnananlara gülür, ələ salırdı. Deyirdi ki, o yaşmağı mən ağzıma yaxın gətirmərəm, südəmər buzov deyiləm ki, maa buruntax verələr. Hər gün «SMS icazə» götürür, arvadı Məleykəni də yanına alıb harasa gedirdi. Lalə bir dəfə istəmədən ərlə arvadın söhbətinə qulaq müsafiri olmuşdu və anlamışdı ki, onlar hər gün banka gedib manatı dollara dəyişirlər. Bir dəfə də pəncərədən gördü ki, restoranda xidmətçi işləyən qonşu Şəfiyə yalvarır ki, ona da faizlə pul versin. Şəfi də “bir qəpiyim də yoxdur” deyib and-aman edir. Lalə bütün bunları yaşadığı, işlədiyi kiçik otağın pəncərəsindən görürdü. Bir gün yenə elə həmin pəncərədən gördü ki, Şəfi telefonla danışır, ancaq sürəkli öskürək danışmasına imkan vermir, nəfəsi kəsilir, sözləri boğazına tıxanır.

Gecənin bir aləmi həyətdən gələn səsə oyandı, otağının

divarlarında mavi, qırmızı, sarı işıqların fırladığını görüb qorxdı, gözlərini ovuşdurub pəncərəyə baxdı, yatağından qalxıb pərdəni araladı. Otaqda rəqs edən işıqlar həyətdəki təcili yardım maşınından düşürdü. Ağ sellofandan kombinezon geyinmiş, qoruyucu eynək taxmış tibb işçilərinin görkəmi gecənin tənhalığında, maşının oynaq işıqlarında dəhşətli bir vahimə saçır. Elə bil başqa planetdən gəlmişdilər, Şəfini aparırdılar. Ona elə gəldi ki, həyətdəki maşın deyil, yadplanetlilərin hava gəmisidir. Şəfinin uzandığı xərəyi hava gəmisinin arxa qapısından içəri qoydular, Məleykə isə yan qapıdan uçan boşqaba mindi. Maşın həyətdən çıxıb küçədə dayandı, sürücü düşüb darvazanı bağladı və işıqlar da, səslər də bir anda yox oldu. Həyətin sükuta bürünmüş qaranlığı Laləni elə bil yuxudan ikinci dəfə oyatdı, sanki yenidən anladı ki, gələnlər yadplanetlilər deyil, tibb işçiləridir və Şəfi ilə Məleykəni aparan uçan boşqab deyil, ambulansdır. Elə o məqamda ağlına ilk gələnlər fikri bu oldu ki, Şəfi virusa puldan yoluxub.

Ertəsi gün pəncərələr də bir-birinə şübhəylə baxırdı. Günahkar adamlar kimi göz-gözə gəlmək istəmirdilər, baxışlarını yayındırırdılar. Pərdələr göz qapağı kimi enib-qalxır, şüşə bəbəklər utancaq baxışlarını yerə dikirdi.

Tələbə qızlar ağır zənbillərini sürüyə-sürüyə heç kimlə xudahafizləşmədən həyəti tərək etdilər. Gənc ailə də gözə dəymirdi, yəqin, rayona getmişdilər.

İki gün sonra ambulans yenə gəldi, "İdarə xanım"ın qoluna girib maşına əyləşdirdilər. Tibb bacısı Lalədən də yaxma götürdü, cavab gələndə qədər evdən çıxmadığı tapşırıldı.

Həyətdə sükut mələyirdi. Lalənin pəncərəsindən nigaranlıq asılmışdı, elə ürəyindən də...

22.12.2020

RƏQİBLƏR

Payız günəşi göyün üzündən elə minnətlə baxır ki, elə bil onu kimsə gülümsəməyə məcbur edib. Sonra da naz-qəmzə ilə buludların arxasında gizlənir. Dolu buludlar ipdən asılmış yaş köynək kimi ağır-ağır yellənir. Uçuşan yarpaqların ardınca baxan çinar və qovaq ağacları müdrik və səbirli görünsələr də, varidatı əlindən alınmış adam kimi məyus ovqatlarını da gizlədə bilmirlər. Kiçik ağaclar və kollar isə oyuncağını itirmiş uşaqtək vurnuxurlar. Bu mənzərəni doyunca izləməkdən zövq alan Lalə müəlliminin qəlbində əsintiyə çevrilən qəribə bir nigaranlıq baş qaldırır. Elə bil bu payızın havası da, rəngləri də əvvəlkilərdən fərqlidir. Sanki 2020-nin payızı nə isə yeni sürprizlər vəd edir. Lalə onsuz da hər payız bir sürprizlə qarşılaşır, neçə illərdir ki, bu hal davam edir. Ali məktəbin birinci kursundan sınağa başlayıb ömrünün payız sovuqlarını. Bəzən xoş, bəzən də arzuolunmaz hallarla üzləşir hər payız. İndi də birdən-birə ürəyində həyəcan dolu bir döyüntü əmələ gəlir və bu döyüntü payız küləyinin uğultusuna ritm tutur. "Yenə bu nə həyəncandır ürəyimə doldu? Son vaxtlar səbəbsiz yerə qorxuram, həyəcanlanıram. Allah axırını xeyir eləsin" – deyə düşündüyü vaxt kimsə salam verib yanından iti addımlarla ötür. Elnur müəllimdir. Elə Lalə üçün iki il əvvəlki xoş olmayan payız sürprizi Elnur müəllim olmuşdu. Məktəbdə sinif komplektlərinin sayı çoxaldığından dərs saatları da çoxalmış, bu səbəbdən yeni dil-ədəbiyyat müəlliminə də ehtiyac yaranmışdı. MİQ imtahanında yüksək nəticə göstərən Elnur müəllim də bu qəsəbənin məktəbini seçmiş, necə deyirlər, Lalənin dərslərinə şərik çıxmışdı. Hələ topladığı bal da Lalənin balından çox idi, üstəlik, magistr təhsili də almışdı. Bütün bu üstünlüklər Laləni daxilən incitsə də, üzə vurmamağa çalışırdı. Məktəbdə dərslərin bölünməsindən elə də narahat deyildi. Əsas məsələ fərdi hazırlığa gələndə...

uşaqların da bir çoxunun Elnur müəllimi seçməsi idi. Lalə düşünürdü ki, insan belə qədərbilməzdir, təzə ay çıxanda köhnəni doğrayıb ulduz düzəldirlər. İki gənc müəllim arasında rəqabət günü-gündən artır, hər biri öz üstünlüyünü göstərmək üçün müxtəlif metodiki üsullar düşünür, özünüreklamın ən maraqlı məqamlarını axtarırdı. Lalə Bakı Dövlət Universiteti kimi bir təhsil ocağını bitirdiyini, Elnurun isə Gəncədə oxuduğunu tez-tez valideynlərin nəzər və diqqətinə çatdırır, Elnur isə topladığı balın yüksəkliyindən, magistr təhsilinin önəmindən dəm vururdu.

Bu fikrlərin çarpaşlıq ovqatıyla yol gedən Lalə yolun tozunu küləyin necə qaldırır burulğana çevirdiyini də gözdən qaçırmadı. Ona elə gəldi ki, bu, toz deyil, beynindəki fikir burulğanı, qəlbindəki həyəcan fırtınasıdır. Reklam lövhəsində “Hədiyyələr” yazılan mağazanın qarşısından keçəndə yadına düşdü ki, pul yığmaq üçün kassa almalıdır. Mağazada cürbəcür formalarda gipsdən, saxsıdan, şüşədən düzəlmiş kassalar vardı; dəvə, at, fil, göyərçin... “Aha, yenə seçim qarşısında qaldım, zəhləm gedir də nə isə almaq üçün seçim etməkdən, stersə düşürəm. Kaş hər şeydən yalnız bir növdə, bir formada olaydı”. Bu düşüncəylə əvvəlcə “dəvə”ni gözdən keçirdi, sonra “göyərçin”i. “Fil”ə də baxdı, düşündü ki, mənim fil boyda pulum nə gəzir? Öz fikrinə ürəyində güldü də. Qollarını havaya qaldırır şahə qalxan kürən, səkil “at”, deyəsən, diqqətini daha çox cəlb etdi. Əsl Qarabağ atıdır. Belə bir atı hansısa rəssamın tablosunda görmüşdü. Əsərdə eynən bu at təsvir olunmuş, arxada isə Şuşa qalası görünürdü. “At muraddır. Elə bunu alım. Bəlkə, bu Qarabağ atı heç vaxt görmədiyim ata-baba yurdunda müəllim işləməyimə də vəsilə olacaq. Bəlkə, halal müəllim qazancımı bu at kassaya yığıb özümlə Qarabağa aparacam, orada dağılmış evimizi bərpa edəcəm. Ya qismət”. Ancaq ağına başqa bir fikir də gəldi: “Bəs pulları nə vaxtsa çıxarmaq üçün atı sındırmalıyam axı, yox, əlim gəlməz” Qaytarıb yerinə qoymaq

istəyəndə satıcı elə bil qızın ürəyini oxudu:

– Bacı, o, fabrişni maldı...

Lalə satıcının sözünü yarımçıq kəsdi:

– Mal deyil, atdı.

– O mənada demirəm e, bacı, onu deyirəm ki, əldəqayıрма deyil, altında qapağı da var, açarını da verəcəm, pulları çıxarmaq üçün sındırmaq lazım gəlmişdir.

İndi də başqa bir qayğı... Bu dar otaqda bu boyda atı hara qoyacaq? Yazı masasının üstü də, rəf də kitab-dəftərlə doludur. «Aha, rəfin üstü daha yaxşıdır, yox, çox hündürdür, hər dəfə ayağının altına kətil qoymalı olacaq. Eybi yox, bu otaqda at üçün ən urvatlı yer elə rəfin üstüdür». Atı kitab rəfinin üstünə, Azərbaycan və Türkiyə bayraqlarının yanına qoydu. (Hə, əziz oxucum, yeri gəlmişkən, onu da deyim: bu otaq da, evin kiçik həyəti də, həyətdəki kirayəçilər də, ev sahibləri də “Pəncərə” hekayəmizdən bizə yaxşı tanışdır. Elə Lalə müəllimə də həmin o qızıdır).

Gecəni yata bilmədi. Axşam internetdə müharibə anonsları dolaşırdı, sosial şəbəkələr, saytlar, «youtube» kanalları bir-birinin ardınca həyəcanlı xəbərlər verirdilər. Hətta bəziləri bu gecə müharibənin başlaya biləcəyini yazırdı. Səhərə kimi yayılan xəbərləri oxuyur, telefonunda qohum-əqrəbanın, dost-tanışın eyni mövzuda yazdığı mesajlara baxır, gecənin tənhalığında bu xəbərlərin gətirdiyi qorxu ilə çarpışırdı. Bir azdan başa düşdü ki, onu yatmağa qoymayan qorxu da deyil, nə isə başqa bir hissdir. Sanki kirayə qaldığı kiçik otağa sığışmırdı. Hayqırmaq, qışqırmaq istəyirdi. Yatmış qonşuları oyatmaq, “yatmaq vaxtı deyil” demək istəyirdi. Saat 05.30-da qərribə bir guppultu səsi gəldi. Pəncərəni açdı. Atəş səsləriydi.

Həyətin ayaq tərəfində yaşayan gənc ailənin kişisi başını qapıdan çölə çıxarıb gözləri bərəlməmiş halda qışığırdı:

– Başladın!!!

Ev sahibi sələmçi Şəfi (köhnə tanışımız) özünü tələm-tələsik həyətə atdı:

– Nə başladı, ə?

– Mühəribə.

– Nə mühəribə, ə? Ağına gələni danışma. Hamı həyəətə çıxmışdı, ağır artilleriyanın səsi aydınca eşidilirdi.

Doğrudan da, başlamışdı, özü də mühəribə, əsl mühəribə...

Başqa vaxtlar tez-tez işə gecikən Lalə bu gün özünü məktəbə hamıdan qabaq çatdırdı. Həmişə qaraqabaq görünən Elnur müəllim də üzündə şən, məğrur bir ifadə ilə məktəbə gəldi. Bugünkü dərslərini əvəz etməyi Lalədən xahiş edib tələsik harasa getdi. Bir neçə saatdan sonra bütün məktəb Elnur müəllimin könüllü orduya yazılaraq cəbhəyə getdiyini bildi.

Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin yerləşdiyi binanın qarşısı qələbəlik idi. Gənclər, orta yaşlı adamlar, Qarabağ qaziləri bir-birindən irəli keçməyə çalışır, sanki hər kəs savaşa o birindən bir az tez çatmağa can atırdı. Elnur müəllim günortaya qədər növbə gözləsə də, içəri keçə bilmədi. Səhər evdən bir stəkan çay içib çıxmışdı. Möhkəm aclıq hiss etdi və özünü yaxınlıqdakı ucuz kafelərdən birinə çatdırdı. Çirkli divarlar, sınıq-salxaq masalar, torlu pəncərələr ürək bulandırsa da, kababları əla idi. Belə yerlərə daha çox vuranlar gəlir. Cavan bir ata 9-10 yaşlarında iki qızla içəri daxil olanda Elnur təəccübləndi. Qızların hər ikisi mavi gödəkcə, ağ ket geyinmişdi, hər ikisinin gözlərində eynək vardı, çiyinlərində də məktəbli çantası... Bacıları məktəbdə hamı tanıyır və sevirdi. 5 b və 6c sinfinin şagirdləri idi. O siniflərin dil-ədəbiyyat dərsləri Lalədə olsa da, hazırlıq üçün Elnurun yanına gəlirdilər. Atanı isə ilk dəfədir görürdü. Uşaqların dərsi ilə daim ana maraqlanır, tez-tez məktəbə gəlir, müəllimlərlə görüşürdü. Atanın əyin-başı nimdəş, əlləri qabar idi. Uşaqlar onu görməsin deyə, Elnur yerini dəyişdi, divara baxan stula keçdi. “Qərībədir, uşaqlarla nahar etmək üçün şəhərdə xeyli rahat, səliqəli

yerlər var. Bu adam iki qız uşağını niyə bu kafeyə gətirib?”. İstəməsə belə, söhbətlərinə də qulaq müsafiri oldu. Sən demə, ata ilə ana ayrılıbmış. Ata uşaqlarını hərdən görür, hər görüşlərində də bu kafeyə gətirib doyunca yedirir.

Elnur bir şiş döymə kabab, salat, bir şüşə qazlı su sifariş etdi. Əvvəl istədi ki, yüz qram araq da içə, düşündü ki, yox, komissarlığa gedəcək, birdən içkili olduğunu bilib apar-mazlar.

Xidmətçi qonşu stulda əyləşən atanın və uşaqların sifarişini gətirdi. Bir limonad, bir stəkan da meyvə arağı qoydu masaya. Qızlardan biri ağzına kimi dolu stəkana baxıb soruşdu:

– Ata, bu nədir?

– Sudur, qızım.

İkinci qız soruşdu:

– Ata, limonad ola-ola, niyə adi su içirsən?

– Limonad da içəcəm.

Qısa dialoqdan sonra ata qızlarına həvəslə qulluq etməyə başladı. Lüləkababdan bircə loxma öz qabına qoydu, qalanını qızlarının qarşısındakı boşqablara yıxdı. Böyük qız:

– Ata, özünə az götürdün, – deyib etiraz etmək istəsə də, – adam atasının əlini geri qaytarmaz – cavabından sonra dillənə bilmədi. Sonra tikəkabab gəldi. Ata yenə qızlarını yedirtməyə çalışdı və özünə balaca bir tikə götürdü. Qızların “daha bəddi, doymuşuq” kimi sözlərinə məhəl qoymurdu, israrla yeməklərini tələb edirdi. Bir çappa arağı başına çəkdi, tez də limonaddan bir qurtum içdi. Yenə böyük qız dilləndi:

– Ata, adamlar niyə araq içən kimi tez limonad içirlər, ya da tələsik ağızlarına nəşə qoyurlar?

Qız sanki bu sualıyla “içdiyinin su deyil, araq olduğunu bilirəm” – dedi. Bayaqdan dillə dil ötən ata bu suala cavab vermədi. Söhbətin səmtini dəyişdi. Uşaqların anasını soruşdu. Qızlar sevincək anaları haqqında danışdılar. Səsləri sevincdən cingildəyirdi. Bəlkə də, elə bilirdilər ki, daha yaxşı danışsalar, ata ilə ananın barışmağına səbəb olacaqlar. Atanın gözləri doldu... Pərt halda başını bulayıb əlini

cibinə saldı. Bir az pul çıxardı, böyük qıza üç “əllilik” verdi:

– Biri sənin, biri bacının, biri də ananın. Amma o, əlinizdən almasın ha...

Elnur evdə dördüncü şəxsini də olduğunu anladı. Əvvəl elə bildi ki, ögey atadan söhbət gedir, sonra başa düşdü ki, ailənin dağılmasına səbəb olan qayınana var, və atanın ondan zəhləsi gedir.

– Bax ona da kabab alıb göndərəcəm, pullarınızı almasın, – deyib xidmətçini səslədi. Bir stəkan da araq istədi. İki şiş lüləkabab da sifariş edib ayrı-ayrı çörəklərin arasına qoyulmasını xahiş etdi. Evə göndərəcəkdə. Hesabı ödəmək üçün ayağa qalxıb kassaya yaxınlaşdı. Böyük qız atanın getdiyini görüb tez bacısının və özünün stəkanlarındakı limonadı onun boş stəkanına doldurdu. Boşqablarındakı kabab tikələrini də onun qabına qoydu. Bacısının qərribə nəzərlərlə baxdığını görüb ona izah etməyə çalışdı:

– Biz doymuşuq, atam azca yedi, qoy qalanını o yesin, limonad da içsin, araq içir axı...

Ata qayıdıb arağı başına çəkdi, limonaddan da bir qurtum içdi. Qızların qablarını boş görüb:

– Ay mənim qoçaq balalarım, hamısını yedinizmi? Di duraq gedək, – deyib sevincək ayağa qalxdı. Öz boşqabındakı tikələri görmədi.

Elnur da onların ardınca kafedən çıxdı. Elə yolları da eyni səmtə idi. Ata və qızlar qarşıda gedirdilər. Yolaıyıcında dayandılar. Ata qızları bir-bir bağrına basdı, sonra ikisini də birdən qucaqladı, kövrəlmişdi, elə bil bu, son görüş, son ayrılıq idi.

Elnur hərbi komissarlığın qarşısına çatananda qızların atasını da orda gördü. O da gedirdi.

Lalənin yaşadığı sakit, hüznü həyətin halı dəyişmişdi. Əvvəllər pəncərə gözləriylə bir-birindən hal-əhval tutan qarşı-qarşıya, yan-yana otaqların qapıları qələbə xəbərlərinə taybatay açıq idi. Sakinlər də hər gün

həyəətə toplaşır, müharibənin gedişini öz aralarında müzakirə edirdilər. Elə bil hamı siyasi şərhçi, hərbi ekspert olmuşdu. Günlər bir-birini dəyişkən ovqatla əvəz edirdi. Gah şəhid, gah qələbə xəbərləri gəlir, hər xəbərin özünəməxsus ovqatını bu həyəət də daşı, torpağı, pəncərələri, qapıları və adamları ilə yaşayırdı. Ev sahibi Şəfi hər gün çayxanaya gedir, orda yayılan xəbərləri bu həyəətə daşıyırdı. Elə bil Şəfi də dəyişmişdi, başqa vaxt ən sevimli məşğuliyyəti pul saymaq olan bu adam da cəbhəyə sovqat aparalarının çağırışına hay verir, əlindən gələni etmək istəyirdi. Lalə də öz maaşından yardım fonduna pul keçirmişdi.

Qəsəbəcəbhə bölgəsinə yaxın olduğundan məktəb bağlanmışdı. Elnur müəllimlə bağlı da müxtəlif xəbərlər yayılırdı, gah deyirdilər tankçısıdır, gah da rabbitəçi. Bir gün isə onun düşmənlə təkbətək bıçaq döyüşünə çıxdığı və bir neçə erməniyi öldürdüyü deyildi. Özü də yaralanıb hospitala düşmüş, ancaq yarası yüngül olduğundan ısrarla yenidən cəbhəyə qayıtmışdı. Deyəsən, bu, dəqiq məlumat idi.

Elnur müəllim gedəndən sonra onun hazırlıq məşğələsinə gedən uşaqlar da yenidən Laləyə üz tutdular. Lalə əvvəlcə bu uşaqları qəbul etmək istəməsə də, sonra fikrindən daşındı. Həm də düşündü ki, Elnurun uşaqlarını pulsuz hazırlayar. Bu fikrində də sona qədər qalmaq: “Yox, pul alacam, amma...” Ağılına gələnlə fikirdən dodaqlarına təbəssüm qondu, gözləri işıqlandı. Adətən, insan xoş məramlı bir xəyala dalanda üzündə belə ifadə yaranır. Və pərpəryanən gözləriylə kitab rəfinin üstündəki “Qarabağ atı”na baxdı.

Atası cəbhəyə gedən eynəkli bacılar da Lalənin məşğələsinə gəlirdi. Bir gün bacılar gəlmədi, uşaqlardan biri onların atasının şəhid olduğunu, qızların da dəfn mərasiminə getdiyini dedi. Heç sonrakı günlər də qızlar gəlmədilər.

Qəsəbənin küçələri də savaş havasına köklənmişdi. Bir gün küçələrdən böyük izdihamla şəhid cənazəsi keçir, səhəri gün

həmin izdiham şəhərlərin, kəndlərin azad olunması xəbərini bayram edirdi. Lalə də hər gün internetdən, televiziyaadan Ali Baş Komandanın yeni müjdələrini gözləyirdi. Hər gün öz ata-baba yurduunun, heç vaxt görmədiyi doğma kəndinin də xoş xəbərini eşitmək istəyirdi. Uşaqlığı məcburi köçkün həyatının ən ağır illərinə düşmüşdü, yaxşı geyimi, oyuncağı olmamışdı. Bəlkə də, uşaq vaxtı bu həyatın ağırlığını o qədər də dərk etməmişdi. Tələbə olanda, tətil günlərində uşaqlar öz kəndlərinə gedəndə, hər ay kəndikəsəyi olan tələbə yoldaşlarına bolluca kənd sovqatları gələndə daha çox hiss etmişdi yurdu-yuvası olmamağın əzabını. İndi xəyallar qurur, kəndlərinin şəkillərdə gördüyü məktəbini gözləri önünə gətirir, o məktəbdə müəllim işləyir, hətta direktor da olurdu.

Oktyabrın sonu uşaqlar ödənişlərini gətirdilər. Lalə öz şagirdlərinin pulunu çantasına yığır, Elnurun şagirdlərinin gətirdiyi pulları isə "Qarabağ atı"nın üstündəki kəsikdən içəri atırdı. Allah bilir, nələr düşünürdü. Bircə Elnurun şəhid olacağını ağına gətirə bilmirdi. Bu anı yada salanda gözlərini bərk-bərk yumur, elə bil ağına gələn səhnəni gözləri önündən qovmaq istəyirdi. Bir zamanlar özünün rəqibi kimi gördüyü Elnur indi onun ən yaxın adamına, sirdaşına çevrilmişdi. Xəyallarında onunla söhbət edir, döyüşlərin ağırlığını, müharibənin dəhşətlərini sanki Elnurun özündən eşidirdi. Tez-tez qulağına onun səsi gəlirdi, elə bilirdi ki, azad olunan bütün kəndlərdə Elnur döyüşür, torpaqların hər qarışının azad olunmasında o iştirak edir. Bir bölgəni, bir kəndi, bir şəhəri də Elnursuz təsəvvür etmirdi. Amma bilmirdi ki, doğrudan da, belədir. Elnur bir müddət Şimal cəbhəsində vuruşduqdan sonra Cənub döyüşlərinə qatılmış, Şuşaya qədər gedib çıxmışdı. İndi onun sorağı Şuşadan gəlirdi.

Dekabrın sonunda qəsəbə əhli səhər yuxudan oyandı ki, qar yağıb. Aran yerinə qar yağanda insanlar toy-bayram kimi qarşılayır. Böyüklər də uşaqlara qoşulub sevinir. Şəfi eyvana çıxıb əlini gözünün üstünə qoydu, gah göyə, gah yerə baxdı:

– Kərəminə şükür, Allah, nur yağdırırsan, – dedi.

Gənc ailənin uşaqlarının səs-küyü həyəti başına götürdü. Evdən əyni yuxa həyətə dağılan uşaqların ardınca düşən ana onlara paltó, papaq, əlcək geyindirmək istəsə də, uşaqlar ona məhəl qoymadılar. Həyətdə ipdən asılan paltarlar donmuşdu. Uşaqlardan biri əlinə bir cüt çubuq götürüb Şəfinin zivədən asılmış şalvarında "qoşa nağara" çalırdı. Lalə yenə pəncərəsindən bu mənzərəni seyr edirdi. Çamadanlarını yığmışdı, bayram tətilinə evə getməliydi. Evə deyəndə ki, valideynlərinin məskunlaşdığı şəhərə, oradakı uçuq-sökük yataqxanaya. Həyətdə darvazası dəli kimi şaqıldadı. Şagirdlərindən biri tənqəfəs içəri atılıb "Elnur müəllim gəlib, axşamdan gəlib" – deyə sevinclə qışqırdı.

Kitab rəfinin üstündəki Qarabağ atı şahə qalxmışdı. Lalənin qulağına at kişnərtisinin səsi gəldi. Bir anlıq düşündü: "Bəs qəbul etməsə? Niyə qəbul etməsin ki, qələbə münasibətiylə döyüşçüyə at bağışlayıram. İçində pul olduğunu sonra deyərəm. Qoy elə bilsin ki, sadəcə, hədiyyədir". Öz fikrindən xoşu gəldi: "Müdrük fikirdir ha". Ayağının altına kətil qoyub atı rəfin üstündən götürdü.

Beş dəqiqə sonra atı qollarıyla sinəsinə sıxaraq küçəyuxarı Elnurgilə tərəf qaçırdı. Küçənin hər yanında dirəklərdən, evlərin üstündən, hətta işıq xətlərindən asılmış Azərbaycan və Türkiyə bayraqları dörd tərəfi bürüyən qar bəyazlığına bahar əlvanlığı səpirdi.

28.05.2021

Azər **ƏRZİ**

AĞLAMIR BİR NƏFƏR DİRİ DALIMCA

Bu dünya təzadlar dünyasıdır da,
Ağla mən gələndə, kiri dalımca.
Ya da sən bu dəfə tək qoyma məni,
Əlimdən tut, gedək, yeri dalımca.

Gərək Əzrayilla bu gün görüşüm,
Təxirə salmışam mən o görüşü,
Əcəldən, ölümdən qaçıram düşüb,
Bir kəfən, bir qəbir yeri dalımca.

Dizim heydən düşdü, atdım qaçmağı,
Eh... Yaxalandım bu ölümə, axır,
İlahi, mən necə ölüyəm axı?!
Ağlamır bir nəfər diri dalımca.

GÖZ YAŞINLA YU DÜNYANI

Məndən elə get gedəndə,
Qayıtmağa yer saxlama.
Nə etmişəm, vur üzümə,
Səbəbini sirr saxlama.

Qənimiyəm öz-özümün,
Asaram, qırpmam gözümü,

DEBÜT

İki tel saç qoy özümü
asmağa,
Kəndir saxlama.

Ağla, bassın su dünyanı,
Sel götürsün bu dünyanı,
Göz yaşınla yu dünyanı,
Bir zərrə də kir saxlama.

DÖYÜR

Yenə də bir ümid öldü,
Arzular dizini döyür.
Qatil kimdir? Hamı baxıb
Üzümə gözünü döyür.

Sən də getmək istəmirsən,
Gedilmək istəmir yol da;
Yolu döyür ayaqların,
Yol ayaq izini döyür.

Necə çarəsizlikdir bu?
Biri çıxıb gedir,
Biri
«Qal» deyə bilmir gedənə,
Qalıb hey özünü döyür.

YAMANCA ƏCƏLİN GƏLİB

Yamanca əcəlin gəlib,
Çək torpağı başına, yat.
Torpağın altında səni
Eləməz heç kim narahat.

Qarışma heç nəyə, baxma
Bu səs-küy, bu qovğa nədir.
Durma daha məzarından,
Oyanma, dincəl əbədi.

Qorxma, soyuq dəyməz sənə,
Arxayın yat bütün günü,
Başdaşın başında durub
Arada örtər üstünü.

DÖYÜN DİVARINI, DÖYÜN BU EVİN

Qapı-pəncərəsiz bir evdəyəm mən,
Nə bir işiq düşür, nə hava girir.
Bilmirəm, dünyanın ən dar yeridir,
Ya da ki ən ucsuz-bucaqsız yeri?

Bəlkə, bir bambaşqa planetdir bu,
Bəlkə, mən ölmüşəm, bu da məzardır?..
Bilmirəm, ölüyəm, sağam; bu nə dərd?
Bilmirəm, hardayam; bu nə azardır?

Fərqi yox, bahardı, ya payız çöldə,
Burda nə soyuqdur, nə isti olur.
Nə bir külək əsir, nə bir meh girir,
Nə bir ocaq yanır, nə tüstü olur.

Mən axı bilmirəm, kimdir, nəçidir,
Necə yiyəsini söyüm bu evin?!
Döyməyə qapısı, pəncərəsi yox,
Döyün divarını, döyün bu evin.

Döyün ki, anlayım, ölməmişəm mən,
Döyün, bilim, hələ bu dünyadayam.
Yoxmu məni duyan? Hay versin biri!
Bir hay ver, ay insan, hay ver, ay adam!

Bəlkə, hay verirlər, mən eşitmirəm,
Bəlkə, səs də girmir bura, ay Allah?!
Bəlkə, doğrudan da, duyan yox məni,
Ölmüşəm, girmişəm gora, ay Allah?!

QAYITMADI GEDƏNLƏR

Yenə o tənhalıq,
Qayıtmadı gedənlər.
Ah, bu yalan səbəblər,
Bu uydurma nədənlər!

Duyulmadı ahımız,
Oxunmadı ağımız,
Ölüb gedib ruhumuz,
Baxma, sağdır bədənlər.

Yalan əhdlər ediblər,
Təəssüflər, heyiflər!!!
Biryolluğa gediblər
Yolunu gözlədənlər.

YUXUMUZ

Hey danışdıq suya, çıxmır hələ də çin yuxumuz,
Min dilək çıxdı puça, düşdü suya min yuxumuz.

Hər oyaq olduğumuz dəmdə gəlir bir yeni qəm,
Edə bilmir daha bir dəm bizi təskin yuxumuz.

Yarın ismin edirik zikr duatək dildə,
O duaya qoşulub söyləmir «Amin» yuxumuz.

Bu qaranlıqda neçə arzu itirmiş yolunu,
Niyə söndürdü ümidin çırağın cin yuxumuz?

Yedik ömrün acı dərdin, dəyişəmməz əsla
Dadını ağzımızın bir daha şirin yuxumuz.

Yar elindən daha gəlmir nə zamandır namə,
Gətirə bir xəbər, ey kaş, göyərçin yuxumuz.

O da avarə düşüb bir xəbər ardınca gedib,
Ərzi, cananı gəzir, bəlkə də, miskin yuxumuz.

ARAFIN DƏRİN QATLARINDA

Sonu görünməyən, qaranlıq bir tunellə gedirdim. Tək deyildim, amma canımda qorxu vardı. Mənimlə bərabər bir dəstə adam iti addımlarla tunelin sonuna çatmaq istəyirdi. Hara getdiyimizi, başımıza nələr gələcəyini bilmirdik. Sadəcə, bizi bura gətirən əcaib məxluqlar dedilər ki, sona qədər getməliyik. Başqa çarəmiz yox idi. Yalnız bir istiqamət vardı, o da irəli. Bizi bu zülmətin içinə buraxanlara qarşı müqavimət göstərməyə gücümüz də yox idi. Bir də başqa hara gedə bilərdik ki...

Yan-yörəmdəkilər adam cildində olsalar da, dəriləri şəffaf idi. Sümükləri görsənirdi. Uzun saçları vardı. Amma rənglərini seçə bilmədim. Onları elə bil rentgen şualarında görürdüm. Tələsirdilər... Heç kim bir kəlmə də kəsmirdi. Hiss edirdim ki, onlar da mənim kimi qorxur. Nə deyim, heç kimin cıncıqı belə çıxmırdı. Tam səssizlik...

Paralel olaraq gözümün önündən bütün həyatım keçirdi. Kəndimizi görürdüm. Mələk cildində evimizin başına dolanırdım. İri qanadlarım vardı. Hamını görürdüm, amma mənə fikir verən yox idi. Uçmaq necə də gözəl bir hissdır! Mənə elə gəldi ki, tuneldəkilər də öz doğmalarını mənim kimi görürdü.

Xeyli yol getdik. Nəhayət, tunelin sonu göründü. Ordan işıq gəlirdi. Sürətimizi artırdıq. Yaxınlaşdıqca işıq get-gedə gurlaşır, böyüyürdü. Axırda o qədər gücləndi ki, gözlərimizi qamaşdırdı. Bir qədər sonra işığa alışdıq. Buna baxmayaraq, tuneldən çıxmağa can atırdıq. Qarşıda çoxlu adam gördük. Onlar da bizim kimi bu zülmətdən qurtulmaq istəyirdi. Sonra basabas yarandı. Adam əlindən tərpənmək mümkün deyildi.

Məmməd MƏMMƏDLİ

Kimsə gur səslə bizim sərəya düzlənməyimizi əmr etdi. Həmin o kimsə elə nərildədi ki, qorxumuzdan bir-birimizin arxasına keçdik və növbəmizi gözləməyə başladıq. Nə başınızı ağrıdım, çox gözlədik... Həmin o məxluqat əlində tutduğu uzun siyahıdan bir-bir adları oxuyurdu. Saçları uzun, boyu da bizdən hündür idi. Mən onu adama oxşatmadım. Kim olduğunu da bilmirdim. Amma növbə mənə çatanda başa düşdüm. O, adları çəkdiyə sərədakılar "mən" deyib bir addım qabağa çıxır, sonra da işıq gələn tərəfə qaçırırdılar. Cəhənnəmə düşmək istəmirdim. Bu sözü eşitmək qorxusu ayaqlarımı əsdirirdi. "Hüseynli Həsən" deyəndə dilim ağzımda dolaşdı. Çaşqınlıq içində dedim ki, mən Həsənəm, amma Hüseynli deyiləm. Mən Həsənli Həsənəm. O bir qədər mənə baxdı, sonra nəzərlərini siyahıda gəzdirdi və dedi ki, "hə... düzdü... Sən qayıt geriyə, amma çalış ki, vaxtında çatasan!"

Gəldiyim yolu dəli kimi qaçmağa başladım. Adamların arasından keçib əvvələ qayıdırdım. Təngnəfəs olmuşdum. Hiss edirdim ki, yan-yörəmdəkilər mənə həsədlə baxırlar.

Amma mən onlara fikir vermirdim. Məqsədim gecikməmək idi.

Birdən hardansa qabağıma bir it çıxdı. Mən qaçdıqca o da mənə qoşulub ayağıma dolaşırdı. Gah qabağa keçir, gah da arxadan mənə çağırırdı. Ayağımla ona bir təpik ilişdirəndə heyvan dil açıb: “Mənəm e, Akif, noolar, vurma”, – deyib, yazıq-yazıq zingildədi. Adını eşidəndə iti tanıdım. Keçən il kanalda boğulan Akif idi. Amma arafda nə gəzirdi, niyə it cildindəydi, bilmirdim. “Səni bu kökə kim salıb?” soruşanda mənə tutarlı bir cavab verdi. Dedi, filankələrə pul borclu olduğum üçün mənə itə çeviriblər. Dönə-dönə yalvardı ki, qardaşları onun adam cildinə qayıtmağını istəyirlərsə, gərək borcunu qaytarsınlar, çünki arafda it ən alçaq heyvan sayılır.

Nə başınızı ağrıdım, axır, gəldiyim yerə çatdım. Qabağıma üç təpəgöz çıxdı. Torpaq rəngində idilər. Ucaboy, bizim kimi iki əlləri, ikiayaqları vardı. Mənimlə türkcə danışırdılar. Kim olduqlarını onlardan soranda “size neredən geldiğimizi söylərsək, bir şey anlıyacaq mısınız?” deyə cavab verdilər. Belə başa düşdüm ki, bu yadplanetlilər kainatın uzaq bölgələrindən gəlirlər. Amma mənimlə şüuraltı formada ünsiyyətə girirdilər. Ağızları tər-pən-mədiyindən belə qənaətə

gəlmişdim. Üçü də eyni anda cavab verirdi. Dediklərinə görə, bu, toplu düşüncə tərzidir. Bir adam kimi düşünürdülər. Bunu anlamağa çalışanda az qala adamın gözü kəlləsinə çıxır! Beynim qarışdı bir az... Soruşdum, bəs mən evə necə qayıdım? Vaxtında çata bilməsəm, mənə torpağa tapşıracaqlar. “Endişelenmə, eve zamanında varacaksın”, dedilər. Bir də onu dedilər ki, dünyalar arasında mübadilə aparırlar. Amma hansı mübadilədən bəhs etdiklərini ta onlardan soruşmadım. Hiss edirdim ki, yavaş-yavaş havalanıram...

Hava işıqlanar-ışıqlanmaz Kosalı kəndinin camaatı artıq yuxudan oyanmışdı. Bir azdan kəndə çaxnaşma düşəcəkdi, amma gəlin hadisələri qabaqlamayaq. Deməli, günəş öz zərrin şəfəqlərini asta-asta evlərin, ağacların, tozlu-torpaqlı yolların üzərinə çiləyirdi. Kimisi mal-qaranı örüşə çıxarmağa hazırlaşır, kimisi də toyuq-cücüyə dən səpirdi. Səhərin bu çağında Matı vay-şüvən salıb kəndi ayağına almışdı:

– Evim yıxıldı, ay camaat! Evim yıxıldı...

Matının qabağınca qaçan it onun həşirini duyurmuş kimi hürə-hürə yatanları şirin yuxudan eləyirdi. Çox keçmədi, kəndin o biri itləri də ağız-ağıza verib hürüşməyə başladılar. Gəlinin səsini eşidən Əntiqə nənə təzəcə yandırdığı siqaretini yerə atıb tələm-tələsik ayağındakı qaloşla üstündən basdı. Çəpərdən boylanıb nə baş verdiyini öyrənmək istədi:

– Matı, nolub, səhər tezdən niyə haray qoparmısan?

– Ta noolasıdı. Həsən keçindi... – deyib, dizlərinə döydü.

– Boy, başıma xeyir! Nejə yanı keçindi? – deyib qonşusunun çəpərinə tərəf boylandı. – Eliş, ay Eliş!

Traktorunu təzəcə xodlayan Eliş bu xəbəri eşidən kimi çəpərin o tayında yaşayan qardaşının həyatına adladı. Obaşdan durmağa adət etmiş Mamed müəllim çiyində pencək, səhərin təmiz havasında ağacların arasında gəzişirdi. Eliş qardaşına yetişən

təki Həsənin qara xəbərini ona çatdırdı... Mamed müəllim kəndin ağsaqqalı sayılırdı. Qonşu kənddə məktəb direktoru işləyirdi. El-obada böyük hörmət-izzət sahibi idi. Kişi bu acı xəbəri eşidən kimi Elişə bəzi tapşırıqlar verdi. Dedi ki, bir azdan kənd camaatı Həsənin qapısına axışacaq. Odur ki, mağar qurub, yasa tədarük görmək lazımdı. Sonra iki kök erkəyi qabağına qatıb evin böyründəki ərik ağacına bağladı. Qardaşına heyvanları Həsənin qapısına sürməyi tapşırıb, məzar qazdırmaqdan ötrü qəbristanlığa sarı yollandı...

Həsənlə Həsən üçün kəndin qırağındakı məzarlıqda qəbir qazıldı, qapıda üzüm çardağının altında mağar quruldu. Kəndin arvadları iki-bir, üç-bir gəlib Matının başına yığırdılar. İki kötəlli arvad da halva tədarükünə başladı. Bir azdan kişilər də həyəətə girib bir tərəfdə yığnaq oldular. Amma ki mağara keçməyə tələsmirdilər, ağsaqqalı gözləyirdilər. Mamed müəllim ayağını doq-qazdan içəri basan kimi rəhmətliyin oğlu balaca Mişkaya yaxınlaşdı. Səhərin gözü açılmamış anasının səsinə oyanan uşaq əynini geyinib həyəətə düşmüşdü. Balaca da olsa, atasının öldüyünü başa düşürdü. Boynunu büküb, yazıq-yazıq babasına sığınmışdı. Baba əyilib nəvəsinin nəm yanağından öpdü, özünə sarı çəkib başını sığalladı. Qucağına alıb bağına basdı. Gözləri dolmuş babanın dodaqları əsirdi, öz-özünə deyirmiş təki astadan dilləndi: “Ə, Həsən, sənin ölən vaxtınıydı, bu tifi kimin umuduna qoydun... əjələ bax e...” Sonra da uşağı ehmalca yerə qoyub, “get nənəən yanına, durma burda”, deyib ağır addımlarla oğulları Asiflə Vaqifin başına yığılmış kişilərin arasına keçdi. Bu arada kəndin mollası da özünü çatdırdı və tezəcə Mamed müəllimə yaxınlaşıb başsağlığı verdi. Qabaqda molla, arxasınca da Mamed müəllim və kişilər mağara keçdilər.

Məclis əhli halvadan dadır, çaydan içə-içə molla'nın söhbətlərinə qulaq asırdılar. Molla bu dünyanın faniliyindən, axirət barədə eşidib bildiyi hadisələrdən, hədislərdən danışıq, məclisi qaydasında idarə edirdi.

Arada kişilər rəhmətliyin qəfil ölümünə heyifsilənir, ağız-ağıza verib dünyanın etibarsızlığını dilə gətirirdilər.

– Nər kimi oğul idi, – oturanlardan biri dedi.

– Ailəsi başsız qadı, – başqa birisi dedi.

– Rəhmətlik Akif də cavan getdi. Nə qədər dedik kanalda çimmə, boğularsan, sözü müzə baxmadı. – Vaqif qardaşını belə xatırladı.

– Bəs Həsənin şəklini niyə mağardan asmamızsız? – Mamed müəllim qəfildən xəbər aldı.

Gəlinin yaşca böyük qayını əlindəki armudu stəkanı ehmalca nəlbəkiyə qoydu:

– Həsən şəkil çəkdirməyi sevmirdi. Ona

nə qədər deyirdik, adamın ən azından bir-iki şəkli olar, o da hər dəfə yaxşı kostyumda çəkdirmək istədiyini bəhanə gətirirdi.

Mamed müəllim kəllə qəndi çayda isladaraq ağızına qoyub, stəkanı əlinə aldı:

– Bəs başdaşının üstündə kimin şəkli olajax, bala?

– Narahat olma, Mamed müəllim, indi bir adam tapıb, Həsənin şəklini çəkdirərik, – kiçik qayın hazır cavablıq elədi.

– Ləyaxlı danış, bala. Ölən adam haqqında belə deməzlər. Həsən mərfətli kişiydi. Hansısa bir işdən ötrü heç kimə ağız açmazdı. Ailəsini də yaxşı dolandırırtdı. – çaydan bir qurtum alıb, – hə, bir dəfə məndən kitab istəmişdi. Oxumağı sevirdi. Mişkani savadlı görmək istiyirdi. Deyirdi, böyüyəndə universitetə qoyajam. Heyif, əjəl mafar vermədi. Allah rəhmət eləsin...

– Düz deyirsən, Mamed müəllim. Oxumaq yaxşı şeydi, – böyük qayın dedi.

– Həsənə qırxınacan başdaşı düzəltmək lazımdı, – Mamed müəllim sözünə davam etdi. – Şəkil olmasa da, olar, – deyib, cibindən çıxartdığı onluq paçkasını böyründə oturan böyük qayına uzatdı...

Meyiti evin arxasında yudular. Molla cənazə namazını oxuyandan sonra üzünü ətrafındakılara tutub, “mərhumun əziyyətini çəkənlər gəlib halallıq versinlər” deyəndə, Matı dizi üstə çöküb tabutun üstünə əyildi: “Bu illərdə saa nətəər baxmışam hamısı halalın olsun”, deyib başına, sinəsinə döydü. Arxadan bacıları qoluna girib onu güclə tabutdan araladılar. Elişin traktoru doqqazın ağzında idi. Vaqif, Asif və mərhumun iki qayını cənazəni həyətdən çıxarıb lafetə qoydular. Kişilərdən bir neçəsi lafetə minən kimi Eliş kabinəyə keçdi. O, traktoru kəndin tozlu yolları ilə yavaş-yavaş sürüb qəbristanlığa istiqamət aldı. Mamed müəllim, molla və bir dəstə adam traktorun arxasınca buraxdığı tozanaqdan uda-uda rəhmətliyi son mənzilə yola saldılar. Onlarla bərabər kəndin itləri də Həsənlə Həsənlə vidalaşmış kimi hürə-hürə traktorun böyrünə düşdülər.

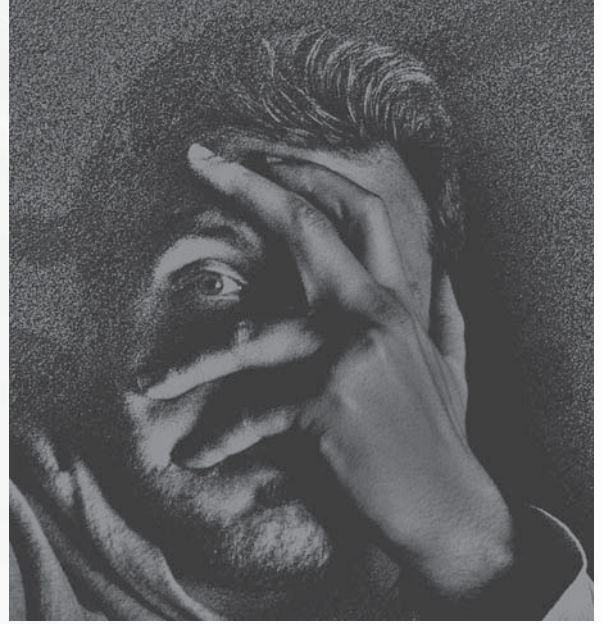
Eliş kişi traktorunu qəbristanlığın ağzında saxlayan kimi kişilər tez lafetdən atılıb cənazəni köməkli düşürdülər. Hərəsi mafənin bir tərəfindən yapışib onu yenicə qazılmış qəbrin yanına qoydular. Molla bir yanda dayanıb Yasin surəsini oxumağa başladı. Salavat çevirəndən sonra cəsədi qəbrə qoydular. Elə üstünə təzəcə bir-iki «lopatka» torpaq tökmüşdülər ki, Vaqif qışqırdı:

– Tərpənir!

Onun sözünə fikir verməyən camaat fikirli-fikirli başını yerə dikmişdi ki, Vaqif yenidən qışqırdı:

– Tərpənir e! Meyit tərpənir! – deyib özünü qəbrə ataraq dartıb baş tərəfdən kəfəni cırmağa çalışdı.

Həsəni qəbirdən çıxarıb üzünü şapalaqladılar. Həsən ayıldı. Kişilər hərəsi bir yandan kəfəni

cırıb, əl-qolunu açdılar. Xortdamış gözlərini açıb başının üstündə kölgə kimi görünən adamlara baxdı. Atasının dirildiyini görən Mişka “dədə” deyib qışqırdı, boynuna sarıldı. Üz-gözündən öpdü, ağladı...

– Qaç kəndə, Matını çağır, cəld ol! – Vaqif hıçqırığını boğa bilməyən Mişkanın qolundan yapışdı.

Mişka sevincək ayağındakı rezin şəpşəpləri əlinə alıb üzəsağa, kəndə sarı götürüldü.

– Ona bir qurtum içməyə su verin, – Mamed müəllim sözünə ara verib, – sənin rəngin niyə yaşıllaşıb, bala? – deyib xəbər aldı.

Həsən suyu başına çəkəndən sonra lüt bədəninə gizlətmək üçün kəfəni üstünə çəkdi. Canı titrəyirdi, təlaşın, həyəcanın içindəydi. Bir neçə dəqiqədən sonra özünə gəldi və başına gələnləri nağıl etdi:

– Arafdaydım. Sonu görünməyən, qaralıq bir tunellə gedirdim... İnanmazsınız, hamınızı görürdüm. Cənazəmin altına kimlər girdi, məni qəbiristanlığa kimlər gətirdi...

Başına toplaşanlar həyəcanla ona qulaq asırdı. Həyatlarında belə bir şey eşitməmişdilər. Söhbət Akifdən düşəndə Mamed müəllim qəzəblə dedi:

– Vaqif, Asif, eşidirsiz, tez qardaşınızın borcunu qaytarın!

– Bəs sonra nə oldu? – Vaqif dözməyib xəbər aldı.

Həsən sözünə davam etdi. Təpəgözlərdən danışdı... Onun arada türk sözləri işlətməsi eşidənlərə qəribə gəlirdi. Axı o heç zaman türkcə danışmamışdı. Başına gələnləri nəql edəndən sonra Vaqif yenidən soruşdu:

– Sonra nə oldu?

– Qarşımızda qapqara bir bir kosmik aparat endi. Ona baxanda adamı lap vahimə basırdı. Həmin o təpəgözlər məni gəmiyə mindirib, yaşıl mayenin içinə atdılar. Bütün yolu çabalaya-çabalaya gətirdilər. Yadımda qalan elə bunlar oldu...

Araya sükut çökdü. Mamed müəllim kürəkənə ürək-dirək verirmiş kimi əlini çiyinə qoydu:

– Keçmiş olsun, bala...

Bir də gördülər budu, Matı dizinə-başına döyə-döyə, arxasınca kəndin arvadları, onlardan da arxada kəndin itləri tozanağın içində qəbiristanlığa çataçatdılar. Onlardan bir az arxada asta yerislə Əntiqə nənə gəlirdi. Özlərini çatdıran arvadlar kişilərdən həyalanıb bir tərəfə çəkilərək matı-qutu qurumuş tək Həsənə baxırdılar.

– Başına dönüm, ay Həsən, – Matı ərini qucaqlayıb yaşllaşmış yanağından öpdü.

Əntiqə nənə irəli yeriyib qoltuğunda gətirdiyi şalvar-köynəyi üstünə atdı:

– Əynini geyin, ə, yekə kişisən. Bu nə oyundu başımıza açırsan, – əyilib onu öpmək istəyəndə diksinəntəhər oldu. – Bala, səndən niyə it iyi gəlir? Gedək evə, Matı səni cimizdirsin.

Bir də gördülər, Mişka haray-həşirlə qəbristanlığa tərəf qaçır. Uşağın “Həsən öldü”, xəbəri hələ özlərinə qayıtmayan adamlara daha bir şok yaşatdı. Yaxındakı qəbrin arxasına keçən Əntiqə nənə yandırdığı siqareti göyərmiş dodaqlarının arasına təzəcə almışdı ki, tezcənə yerə atıb Mişkanın qabağına çıxdı:

– Boy, hansı Həsən, a bala? Dədəni deyirsən?

– Yox, ay nənə, kəndin ayağındakı Həsəni deyirəm, Totuşun dədəsini. İndicə rəhmətə getdi, – deyib güldü.

Sən demə, Əzrayıl kəndin qırağında yaşayan Hüseyinli Həsənlə bu biri Həsəni səhv salıb özü ilə arafın dərin qatlarına aparmışdı. Əslində, əcəli çatan elə o idi, Hüseyinli Həsən...

– Heç nə olmaz, artıq qəbirimiz də var, qəbir daşımız da. Nə fərqi var, başdaşının üstündə kimin adı yazılıb, – kiçik qayın zarafatından burda da qalmadı.

İndi bütün kənd Hüseyinli Həsənin evinə axışdı. Kəndin əyrim-üyrüm yollarında bir basabas düşdü ki, gəl görəsən. Axşamın çökməsinə hələ vardı. Bu qovhaqovda yekə bir it Həsənin ayağına dolaşır, onu yeriməyə qoymurdu. Həsən ayağıyla itə bir təpik ilişdirib “rədd ol burdan!” deyəndən sonra it bir daha ona yaxınlaşmadı. Çünki itlər artıq kosalıların gözündən birdəfəlik düşmüşdü. Bu hadisədən sonra kənddə onları günahlarına görə it cildində yaradan Allahın ən sevmədiyini heyvan hesab edirdilər.

Əli ƏMİRLİ

IX DƏRS

DRAMATURQ VƏ TƏNQİD

Dramaturqu hər yerindən duran tənqid edir, öyrədir, məsləhət verir, az qala sıxışdırır, hamı özünü teatrın, dramaturgiyanın bilicisi, ustası hesab edir. Ömründə 5 pyes oxumamış, 15 tamaşa görməmiş jurnalist də, pyesə ssenari deyən filoloq da, bədii yaradıcılıqla elmi yaradıcılığın fərqi bil-məyən tarixçi də həmçinin. Elə təəssürat yaranır ki, teatrdan başı çıxmayan adam elə bir zavallı dramaturqdur. Qoy belə münasibət sizi rəncidə etməsin. Tənqidləri, iradları nə qədər acı olsa da, səbir və hövsələ ilə dinləyin, oxuyun, əgər mümkünsə, onlardan öz mənafeyiniz üçün istifadə edin. Dərslərimizin birində demişdim: hamı pyes yazmağı bacarır, dramaturqdan başqa. Bu fikri bir az teatral ifadə etmək üçün bir misal:

Rejissor. Kstati, Şekspir əsərlərinin əsl müəllifi, bilirsən, kimdir?

USTAD DƏRSLƏRİ

“Ulduz” jurnalı ilə
“525-ci qəzet”in birgə layihəsi

Dramaturq. Kimdir?

Rejissor. Bizim Mariya Stüart!

Dramaturq. Həri, Frensis Bekon, qraf Oksford, qraf Darbi, lord Strenc, hətta sizin Mariya Stüart da dramaturqmuş, bir bədbəxt Şekspir yazı bilmirmiş.

Əlbəttə, hər bir yaradıcı adam, sənətkar yaratdığı əsərin parlaq, ideal olduğunu başqalarından eşitmək istəyir. Bu istək dramaturqlara da aiddir, icraçıları da ilk növbədə tamaşaçılardır. Söz yox ki, teatrşünas da tamaşaçıdır, amma etiraf edək ki, o, adi tamaşaçıdan seçilir, çünki o, yüksək kvalifikasiyalı tamaşaçıdır. Kim desə ki mənim üçün yalnız bilet alıb tamaşaya gələn, gördüyündən razı qalan, tamaşaya əl çalan tamaşaçı fikri daha vacibdir, inanmayın. Hər bir dramaturqu, rejissoru, aktyoru yüksək ixtisaslı teatrşünas fikri az maraqlandırmır. O başqa məsələdir ki, bizim reallıqda tənqid çox vaxt təmənnalıdır. Vəzifəli, imkanlı, çox şeyə təsir etmək gücü olan müəllifin əsəri işıq üzü görən kimi tənqidçidən tutmuş, jurnalistə kimi əli qələm tutan hər kəs tərif növbəsinə dayanır. Bu hal dramaturqu ruhdan salsa da, əlini işdən soyutmamalıdır. Çünki hər şeydə bir istisna da var.

Təcrübəsiz dramaturqlar elə bilirlər ki, müəyyən populyarlığa, şöhrətə çatandan sonra işlər asanlaşacaq, onları daha heç kim tənqid etməyəcək. Bu, səhv fikirdir, dramaturq nə qədər yaxşı işləyirsə, əsərləri nə qədər geniş yayılırsa, əleyhdarları da bir o qədər artır, xüsusilə həmkarları arasında. Bunu da təbii qarşılamaq lazımdır. Əsərlərində konfliktlər quran, intriqalar hörən dramaturq həyat parodokslarına anlayışla yanaşmalıdır.

Bu yerdə Cəfər Cabbarlımı yada salmaq istərdim. Dramaturqun həyat yoldaşı Sona xanım xatirələrində yazır ki, Cəfərin

bədxahları iddia edirdilər ki, guya Cəfər Cabbarlı Azərbaycan Dövlət Dram Teatrını, indiki dildə desək, monopoliyaya alıb və nə qədər ki Cəfər teatrdadır, onlar ora pyes verməyəcəklər. Həmin dövrdə böyük dramaturq Yazıçılar İttifaqına ünvanladığı məktubda yazır: «... əgər bu, doğru isə, mən dərhal teatrı tərk etməyə hazırım, təki onlar yazsınlar. Mən başqa müəssisələrdə: 14 ildən bəri kimsənin heç bir şey yazmadığı və mənim bu il iki libretto yazmalı olduğum operada; heç vaxt işləmədiyim və buna baxmayaraq, repertuarını mənim... pyeslərim təşkil edən rus işçi teatrında; 14 ildən bəri kimsənin heç nə etmədiyi, mən isə özümü borclu saydığım Azərkinoda; habelə pyeslərimin əksəriyyəti oynanan özbək, tacik, türkmən, tatar teatrlarında işlərəm, nəhayət, tamam yazmaya bilərəm. Təki o yoldaşlar yazsınlar...». Beləliklə, tənqidlərə, gileylərə tab gətirməyən böyük dramaturq teatrdan çıxıb Bakı Kino fabrikinə daimi işə keçir.

O vaxtdan az qala yüz il keçir, hər şey də olduğu kimi qalır. Dramaturqlar yaxşı bilirlər ki, insanın xarakteri, demək olar ki, dəyişmir, dramaturq – dramaturq, dramaturq – tamaşaçı, dramaturq – tənqidçi münasibəti də dəyişməz qalır. Bunları deməkdə mənzərəni qatı rənglərlə təsvir edib bədbin əhval yaratmaq fikrində deyiləm, sadəcə, təzə başlayan dramaturqlara reallıqla hesablaşmağın necə gərəkli olduğunu anlatmaq istəyirəm. Bir jurnalist-teatrşünas xanım var. Teatrların rəhbər işçilərindən müsahibə alırsa, suallarından biri mütləq mənim dramaturgiyamla bağlıdır: «Niyə Əli Əmirlinin əsərlərinə bu qədər yer verirsiniz?» Əgər o xanım teatra getsəydi, tamaşaçı münasibətini görsəydi, nə qədər yersiz sual verdiyini özü də bilərdi. Əslində, bilir də, sadəcə, sualı ilə qıcıq yaratmaq istəyir.

Tənqidi heç kəs sevmir, mən də sevmirəm, bu da təbiidir. Dünyaya gətirdiyin övladın ora-burasının pislənməsindən kim xoşlanar? Bununla belə, tənqiddə sayğı ilə yanaşmaq

lazımdır, amma hörmətlə yanaşmaq bütün deyilənləri qeyd-şərtsiz qəbul etməyə əsas vermir. Tənqiddə açıq olmaq və bütün deyilənlərlə razılaşmaq eyni şey deyil. Onu da bilir ki, tənqid həmişə həqiqəti demir. Məsələn, dramaturgiya haqqında məlum nəzəri fikirlər söyləyən, amma konkret olaraq heç bir əsəri təhlil edə bilməyən ədəbiyyatşünas xanım L.Tolstoyun «Hacı Murad» əsərinin səhnələşdirilməsi haqqında tutarlı bir fikir bildirmədən istehza ilə deyir, Əli Əmirli Hacı Muradı teatral eləyib. Məlum olur ki, bu xanım «Hacı Murad»la tanış olmadığı halda, mənim səhnələşdirməm haqqında fikir deməyə təşəbbüs edir. Əgər o, dahi yazıçının bu gözəl əsərini oxumuş olsaydı, bilərdi ki, Hacı Muradı teatral eləyən mən deyiləm, Tolstoy özüdür. Tiflisdən Nuxaya qayıdan Hacı Muraddan soruşanda ki Tiflisdə ən çox xoşuna gələn nə oldu? Cavab verir, teatr.

Bir vacib məsələni də diqqətinizə yetirirəm, teatrdan rədd cavabı alanda bunu faciyyə çevirməyin, uğursuzluğu sakit qarşılamaq vərdişi yaradın özünüzdə. Bu vərdiş tez-tez gərəyiniz olacaq. Onu da bilin ki, bəzən bəyənilməyən, rədd edilən pyes bir müddətdən sonra kiminsə diqqətini cəlb edir, nəticədə yaxşı bir tamaşa çıxır səhnəyə. «İyirmi ildən sonra» adlı pyesimi Həsənağa Turabov çox bəyəndi və mənə elə bir tərif dedi ki, onu təkrar etməyi münasib bilmirəm, amma teatr təmirdə olduğundan əsərin tamaşaya qoyulması baş tutmadı. Gənc Tamaşaçılar Teatrı əsəri pəh-pəhlə qəbul etdi, rejissor ayrıldı, aktyorlar seçildi və qəfil elə bir teatral intriqa baş verdi ki, məşq prosesini dayandırılmalı olduq, hətta mən bir müddət az vaxt içində üç əsərimi uğurla tamaşaya qoymuş bu teatrla əlaqəni kəsdim. Daha bir kollektivdə əsərin məşqlərini isə mən özüm yarımçıq saxladım. Nəhayət, pyesi artıq bir neçə əsərimi uğurla tamaşaya qoymuş Dövlət Gənclər Teatrına – Hüseynağa Atakişiyevə verdim. İki gündən sonra rejissor çox müəmmalı şəkildə «Biz bu

əsəri tamaşaya qoya bilmərik» – dedi. Səbəb məni maraqlandırdı. Məlum oldu ki, teatr aləmində bu pyes haqqında səbəbi çoxuna məlum olmayan mənfəi fikir formalaşmış. Mən hər şeyi bütün səmimiyyəti ilə, olduğu kimi danışdım. Hüseyinağa razı təbəssümlə gülümsədi və dərhal tamaşanın konkret premyera tarixini dedi və sözünün üstündə də durdu. 42 gündən sonra rejissorun dediyi tarixdə premyera baş tutdu. Bu, mənim teatr bioqrafiyamda ən parlaq tamaşalardan biri oldu. Sonralar teatrlarımızın əksəriyyəti, o cümlədən Sumqayıt və Gəncə teatrı da «İyirmi ildən sonra»ya müraciət etdi. Amma bu o demək deyil ki, teatrların rədd etdiyi pyeslərin hər birini xoşbəxt tale gözləyir.

Etiraf edək ki, teatrda çalışan mütəxəssislərin çoxu yaxşı pyesi zəif və ya pis pyesdən ayırmağı bacarmır. Onlar son nəticəni, yəni tamaşanın taleyini pyesi oxuyanda görür, hiss edirlər. Bilirlər ki, bu pyesdən hazırlanan tamaşa ona çəkilən zəhmətin, xərcin əvəzini verə biləcək, ya yox. Teatrların tamaşaya qoymaq istəmədiyi pyesi dramaturq özü bir daha oxumalı, redaktor gözü ilə saf-çürük etməlidir. Bəlkə, həmin pyesdən imtina etmək daha yaxşı olar?.. Hər bir təcrübəli dramaturqun elə əsəri, bəlkə də, əsərləri var ki (hətta tamaşaya qoyulmuşları da), indi onların səhnə üzünə görməsini istəməzdi. Mənim də elə əsərlərim var, amma onların adlarını çəkməyəcəm. Dramaturq köhnədə yazdığı uğursuz əsərlərindən sakitliklə, heyifslənmədən ayrılmağı bacarmalı və gələcəyə baxmalıdır. Gözləmək lazım deyil ki, bunu sənin əvəzinə rəhmsiz tənqidçi eləsin və ya tamaşaçı finalı gözləmədən zalı tərksin.

Fikir verdinizsə, mən tənqid deyəndə təkcə peşəsi tənqid olan teatrşünaslardan və ya ədəbiyyatşünas tənqidçilərdən danışmadım. Çünki dramaturqun yazdığı pyesin müzakirəsinə, söhbətin əvvəlində dediyim kimi, tək peşəkar tənqidçilər deyil, xeyli adam qoşulur. Elə ki pyes teatrın malına çevrilir, əvvəlki söhbətlərimdə

dediyim kimi, dramaturqla pyes arasına xeyli özgə adamlar girir. Onlar pyesi «yaxşılaşdırmağa», «təkmilləşdirməyə», «gücləndirməyə», «cilalamağa» başlayırlar. Əgər rejissorun bir balaca yazmaq qabiliyyəti də varsa, hesab elə ki, pyesin evi yıxıldı. Onu da nəzərə alın ki, dramaturqu çox vaxt məşqə yaxın buraxmırlar. Nəticədə əsərin ideyası, niyyəti, hətta dramaturji strukturu da deformasiyaya uğraya bilər. Dilxor olmağa tələsməyə, bəzən nəticə gözlədiyimizdən çox-çox yaxşı olur.

Bakının üç əsas teatrında iyirmidən yuxarı əsərim tamaşaya qoyulub. Təriflər az olmayıb, ciddi tənqid isə iki-üç, vəssalam! Bir qayda olaraq, tamaşalarım və ya pyeslərim haqqında yazılan resenziyalara ciddi reaksiya vermirəm, xüsusilə peşəkar olmayanların yazdıqlarına. Elə yazıları, tərif də olsa, axıracan oxumuram, qeyri-peşəkar tənqiddə də münasibətim adekvatdır. Dramaturqun ən qəddar tənqidçisi özü olmalı, yazdıqlarına maksimum obyektiv yanaşmalı və düzgün qiymətləndirməlidir. Özünə vurğunluq yaradıcılığın bitməsi anlamına gəlir. Axı biz A.Çexovu, O.Uayldı, T.Uilyamsı oxumuşuq. Bizim çata bilməyəcəyimiz zirvələrin olduğunu bilirik.

Burada söhbəti bitirir və yekun olaraq yuxarıda dediyim sözü bir də təkrar edirəm, tənqidi heç kim sevmir, mən də sevmirəm, amma bu qətiyyəni o demək deyil ki, tənqidi eyninə almayasan. Bəzən yüksək professional tənqid hətta öz əsərini, onun əsasında qoyulmuş tamaşanı daha yaxşı anlamaqda dramaturqa yardımçı olur.

ŞEİR VAXTI

**MƏN TƏNHAYAM,
SƏN TƏKSƏN**

Özümü düşünəndə yadıma Sən düşürsən,
Göyərçin qanadıtək qopur içimdən bir ah.
Mən tənhayam, Sən Təksən, bəlkə, Sən də
üşürsən,
Elə isə halımı özün bilirsən, Allah.

Yaralayır dərinə süzülən göz yaşları, –
Heyif ki, qoymaq olmur ürəklərə sarğılar..
Dağıdıb buludları, kəssəm də yağışları,
Qalır gicgahlarımda zoqquldayan ağrılar.

Nə olar hisslərimə sevgi göstər, bəd demə,
Çəkdiyimi duy, yetər, başqa heç nə arama.
Sənə sual verməyə qorxuram, nə həddimə,
Amma niyə fələyin duz basır hey yarama?!

Mən yalnız öz oduma pərvanətək yanırım,
Alovumdan cücərir arzuların hər dənə.
Sənin Bir olduğuna ürəkdən inanıram,
Aç, Sənə fəda olum, aç aradan pərdəni.

Bilirəm, hər varlığı sevgilə bəzəmirsən,
Uzağa getməliyəm bu fikir, bu ağılnan.
Mən Sənə bənzəsəm də, Sən mənə
bənzəmirsən,
Gücündən pay ver mənə, ey özündən
doğulan.

SEVİN İNSANLARI

Təqvimdən qopacaq bir yarpaq yenə,
Gələcək bir azdan axşamın səsi.
Yenə susayacaq qəlb yeni günə,
Susacaq çöldəki at kişnərtisi.

Kimisi üçün gün bir də doğacaq,
Kimisi üçün dan açılmayacaq.
Kimi bu dünyanı qəmə boğacaq,
Kimi bu dünyadan asılmayacaq...

Adilə NƏZƏR

Dualar axacaq əldən yuxarı,
Amin sədaları səslənəcəkdir.
Qulaqlar yenə də dələcək darı,
Həyat məqsədlərlə süslənəcəkdir.

Davamı gələcək həyatın boş-boş,
Uca dağdan sonra görünər dərə.
Bu sərxoş, o, oyaq, o biri naxoş...
Sevin insanları lap durduq yerə.

GÜNLƏR BELƏCƏ KEÇƏR

Bu günü də asıram
Ömrün dar ağacına.
Sabaha yol açıram –
Həyat ehtiyacına.

Yol gəlirəm yuxuda,
Oyaq olur sözlərim.
Baxıram ki, arxada
Yanır ayaq izlərim.

Yanğılanır nəfəsi
Bu ilahi duyumun.
Yanıqlı bir ney səsi
Oxşayırkən ruhumu.

Bir-bir cırıb atıram
Təqvim səhifələrini.
Təamıma qatıram
Xəyal səfərlərini.

Vücuduma dolanan
Duman çəni izləyir.
Can buluddan boylanan
Günəşini gözləyir.

Yanlığı, doğrusuyla,
Günlər beləcə keçir.
Bir ümid qoxusuyla
Örtər üstümü gecə.

ŞEİR YAZMAQDAN YORULDUM

Mən bu ömrümü dünyada
Nə mala, nə mülkə yordum.
Könül verdim təmiz ada,
Bir dost qəlbi oldu yurdum.

Yol aldım Adəmdən, Nuhdan,
Bədən ağır gəldi ruhdan...
Qaçarkən qaragüruhdan
Qanadlarımdan vuruldum.

Şükür, hələ salamatam,
Düz yol gəlmişəm, rahatam,
Adamam, yolam, saatam,
İlahi, Sənə quruldum.

Ağırdı ömrün şərtləri,
Keçmədim məlum xətləri,
Demədiyim lənətləri
Ahla havaya sovurdum.

Bu necə həyatdır, aman!
Çox əllər var, bir əl yuyan...
Bircə nəfər adam duyan
Görəm, sanam, pirdi, nurdu.

Gözlər azad olmur nəmədən,
Həyat keçir pəncərəmədən.
Əlim üzülüb hər yerdən,
Burulğanında buruldum.

Sınadın, üzü ağ idim,
Haqq yolunda sınaq idim,
Bir tumurcuq budaq idim,
Bahar vaxtında qırıldım.

Yamanlar göz açıb gedir,
Yaxşılar intihar edir,
Bilən bilir, bu hal nədir,
Neçə yol ölüb-dirildim.

Xəyalım xoş gün izində,
Küləm bir ümid közündə,
Boğuldum qəm dənizində,
Dalğalandıqca duruldum.

ŞEİR ÜZLÜ DÜNYA

İçimdə min şeir var:
Min-min çiçəyə-gülə,
Min-min dost-tanışa.
Ürəyimin diliylə
Hər misrası danışan.
Üzləri üzüm kimi,
Gözləri gözüm kimi...

İçimdə min şeir var:
Alovlarla oynayan.
Dənizlərlə qabaran.
Məni mənə gətirən,
Məni məndən aparən.
Mən bu şeirlərimlə
Zamanı unuduram.

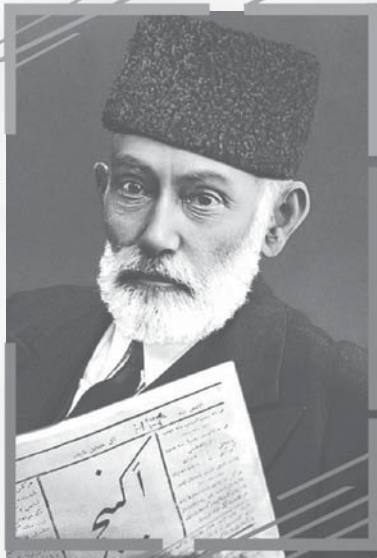
Mən bu şeirlərimlə,
Batabatın, Göygölün,
Əlincənin, Kəpəzin
Havasını uduram.

Ayrılır heca-heca,
Ayrılır misra-misra,
Ayrılır ürəyimdən
Ayrılır şeirlərim –
Neçə qola ayrılır,
Neçə cığıra, izə,
Neçə yola ayrılır.
Qalmır məndə mənəmlik
Qopur heçim köçümdən...
Şeirlər qatar kimi
Gəlib keçir içimdən.

Mən öz şeirlərimdə
Büllur buz bulaqları,
Axar çayı sevirəm,
Qarlı qışı sevirəm,
Qızmar yayı sevirəm.
Qızılsaçlı Günəşi
Solğun Ayı sevirəm.

... İçimdəki səmada
Ulduzlar yanır, sönür.
Bu gün də bir şeirlə
dönürəm,
dünya dönür...

BÖYÜK İNSAN

Görkəmli maarifçi, milli mətbuatımızın banisi Həsən bəy Zərdabi, özünün yazdığı kimi, elmdən, maarifdən məhrum olan xalqın balalarını öz övladı kimi sevirdi. O, millətinin işıqlı gələcəyi naminə onları oxutmaq üçün yollara düşdü, min bir əzab-əziyyətə, məhrumiyyətlərə dözdü və istədiyinə nail oldu. Məktəb, teatr açdı, ilk mətbuatın əsasını qoydu, elmi-bilikli və ən əsası vətənpərvər gənclər yetişdirdi. Zərdabi bütün şüurlu həyatını Vətənin xoşbəxt gələcəyinə bağışladı. Belə ki, o, Moskva Dövlət Universitetini uğurla başa vurduqdan sonra orada qalıb rahatca elmi işi ilə məşğul olmağa, çalışmağa hər cür fürsəti varkən, öz millətini düşündü. Düşündü ki, Azərbaycanın onuntək ziyalılara hava, su kimi ehtiyacı var. Burada qalıb başı göylərə ucalmaqdan əvəzən öz yurduna qayıdıb doğma xalqının tərəqqisi üçün çalışsa, millətində daha çox xeyir vermiş olar. Buna görə öz sevgisindən

TRİBUNA

belə imtina elədi. Beləcə öz yolunu seçən Həsən bəy o zaman Qafqazdakı gimnaziyalarda çalışanlar arasında yeganə ali təhsilli azərbaycanlı müəllim olur. Ancaq bu məktəblərdə azərbaycanlı şagirdlərin təhsil almaması Həsən bəyi narahat edir və onu çox düşündürürdü. Odu ki, doğma yurdunun elini-obasını dolaşır elm, təhsillə bağlı təbliğata başlayır. Belə günlərin birində bir dəmirçi ondan soruşanda ki pulum, varım yoxdur, uşağımı necə oxudum? Həsən bəy ona belə cavab verir: “Zindanını, çəkcini sat, amma balanı oxut”. Bu o deməkdir ki, bir millətin təhsil alması ən vacib məsələdir. O, millətin balalarını oxutmaq üçün müsəlmanlar arasında ilk dəfə olaraq Xeyriyyə Cəmiyyəti yaradır. 1872-ci ilin yay aylarında şagirdləri Nəcəf bəy Vəzirov və Əsgərağa Adıgözəlov (Gorani) ilə birlikdə ölkəni qarış-qarış gəzərək Xeyriyyə Cəmiyyətinə yardım toplayır və ona üzv yazdırmaqla məşğul olur. Zərdabi atla, araba ilə ən ucqar bölgələrə gedib çıxır, istidə, bürküdə xəstələnir, Şuşanın dağ havasında özünə gəlir və yoluna davam edir... O, bu unudulmaz səfərində “adlı-sanlı” bığıburma bəylərin əsl simasını görür. Çox az adam tapılır ki, milləti, onun balalarının savadlanması üçün bu işə ürəkdən can yandırsın. Sonralar Həsən bəy bu cür bəylərin, qəlbi dar adamların necə yazıq olduqlarından yazır... Həsən bəy həm də müəllim axtarışında idi. Buna görə də o, Tiflisə yollanır, “Müqəddəs Nina” adlı qız məktəbinin məzunu, balkar türklərindən olan Hənifə xanım Abayeva ilə tanış olur və onunla fikirlərini paylaşır. Onların həmfikir olması, bir-birini anlaması həm də gözəl bir ailənin təməlini qoyur.

Həsən bəy və onun əqidə dostu Hənifə xanım yoxsul uşaqların təhsil alması üçün əllərindən gələni edirlər. Zərdabinin qızı, uzun illər internat məktəbində müəllim kimi çalışmış, xeyirxahlığı ilə yaddaşlarda qalan Qərubsoltan xanım xatirələrində yazır ki, bir

dəfə uzaq rayondan onlara bir uşaq gəlir və oxumaq istədiyini deyir. Həmin uşaq düz 15 il onların evində, atasının himayəsində yaşayır və təhsil alır. Zərdabi hüquq təhsili alan o uşağa “Azərbaycanın Lomonosovu” deyirmiş. Ancaq bu böyük ürək sahibinin millətinə etdiyi yaxşılıqlara görə nəinki ona hörmət edir, əksinə, xeyir əməllərinə, azad fikirlərinə görə təqib edərək müəyyən üsullarla mane olmağa çalışırlar. Bəzən vəziyyət o həddə çatır ki, Həsən bəy doğma Zərdaba qaydır. Amma onu heç kim və heç bir əziyyət öz yolundan döndərə bilmir. Həsən bəy elə öz evində imkansız uşaqların təlim-təربiyəsini təşkil edir. Bu işdə ona Həmidə xanım böyük dəstək olur. Belə ki, Həmidə xanım nəinki uşaqların, təhsilsiz qadınların da yardımçısı olub, onlara savad verməklə yanaşı, həm də müəyyən bacarıqlar öyrədir.

“Qadın bəşəriyyətə ana və ilk tərbiyəçidir!” – deyən Həsən bəy Zərdabi dostu, xeyriyyəçi kimi adı tariximizə qızıl hərflərlə yazılan H.Z.Tağıyevlə ilk qız məktəbini açır. Hənifə xanım məktəbin müdiri təyin edilir. Onlar qız uşaqlarını təhsilə cəlb etmək üçün əl-ələ verib əsl fədakarlıq göstərirlər...

H.B.Zərdabının bir arzusu da ana dilində qəzet çıxarmaq idi. Mətbuatımızın ilk qaranquşu olan “Əkinçi”nin meydana gəlməsindən ötrü Zərdabi illərlə çar rejimi və mövhumatçı adamlarla çarpışır, amma öz məqsədindən, amalından bir addım da geri dönmür. – “Dama-dama daş deşilər. Bunlar bir zamanlar onlara dost olduğumu anlayarlar, məktəbin, teatrın mənfəətini başa düşürlər. Onlara qəzet də verə bilsək, müsəlmanların dünyagörüşünü tamamilə dəyişdirə bilərik” söyləyir. Qəzetin adının “Əkinçi” olması da o vaxt çar məmurlarının gözüne bir pərdə çəkmək, onların fikrini əsl məqsəddən yayındarmaq mənasını daşıyır. Ana dilimizə və mətbuatımıza ən böyük töhfə olan “Əkinçi” bir maarif çırağına dönür və millətin cəhalətdən, savadsızlıqdan və bu kimi xəstə təxəyyüldən oyanması, tərəqqi etməsi Həsən bəyin həyat amalına çevrilir. O söyləyir ki, həqiqətən, elm təhsil etməyi

başlayan tayfa qaranlıq otağın qapısını açıb çölə çıxan kimidir ki, bu zaman günün işığı onun gözlərini nurlandırmaqdan başqa, otağın da içinə daxil olub orada olan şeyləri artıq işıqlandırır bir qeyri surətə salır...

Həsən bəy millətin tərəqqisi naminə ədəbiyyatın, xüsusilə də şeirin təsir gücünə ayrıca önəm verir. Amma o şeir mənasız söz yığını deyil, milləti elmə, maarifə çağırmaq, qəlbini aydınlatmaq üçün yazılmalıydı. Bəli, Həsən bəy Zərdabi elə bir dühadır ki, ondan danışınca gəlib bugününüzə çıxırsan. Baxırsan ki, bu gün də onun fikirləri yenə müasirliyi ilə bizi düşündürür...

1873-cü ilin mart və aprel aylarında Həsən bəy Zərdabi Nəcəf bəy Vəzirovun təşəbbüsü ilə Bakıda Mirzə Fətəli Axundzadənin komediyalarının səhnələşdirilməsinə nail olur. Bununla da Azərbaycanda, eləcə də bütün müsəlman Şərqində ilk peşəkar teatrın əsası qoyulur. Teatrda əldə edilən vəsaiti də Həsən bəy imkansız uşaqların təhsilinə xərcləyir... Görəsən, bundan böyük vətənpərvərlik olarmı? Bu böyük insan haqqında cild-cild kitablar yazmaq, saatlarla danışmaq, onu layiq olduğu kimi tərifləmək olar. Amma sözümlü burada bitirib demək istəyirəm: xoş o insanın halına ki, millətin dərdi ilə dərdlənib, sevinci ilə xoşhal olsun. Böyük ürək sahibi Həsən bəy Zərdabi demiş: “Qiymət, öz işin üçün mükafat, tərif və s. axtarma. Xalq üçün çalış, o, arxanca gedəcək və səni qiymətləndirəcək. Bunun üçün əvvəlcə onun inamını qazan...”

İyunun 28-i millətinin tərəqqisi naminə ona təmənnəsiz xidmət edən bu nurlu insanın doğum günüdür, iyulun 22-si isə milli mətbuatımızın yarandığı gün. İşıqlı əməlləri ilə bu gün də haqq işimizdə, millətimizin tərəqqisində, xeyir əməllərimizdə, mübarizəmiz və qazandığımız Zəfərdə bizimlə yaşayan milyonların sevimlisi, idealımız olan böyük insan Həsən bəy Zərdabının ruhu şad olsun!

Mina Rəşid

Bizdən soruşsalar ki günəşə ilk dəfə nə vaxt baxmırsız, böyükdən böyük ehtimalla bu sualı cavabsız buraxarıq. Amma ilk dəfə(lər) baxanda əlimizi üzümüə tutub gözümüzü necə qıydığımızı danışa bilərik. Adamlar var, ömrümüə günəş qədər səssiz doğurlar, narın yağış kimi təvazüylə səpələnirlər. Rüşfət kimi, neçə ildi tanıdığımızı bilmirəm, amma bəlkə, naşiri, redaktoru, tərcüməçisi, müəllifi olduğum onlarca kitab onun əlindən gəlib keçib, hər dəfə peşəkar mətbəəçi işini vicdanla, fədakarlıqla görüb və şəxsən mən bu müddət ərzində onun dilindən hər hansı bir şikayət eşitməmişəm. Şeirləri onun xarakterinin və deməli, həyatının güzgüsüdür. Rüşfəti tanımasaydım, onun şeirlərini müəllifini tanımadan oxusaydım və məndən müəllifin portretini çəkməyimi, təsvir etməyimi istəsəydilər, həmin adam yenə də həmin o böyük ehtimalla Rüşfətə çox oxşayacaqdı. Bu isə, bəlkə də, ən vacib keyfiyyətdir. Sözüünün adama, müəllifinə oxşaması.

Səlim BABULLAOĞLU

Rüşfət **VAHİDOV**

QIRXINCI PAYIZ

Qırxıncı payız da ötüşüb keçdi,
Nə dərdim, nə qəməm bəyan olmadı.
Qırx ildə o qədər az yaşadım ki,
Üzümdən-gözümdən duyan olmadı.

Qırxıncı payız da ötüşüb keçdi,
Demirəm hər günü qəmlə yaşadım.
Sevincli günlər də ötdü ömrümdən,
Amma tez yox oldu, doyan olmadı.

Qırxıncı payız da ötüşüb keçdi,
Üstümə dağ kimi qalandı kədər.
Asıldı üstündən bəyaz buludlar,
Amma yağış olub yuyan olmadı.

Qırxıncı payız da ötüşüb keçdi,
Bu tale ömürə həyan olmadı.
Öləndə qədrini bilərlər ancaq,
Rüşfət, sağlığında sayan olmadı.

BU QƏDƏR DƏRD YÜKÜ MƏNƏMİ QALIB?

Bu qədər dərd yükü mənəmi qalıb?
Daha şəllənməkdən yox taqətim də.
Dağ da dilə gələr yerimə olsa,
Dürüst yaşamaqtək var adətim də.

Can deməklə candan can əskik olmaz,
Amma can dediyin canını alır.
Elə bil ömürlük borclusan ona,
Bir dəfə yox denən, qanını alır.

Elə düz deyirlər, dəli olasan,
Yığışib dərdini ellər çəkələr.
Məndə ki bu bəxt var, nə zaman ölsəm,
Məzarım üstünə dərd-qəm əkərlər.

DEYƏSƏN, SƏNİN DƏ DƏRDİN AĞIRDIR

Deyəsən, sənin də dərdin ağırdır,
Gəl söylə, mən olum dərdinə şərik.
Görürəm qəlbini yaman ağırdır,
Söyləsək, bəlkə də, yüngülləşərik.

Onsuz da yüz qəpik bir manat edir,
Nə artıq, nə əskik olmur ki, olmaz.
Nə qədər götür-qoy eləsən də, bil,
Özün yorularsan, dərdin yorulmaz.

Çöhrən də solubdur yuxusuzluqdan,
Ver dərdi mən çəkim, sən də bir az yat.
Gör nələr çəkmisən qayğısızlıqdan,
Özünlə öncəki çöhrəni oyat.

Günəştək otağa yenə işıq saç,
Qoy qalsın dərdlərin yuxularında.
Məni bihuş etsin gözəlliyin də,
Yenə əvvəlkitək qoxularında.

ƏSGƏRİM

Tanrı özü qoy yar olsun sizlərə,
Ox batırın xain baxan gözlərə.
Kəlbəcərdən xəbər verin bizlərə,
Sağ-salamat qayıt, cəsur əsgərim.

Ölümə yox, öldürməyə getmisiz,
Bu torpaqda çinar kimi bitmisiz.
Vətən üçün canı fəda etmisiz,
Sağ-salamat qayıt, cəsur əsgərim.

Azərbaycan gözəl xəbər özləyir,
Şuşa, Laçın yolunuzu gözləyir,
Xankəndi də qulaq səsə "əz" deyir,
Sağ-salamat qayıt, cəsur əsgərim.

Sevindirir hər alınan dərə, dağ,
Hey ucalır ucaldıqca bu bayraq.
Qarabağdır Azərbaycan, Qarabağ!
Sağ-salamat qayıt, cəsur əsgərim!

SUAL

Olar, Rəbbim, soruşum:
Nədən kasıb, varlı var –
Əgər üryan gəlibsə,
Bu cahana adamlar?

Hərə bir yolu tutub
Bayraq edib əlində,
Qoşub, qurub yaradır
Hər adam öz dilində.

–Olmazmı, eyni olsun,
Dili, dini, imanı?
Uşaq, cavan ölməsin,
Ölümün çıxsın canı?!

Bu sadədil suallar
Min illərdi səslənir,
Cavabı elə ver ki,
Sarılım sənə, Rəbbim!

Günel MEHRİ

Dünən axşam gördüyü fotolardan sonra içindəki səs bir an da olsun onu rahat buraxmırdı: "Getməlisən, qızım. Çatdır-malısan..." Geniş otaqdakı bədənnüma güzgüdə solğun simasına göz atdı. Qara cins şalvar, qara dəri gödəkcə, zəncirli kiçik qara çantası və başının arxasında düyünlənmiş bəyaz butalı qara bandanasıyla motosikl sürənləri xatırladırdı. Telefonu cükküldəyəndə gözləri sevinclə parladı: "İki saatın var, qızım. Di yolçu yolunda gərək". Tez-tələsik telefonun işıqlanan ekranına göz atdı və qara yumru şüşəli eynəyini taxdı. Dəhlizdə ayaqqabılarını geyinəndə qonşu otaqdan səs gəldi:

– Hara belə?

– Sunay evdə təkdir. Anasıgil xəstəxanada növbədədir. Ona dəyib gəlirəm.

– Tez qayıt a. Sən Allah, vaxtlı get-gəl, atan əsəb keçirməsin.

– Qonşuya keçirəm də. Narahat olma, ay ana.

Liftlə aşağı enəndə elektron sa-atına baxdı. Əqrəblər sürətlə iki-dən qarşıya qaçırdı. Əlində olsa,

XOŞBƏXTLİK İKSİRİ

onları tutub saxlayardı. Telefonu yenidən cükküldədi. Səsli mesaj idi. Elə Sunaydan gəlmişdi: "Evdən çıxıb bildin, Pəri? İstəyirdim birgə gedək. Amma bilirsən, mən də başqa ünvanda olacam. Hər şeyi götürmüşsən? Birdən tələsdiyindən nəyisə unudarsan".

Cavabı qısa oldu: "Arxayın ol".

Liftdən çıxıb parking boyu düzölmüş bahalı maşınların arasıyla qaçdı. Cibindən çıxardığı açarın düyməsinə basınca qır-mızı "Ferrari"-nin işıqları yanıb-söndü. Əvvəlcə maşının yük yerini açıb dünən supermarketdən alıb yığdıqlarını diqqətlə nəzərdən keçirdi. Sonra sükan arxasına keçib avtomobili işə saldı. Çantasını açıb eşələdi: "Pulqabım, telefonum, bu da mas-kam". Güzgüdə asılmış dua kitabını bar-maqlarıyla sıgallayıb pıçıldadı: "Allah, Mə-həmməd, Ya Əli!". Bir neçə dəqiqə sonra açıq şüşədən üzünə vuran sərin küləkdən xoşallanıb gülümsündü. Radionu işə saldı: "Koronavirusa yoluxanların sayı bu gün pik həddə çatıb". Növbəti dalğada da eyni cür xəbərlər oxunurdu: "Bu gün Xalq artisti Arif Quliyev məlum xəstəlikdən dünyasını dəyişdi". "Allah rəhmət eləsin. Həyatın ironiyasına bax. Güldürə-güldürə yaşayan insan boğula-boğula getdi..." Bir anlıq sifəti gərildi. Disko işə saldı. Fortepiano musiqisinin həzinliyi bütün ruhuna sığal çəkdi. Maşın selinin arasından peşəkar manevrərlə keçsə də, tıxaca düşdü. Bəlli ki, qarşıda yoxlama postu vardı. "Google map"də

axtarış verib gedəcəyi ünvanı dəqiqləşdirdi: “Bayıl qəsəbəsi, ev 31... Hm. İndi bu tıxacdan sonra gəl tap da oranı”. Yox, burda vaxt itirə bilməzdi. Avtomobili geri çevirib daha uzun, amma tıxacsız yolla irəlilədi. “Bu da Bayıl. Amma evlərin çoxunda nömrə yazılmayıb ki. Tərslikdən söz soruşmağa da kimsə yox”. Telefona əl atdı:

– Alo. Salam, İra xanım...

– Salam.

– Mən qeyd olunan ünvana gəlmişəm. Amma, deyəsən, azmışam. Sağda aptek var. Üzbəüzdə dayanacaq.

– Lap yaxındasız ki. Gözləyin, gəlirəm.

– Mən qırmızı maşındayam.

– Mən də qırmızı gödəkcədə.

Maşını söndürüb gözlərini yumdu. Qəfil qulağını dälən incə səsə döndü:

– Xanım, nə gözəl maşının var.

Üst-başı nimdaş, mavi gözlü sarışın bir qızdı. Ancaq 6-7 yaş olardı.

Bir də baxdı ki, avtomobilin 4 tərəfini maraqla baxışib, arabir pıqqıldayan körpələr sarıb. “İlin-günün bu vaxtı hardan çıxmışdılar. Camaat çörək almağa ehtiyat edir, bunlar burda sərbəst dolaşır. Özü də maskasız-zadsız. Bəs valideynləri hara baxır?” Maska demişkən, axşam anasına verdiyi sözü xatırladı. Nə olursa-olsun, maskasını taxacaqdı. Tələsik çantasından çıxardığı maskasını taxdı. Güzgüdən boylanan qara maska, qara eynək və qara baş yaylığında əksi lap yadplanetlilərə bənzəyirdi. Maşından düşdü. Uşaqlar bir himə bəndmiş kimi ətrafını sardılar. Hamısının da təbəssümü isti, çöhrəsi işıqlı idi. Onların yoxsul görüntülərinin arxasındakı sevgi dolu qəlblərini duyurdu. Çevrəsindəki insanlarda çox az rast gəldiyi təmənnasız və saf baxışlarla baxırdılar. Gör bir nə vaxtdır belə səmimi, belə içdən, belə duyğulu bir ünsiyyətə ac idi:

– Yaylığın da qəşəngdir.

Bayaq maşının şüşəsindən boylanan mavigözlü idi.

– Adın nədir?

– Günəş.

– Nə gözəl. Elə özün də Günəş kimisən.

– Günəş, alma istəyirsən?

– Hə.

– Mən də.

– Mənə də alma.

– Yaxşı. Gəlin bura.

Maşının yük yerini açdı. Meyvələrlə dolu torbaların içindən əlinə keçənləri bir-bir paylayırdı. Gülüşə-gülüşə hamısı meyvələrə daraşdılar. Arı dəstəsi şirəyə darışan kimi. Elə iştahla, elə marçıldada-marçıldada yeyirdilər ki, özü də iştaha gəlirdi. Maskasını çıxarıb, sonuncu torbadakı bananı yeməyə başladı. Ona elə gəlirdi ki, bu, indiyə qədər yediyi ən ləzzətli banandır. Uşaqlardan biri havaya sabun köpükləri üfürürdü. Günəşin şəfəqlərində bərq vuran köpüklər başları üstündən dövrə vurub səmaya yüksəlirdi. Hava sakit və yumşaq mehli idi. Hardansa yeni bişmiş çörək ətri gəlirdi. Bir də tar səsi: “Küçələrə su səpmişəm, yar gələndə toz olmasın...” Sanki hər şey xüsusi olaraq onun üçün qurulmuşdu. Sanki başqa zaman kəsiyinə, sadəcə gözəlliklərin mövcud olduğu başqa məkana düşmüşdü. Burda nə dərd vardı, nə kədər... Onların hay-harayına qapılarından təəccüblə boylanan böyüklər dinməz-söyləməz baxırdılar. Birdən gözü saatına sataşdı. “Aaa, zamanı unutmuşam ki. Son 45 dəqiqə”. Telefonun gur zəngi onu fikirdən ayırdı:

– Hardasan, qızım? Atan gəlib səni soruşur. Bir azdan tibb bacısı da gələcək. Saatdan xəbərin var?

– Yarım saata gəlirəm. Narahat olma.

Telefonu söndürəndə qarşısında duran slavyan simalı gənc qadın utancaq təbəssümlə gülümsünürdü:

– Salam.

– Salam. İra xanım, hə? Xoş gördük.

Hər iksi bir-birini diqqətlə nəzərdən keçirdi. Maska üzünü tutsa da, gözlərindən bəlli idi ki, İra 20 yaşlarındadır. Gödəkcəsinin açıq yaxasından boylanan yumru qarnı ana olmağına sayılı aylar qaldığından xəbər verirdi.

– Deyəsən, bizimkilərlə əməlli-başlı dostlaşmışsınız.

İranda Azərbaycan dilində səlis danışmağı da gözümdən yayınmadı. Pəri əlindəki bananın qabığına işarə vurdu:

– Hə, maşallah, şirin uşaqlardı. Amma heç yaxşı çıxmadı. Sizə gətirdiyim meyvələrin hamısını yedik.

– Lap yaxşı elədik. Nuş olsun. Amma evimə qədər bir az yol var.

– Onda əyləşin maşına. Gedək.

Maşına minəndə uşaqlara əl yellədi.

– Sağ olun, uşaqlar.

Mavigözlü Günəş qaçıb əllərini qucaqladı:

– Çox sağ ol almaya görə.

Əyilib yanağından öpdü. Alma dadında idi Günəşin yanaqları:

– Bircə dəqiqə.

Yük yerindən götürdüyü konfet torbası ilə qayıtdı:

– Al, bunu da bölüşərsiz.

Günəşin gözləri günəş kimi parladı:

– Yenə gələrsən.

– Yaxşı. Özünü qoru.

Yoldan burulanda gözünə sataşan meyvə-tərəvəz dükanının qarşısında dayandı.

– Bir dəqiqə gözləyin. İndi qayıdıram.

Satıcı maşını təəccüblə süzənə qədər tələsik yeşiklərdən alma, armud, portağal və banan topladı:

– Zəhmət olmazsa, bunları hesablayın.

– Baş üstə, xanım.

Avtomobil dükandan uzaqlaşdıqda belə baqqal qəribə bir maraqla onların arxınca baxırdı. İranda miskin daxmasının kandarında maşının yük yerindəki ərzaq dolu torbaları boşaltdıqca elə bil kürəyindən yük götürülürdü. Birdən torbaların içinə maraqla boylanıb əllərini sevinclə şarpıldadan balaca oğlan uşağını gördü. Uşaq torbadan tapdığı içməli yoqurtu başına çəkəndə səndələyib döşəməyə çökdü və dodaqlarını büzdü. Dodaqlarının ətrafında bəyaz süd pərdəsi yaranmışdı. Bu şirin mənşərə o qədər xoşuna gəldi ki, tez telefonunun yaddaşına həkk etdi. İra uşağın başını sıgalladı:

– Oğlumdur. Raul.

– Maşallah. Allah saxlasın. O biri övladınızı da sağ-salamat qucağınıza alarsınız.

– İnşallah. Bəlkə, bir stəkan çay içərsiniz?

– Tələsirəm. Evə çatmağa vaxtım az qalıb. Başqa vaxt, inşallah.

– Heç bilmirəm, sizə necə təşəkkür edim...

– Təşəkkürə ehtiyac yoxdur ki.

– Allah bütün yollarınızı açıq etsin. Canınızı sağ eləsin.

– Amin! Çox sağ olun! Mən qaçdım.

Nə qədər sürətlə sürsə də, saatın hər hərəkəti ürəyini sıxırdı. Ömründə bu qədər saata baxmamışdı. Amma neynəsə də, zamanı sürətlə daralırdı. Bir tərəfdən də telefonu susmurdu. Gah evdəkilərdən gələn mesajlar, gah zənglər... Hamısını da qorxusundan cavabsız qoyurdu. Posta çatanda iki saatlıq icazə vaxtından 15 dəqiqə keçmişdi. Diqqətlə növbənin başında maşınları yoxlayan ucaboy polisə sarı boylandı: “İnşallah, insafli olar...” Polis diqqətlə sənədlərə və sistemə baxıb avtomobilləri buraxırdı. Bəzi maşınları isə kənara çəkib saxlatdırırdı. Nəhayət, növbəsi çatdı. Dərindən nəfəs alıb sənədlərini açıq pəncərədən uzadanda bədənindən necə tər axdığını hiss edirdi. Eynəklərini çıxarıb diqqətlə polisin üzünə zilləndi. Bu baxışlarda ümidqarışq xahiş, xahişqarışq təlaş vardı. Onu narahat edən verilən zamanı ötdüyünə görə ödəyəcəyi məbləğ deyildi. Burada ilişib qalmasından, evə bir az da yubanmasından ehtiyat edirdi. Çünki bu icazəsiz “gəzinti” üçün evdə onu nələrin gözləyəcəyini təxmin etmək çətin deyildi. Polis nəfəri səhərdən diqqət kəsildiyi sənəddən başını qaldırıb onun məsum çöhrəsini nəzərdən keçirdi. Sonra təbəssümlə sənədlərini uzatdı:

– Vətəndaş Pəri Abbasova, buyurun sənədlərinizi. Yolunuz açıq olsun. Amma bir də gecikməyin. Zaman önəmlidir!

– Çox sağ olun anlayışınız üçün...

Təəccübdən ağzı açıq qalmış vəziyyətdə avtomobili yerindən tərpətdi. Zaman... Bəlkə də, adını bilmədiyi bu polis nəfərinin ağına da gəlməz ki, zaman onun üçün burdan keçənlərin əksəriyyətindən qat-

qat dəyərlidir. Həkimin qoyduğu 3 aylıq zamandan bu yana hər gününü təqvimdə qeyd edir və hər sabah son üç ayını dörd divar arasında necə rəngləndirəcəyi barədə düşünürdü. Yalnız ilk dəfə bu gün bu barədə düşünmürdü, çünki düşündüklərini yaşayırdı. Məst idi. Sanki xoşbəxtlik iksiri içmişdi... Tez telefonu götürüb "Yardım qrupu"na mesaj atdı: "Bayıldakı tənha hamilə xanıma yardım çatdı. Siz başqa ünvanlarla məşğul olun. Pəri".

Elə kəndardaca atasının əsəbdən qızarmış siması, anasının qorxmış baxışlarıyla rastlaşdı:

– Hardaydın sən? Səhərdən hamını ayağa qaldırmışsıq?

– Sakit ol, Arif.

– Necə sakit olum? Bu qız başa düşmür ki, ona bu dəqiqə hər ünsiyyət təhlükəlidir. Sistemin vaxtı keçir, xanım qız, Allah bilir, haralarda gəzir...

Atası qolundan tutub silkələyirdi. Tibb bacısı otaqdan ehtiyatla boylanırdı. Anası ərinə sakitləşdirmək üçün kürəyini ovuşdururdu. Qəribə idi. Əsəbiləşmirdi. Qorxmurdu. Ağrılar da, narahatlıqlar da uçub getmişdi sanki. Birdən telefonuna mesaj gəlirdi. Atası qızının qolunu buraxdı, telefonu əlindən alıb səsli mesajı açdı: "Allah o gözəl qəlbinizə görə versin, Pəri xanım. İra xanım mesaj atıb, nə qədər alqış edib sizə. Biz evimizdə rahat oturmuşuq, ağlımıza gəlmir ki, indi bir tikə çörəyə möhtac olan nə qədər insan var..."

Səs otaqda dalğa-dalğa yayıldıqca evdəkilərin bənizi ağarırdı. Otağına keçib güzgünün qarşısında dayandı. Əl atıb bandanasını və eynəyini çıxardı. İlk dəfə idi tüksüz başını sığallayıb gülümsünürdü.

“BEYNƏLXALQ DƏRGİLƏR SƏRĞİ-YARMARKASI”NIN TƏƏSSÜRATLARI

Türkiyə Dərgilər Birliyinin İstanbulda 8-12 iyun tarixlərində keçiriləcək “Beynəlxalq Dərgilər Sərgi-Yarmarkası”nda “Ulduz” jurnalını təmsil etmək təklifini sevinclə qəbul etdim. “Ulduz”un baş redaktoru Qulu Ağsələ bu mövzuda danışib xeyir-duasını aldım.

Sonuncu dəfə İstanbulda 6 il öncə olmuşdum. Çox sevirəm bu şəhəri. Bu şəhərdə addımbaşı tarixin izləri ilə qarşılaşırsan. Türkün hünər göstəricisidir bu şəhər. Onu “ruhumun şəhəri” də adlandıra bilərəm...

İyun ayının 7-də İstanbul aeroportunda təşkilatçılar tərəfindən qarşılandım. Qalacağım otelə doğru avtomobillə irəliləyirdik. Avtomobili idarə edən sürücü Azərbaycanın şanlı zəfərindən ağızdolusu danışırdı. Böyük Qələbəmizdən sonra ilk dəfə idi ki, Azərbaycan sərhədlərindən kənara çıxırdım. Qalib bir ölkənin nümayəndəsi olmaq necə də qürurverici idi!..

İyunun 8-də “Beynəlxalq Dərgilər Sərgi-Yarmarkası”nın Sirkeci vağzalında açılış tədbiri oldu. Sərgi-Yarmarkada 30 ölkədən 450 dərgi təmsil olunurdu. Təkcə Türkiyədən 400 dərgi iştirak edirdi. Türkiyə Dərgilər Birliyinin mühüm mədəniyyət hadisəsi olan “Beynəlxalq Dərgilər Sərgi-Yarmarkası” Türkiyə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin və TİKA-nın dəstəyi ilə keçirilirdi. Sərgi-Yarmarkaya Türkiyə Dəmir Yolları da dəstək verirdi.

Sərgi-Yarmarkada Dünya İlətişimçilər Birliyinin qatqılarıyla dünyanın bir sıra ölkələrindən (Azərbaycan, Özbəkistan, Qaza-

xıstan, Qırğızıstan, Kuzey Kıbrıs Türk Cümhuriyyəti, Qaqauziya (Moldova), Ufa (Başqırdıstan), Krım (Ukrayna), Tatarıstan, Doğu Türküstan, Bolqarıstan, Kosova, Rumıniya, Makedoniya, Misir, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Fələstin, Türkməneli (İraq), Cənubi Azərbaycan (İran), Hollandiya və s.) dərgilər iştirak edirdi. Açılış tədbirində 450 dərğinin təmsilçiləri ilə yanaşı, Türkiyə Cümhuriyyəti Mədəniyyət Nazirinin müavini Əhməd Misabah Demircan, AK partiya sədrinin müavini Mustafa Şen, Türkiyə Dərgilər Birliyinin sədri Fatih Bayhan, Dünya İlətişimçilər Birliyinin sədri Şəmsəttin Kuzəci, habelə bir sıra digər rəsmilər də iştirak edirdi. Sərgi-Yarmarkanı Türkiyə Dərgilər Birliyinin sədri Fatih Bayhan açdı. Fatih Baycan açılış nitqində Sərgi-Yarmarkanın keçiriləcəyi məkanın – İstanbul Sirkeci Vağzalının təsadüfən seçilmədiyini xüsusi vurğuladı. O qeyd etdi ki, “Sirkeci vağzal 130

İldən artıq bir tarixə malikdir və buradan dünyanın bir sıra ölkələrinə qatarlar gedib, əlaqələr yaranıb. İndi də dünyanın bir çox ölkələrindən dərgilər buraya gəlib, yeni əlaqələr qurulur”.

Sərgi-Yarmarkanın açılış tədbirində bir sıra çıxışlar edildi. Lakin məndə dərin təəssürat yaradan Türkiyə Cümhuriyyəti Mədəniyyət Nazirinin müavini Əhməd Misabah Demircanın çıxışı oldu. Əhməd Misabah Demircan Türkiyədə dərgilərin cəmiyyətin inkişafındakı rolunu, görülən işlərin əhəmiyyətini azaltmadan görülməli olanların zəruriliyini elə gözəl anlatdı ki...

Əhməd Misabah Demircan açılış tədbirindən sonra Sərgi-Yarmarkanı gəzdi, bütün dərgilərlə bir-bir maraqlandı. Bizim stendimizə yaxınlaşaraq Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin “Ulduz” jurnalı ilə də tanış oldu. Ona “Ulduz” jurnalı ilə yanaşı, şanlı Qarabağ zəfərimizin simvolunu – Xarıbülbül döş nişanını da hədiyyə etdim. Əhməd Misabah Demircan Sərgi-Yarmarkaya qızı ilə bərabər gəlmişdi. O, həmin döş nişanını qızının sinəsinə taxdı. Əsirlikdən xilas edilən Xarıbülbülümüzü indi qələbəmizin simvolu kimi sinələrdə görmək necə də qürurvericidir!..

Daha sonrakı günlərdə Azərbaycan stendini yüzlərlə insan ziyarət etdi. Onların arasında Şimali Makedoniya Siyasi Sistem və Toplumlararası Əlaqələr Nazirinin müavini Cabir Doko, Türkiyə Cümhuriyyətinin keçmiş Mədəniyyət Naziri Nabi Avcı, bir sıra bələdiyyə sədrləri, tələbələr, məktəblilər, ədəbiyyatsevərlər də var idi.

5 gün ərzində ziyarətçilər arasında Azərbaycana qarşı böyük maraq hiss etdim. İstər qardaş Türkiyənin vətəndaşlarının, istərsə də Sərgi-Yarmarkada iştirak edən 30 ölkənin nümayəndələrinin ölkəmizə sevgisi və marağı sonsuz idi. Stendimizə yaxınlaşan hər kəs “Burası can Azərbaycana aiddir” deyirdi. Düşünürəm ki, bu böyük maraqda Azərbaycanın zəngin mədəniyyətinin, ədəbiyyatının da payı var idi. Təsadüfi deyil ki, bir neçə dərginin təmsilçiləri yaxınlaşıb “Ulduz” jurnalı ilə əməkdaşlıq etmək istədiklərini bildirdilər. Onların içərisində “Truva”, “Turnalar”, “Gənc yürəklər” kimi Türkiyənin məşhur ədəbi dərgiləri də var idi.

Sərgi-Yarmarka çərçivəsində bir sıra media, mədəniyyət, sənət tədbirləri keçirildi. Dərgiçiliklə bağlı müxtəlif nəşirlərin çıxışları dinlənilirdi. Sərgi-Yarmarka jurnalların tanıtılması, ədəbi, mədəni əlaqələrin güc-

ləndirilməsi baxımından mühüm tədbir idi və türk dünya ölkələrinin yaxınlaşdırılması nöqtəyi-nəzərindən də önəmli mədəniyyət hadisəsi oldu.

Sərgi-Yarmarkada türk dünyasından olan nəşirlərlə, yazarlarla tanışlıqlar oldu, türk dünyasında mədəni əlaqələrin gücləndirilməsi yollarının müzakirəsi aparıldı. Yeni dostluqlar yarandı, köhnə dostluqlar daha da gücləndi. Fikrimcə, bu cür tədbirlərin əsas məqsədlərindən biri də budur: türk dünyası mədəni əlaqələrinin gücləndirilməsi. Deməli, qarşıya qoyulan məqsədə nail olundu.

Sərgi-Yarmarkanın qapanış tədbirində türk dünyasında mədəni əlaqələrin gücləndirilməsindəki xidmətlərimə görə Dünya İletişimcilər Birliyinin diplomuna layiq görüldüm. Sərgi-Yarmarka bitdi, təəssüratlar isə bitmir..

Mədəni əlaqələrimiz daha da güclən-məkdədir. İndi bu səfər zamanı nəzərdə tutduğumuz bir sıra işləri, layihələri gerçəkləşdiririk..

Türk dünyası üçün xeyirli olsun!

Rəsmiyyə Sabir

"Ulduz" jurnalının

Redaksiya Heyətinin üzvü

ŞEİR VAXTI

ÖZÜMÜ VERDİM DƏNİZƏ

Gördüm qəm-kədər aparır,
özümü verdim dənizə.
Yolun düşsə, tanıyacaq –
gözümü verdim dənizə.

Yenə həmə, yenə təkəm,
nədi qovan, nədi çəkən?!
Anam, qəbrin üstə çökən
dizimi verdim dənizə.

Elə bil biçində itdim,
ovcunun içində itdim.
Buluda qoşulub getdim...
İzimi verdim dənizə.

HAYIF, SƏNİNÇÜN ÖLMƏDİM

Bilirsən ki, öləcəksən,
daha nə var yaşamağa.
Piyadası vəzir çıxan
Şaham, nə var yaşamağa...

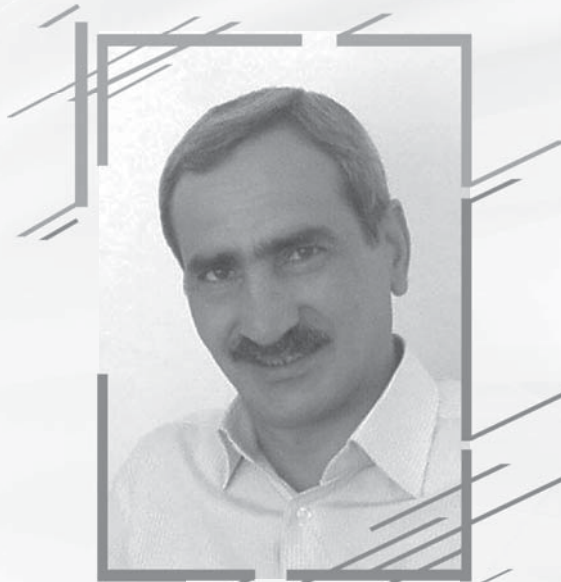
Qaranquşun qanadından
daşın ağrısını çəkdim.
Ömür boyu bir "bəlkə"nin,
"kaş"ın ağrısını çəkdim.

Qara xəbər saatının
zəngini tezdənə qurur...
Ürəyim də məndən keçib,
daha kürəyimdən vurur.

Ürək bəyəm nə üçündü, –
uzağı infarkt olacaq.
Dost-tanışın nekroloqu
daşdan keçən akt olacaq...

Mənimçün ağlama, qadın,
hayıf, səninçün ölmədim.
Sənsiz boş keçən bu ömrə
qıyıb səninçün ölmədim.

...Hayıf, səninçün ölmədim...

Sabir YUSİFOĞLU

ÖZÜN ATAN ÜRƏYİM

Bu yayın ortasında
qış fəslin yaşayıram.
Əsir düşmüş dünyanın
daş fəslin yaşayıram.

Sükut aparır məni
külək aparın kimi.
Kim ölümə aparar
ürək aparın kimi?!

Xəyalımda cırpınır
ayağının səsinə
beşinci mərtəbədən
özün atan ürəyim.

Mənimki ömür döyül,
yaşayıram səsinlə.
Batan günü səhərə
daşıyıram səsinlə.

Kor barmaqlarım tapmır,
gözümün işığını.
Dur gəl, sal bu zindana
üzünün işığını.

NƏ DANIŞIR MƏLƏKLƏR?

Yenə vurub başıma,
ürəyimin ağrısı.
Ayaqlarımda gəzir
kürəyimin ağrısı.

Adam heç görmədiyi
adamçün də darıxır.
Heç vaxt sevməyəcəyi
qadınçün də darıxır.

Bir ev boğulub batır
bir uşaq gözlərində.
Bir səhra yanıb gedir
bir yovşan gözlərində.

Kimin əlindən öpək,
dünya əli əlcəkli?!
Hamı içdən quruyur,
hamı üzdə bəzəkli.

Ağacların saçını
yolub qaçır küləklər.
Dünyanın o üzündə
nə danışır mələklər?!

BÖYRƏK DONORU

Sənnən dost ola bilmədik,
böyrəyim yoldaşın olsun.
Yaxşı bax – öz canın kimi,
nə duzu, nə daşı olsun.

Yayda, qışda muğayat ol,
soyuğa vermə, sən Allah.
Sən bolluqdan, mən aclıqdan
gedirik bu yolu, vallah.

İki əlimnən sıxıram
infarkt vurmuş ürəyimi,
Tənhalıqdan səsleyəndə
bu böyrək o böyrəyimi.

Burda bir böyrək göynəyir,
orda oynadığın toyda.
Bəlkə, Allahın səhvidi, –
səhv eləyibdi bu boyda?!

...Halal elə, verdiyin o
pulnan borcları bağladım.
Üstəlik, balalarımçün
çörəkpu lu da saxladım...

SOYUĞAM TORPAQ KİMİ

Üzü payıza dönmüş
ocaq kimi soyuğam.
Boş qalan yuva kimi,
qucaq kimi soyuğam.

Budağından yığılıb,
o yuvada yer salan
yarpaq kimi soyuğam,
soyuğam buzdan betər.

Dörd divarlıq qəfəsdə
ürək kimi sıxılan,
iki divar sığınan
bucaq kimi soyuğam.

Hamı bir-bir unudur,
hamını unuduram.
Səni də unudaram,-
soyuğam torpaq kimi.

...Bu payızı götürüb
aparacam yazacam.
Bir gülün ləçəyində
ordən məktub yazacam.

Darıxmağı qəşəng bildim...
qapısı
toz bağlamış, damı daman ev kimi.
Həsrətinin ləzzətini çəkirəm,
badə-badə, qullab-qullab, ke f kimi.

Darıxıram,
ağrıyıram,
ölmürəm...
Ölər olsam, biləcəksən, darıxma.

Ağlamaqdan gözün doyar bir səhər,
sağlıq olsun, güləcəksən...
Darıxma...

HAMI YADDAN ÇIXIB GEDİR

Əlin də çıxır əlimdən,
Tanrının ətəyi kimi.
Neçə günümüz oldu, say –
arıynan pətəyi kimi?!

Təzyiqim günbəgün artır,
dişlərim laxlayıb düşür.
Bir sarı yarpaq sallanır,
nətəhər saxlayım, düşür?!

Özündən özgə kimin var? –
ona da Əzrail şarik.
Eşq sirmimiz içimizdə,
yığışib yola düşərik.

«Get-gəllər»ə öyrəşmişəm,
uzaq gedir, yaxın gedir.
Hamı bir-bir yaddan çıxır,
hamı yaddan çıxıb gedir.

Nə fərqi var, yadımdayam,
yoxsa çoxdan unutmusan?
Heç nəyi dəyişmir daha,
hansı vaxtdan unutmusan.

...Dərd dərd üstə, il bürc üstə,
daş üstə daş qoyub ölmək.
Ölümlərin ən gözəli
dizinə baş qoyub ölmək!..

BƏXT TƏRƏF QURUQ OLSA DA...

Nə kimindi, kim kimnəndi,
kim nəyindi, kim kimdi ki?..
Ömür – ustad əlində saz,
adam – qırılan simdi ki!..

Qara bulud gəlir hardan?
Çıxararmı bizi dardan? –
Ay bunu başa çıxardan,
bu lap ağıldan kəmdi ki...

Hər yan çilçıraq olsa da,
hər dərdə maraq olsa da,
bəxt tərəf quraq olsa da,
gözümüz yenə nəmdi ki...

Saçını yol, üzünü did,
bəxt yazanın gözünü did!
Bizi yaşadan son ümid,
...və bir də sonsuz qəmdi ki!..

ARX BOYUNCA QATARLAR...

Nə əlimdə daş-kəsək,
nə hürən o itlər var.
Nə arx boyunca keçən
sınıq-salxaq qatarlar.

Yenə bir səs-səmir yox,
yenə sakitçilikdi.
Üstündən illər keçən
ömrüm çilik-çilikdi.

Qapım-bacam bağlıdı,
köhnə divar yerində.
Bəlkə, çıxıb gələsən
batan günün birində?..

Heç kim düşmür yadıma, –
axı yenə niyə SƏN?!
Qapımı aç, soyuqdu –
qəlbim sınıb, deyəsən...

ANLARSAN TƏKLIYINI

Yavaş-yavaş anlarsan,
anlarsan təkliyini.
Çəkib evin küncünə
ağlarsan təkliyini.

Hamıdan damla-damla,
gün-gün, il-il çıxarsan.
Heç nə yerinə dönməz-
ilan dili çıxarsan.

Uzaq da qaçar səndən,
yaxın da qaçar səndən.
Dərmanlar ovuc-ovuc, –
yuxun da qaçar səndən.

Tutub güzgü önündə
danlarsan təkliyini.
Divarlar soyuduqca
anlarsan təkliyini.

Nə sevib sarılmağa,
nə də ürək qırmağa...
O da yığışib gedər,
gedər
gedər-gəlməzə,
sənsə şam yandırmağa...

BALACA ZƏHRAYA

*Qarabağ qazisi, rəhmətlik
qardaşımın qızı məndən şeir istədi...*

Göy üzündən sallanıb
Topa-topa buludlar.
Hayandan gəlir belə
Çapa-çapa buludlar?..

Uzadıb əllərini,
Silib yerin tərini,
Böyüyür bir-birini
Tapa-tapa buludlar.

Göyü ayırdı yerdən,
Nə boyda oldu birdən
Dənizlərdən, göllərdən
Qopa-qopa buludlar.

Pəncərəndən qara bax,
Bəxtin kimi ağappaq.
Saçlarına qonacaq
Lopa-lopa buludlar.

Mətanət VAHİD

OĞURLANMIŞ SÖZLƏR

Bu dəfə söhbətimiz oğurluq haqqındadır, özü də elə-belə yox, ədəbi oğurluq. Bu artıq milyon kərə ifadə olunmuş bir həqiqətdir ki, Yer üzündə deyilməmiş söz qalmayıb. Nə qədər çalışsalar da, ən böyük sənətkarlar belə, yeni söz deyə bilmirlər. Uzaqbaşı, sözlərinə “yeni nəfəs” verməyə nail olurlar. Odur ki, bu baxımdan hər bir fikir deyilmişlərin, yazılmışların bu və ya digər dərəcədə təkrarıdır. O cümlədən əsərlərin ideyası da, süjetlər də, obrazlar da... biri digərini bir başqa şəkildə təkrarlamaqdadır.

Adətən, hər bir sənətkarın (istisnalar nadir hallarda olur) yaradıcılığının müəyyən bir təqlid mərhələsi olur: o, sevdiyi digər söz adamlarını təqlid edə-edə öz sözünü, öz yolunu tapmağa çalışır. Vay o gündən ki, o özünəməxsusluq heç vaxt tapıla bilməyə və müəllif yaradıcılığını elə həmişə bu təqlidlər üzərində qura, buna baxmayaraq, heç bir vəchlə təqlidçi olduğunu qəbul etməyə.

ESSE

Təqlid məsələnin ən “günahsız” tərəfidir, demişdik axı, bizim mövzumuz plagiatdır. Əvvəlcə müəyyənləşdirək ki, plagiat, indiki halda isə konkret olaraq ədəbi oğurluq nədir? İnternet saytlarındakı, kitablardakı plagiat sözünün mənşəyi, tarixi ilə bağlı uzun-uzadı fikirləri yazıma köçürmək niyyətində deyiləm. Qısaca onu deyim ki, ədəbiyyatda plagiat bir şəxsin mətninin bütöv, yaxud hissələr şəklində mənbəyi verilmədən, yaxud başqasına məxsus olduğu vurğulanmadan eynilə köçürülməsi, mənimsənilməsi, öz mətni kimi təqdim olunmasıdır.

Bir misra, bir cümlə, yaxud hər hansı bir fikrin təkrarı, adətən, plagiat hesab olunmur. Etik cəhətdən bunun ədəbi oğurluq olduğunu izah etmək nə qədər çətindir, hüquqi cəhətdən sübutu daha müşküldür. Çünki yazarlar bir məsələ haqqında eyni qənaətlərə, eyni fikirlərə gələ bildiyi kimi, bu düşüncələr eyni cümlələrlə ifadəsini də tapa bilər. Ola bilər ki, kimsə kimdənsə bilərəkdən bir cümləni, bir misranı, bir beyti köçürsün, ya da lap elə bu ata malı kimi “özəlləşdirdiyi” beyt üzərində öz şeirini qursun. Hər halda, bunun adını plagiat qoymaq gərəyindən böyük iddiadır. Lakin bu o demək deyil ki, yazarlar bir-birindən rahatlıqla mətnin həcmi böyütmədən misraları, cümlələri götürüb öz adlarına çıxı bilərlər. Əlbəttə, bu, hər şeydən öncə, vicdan məsələsidir.

Araşdırma aparılaraq əldə edilmiş bilgiler əsasında yeni, özünəməxsus mətn yazmaq başqa, özgəsinin yazısını birəbir köçürmək bir başqa. Əks halda, mətbuatdakı məqalələrin yarısından çoxunu plagiat adlandırılmalı olarıq. Odur ki, damğalar vurduğumuz zaman o sərhədin incəliyini gərək nəzərdən qaçırmayaq. Elmi-texniki inkişaf irəlilədikcə plagiat da adi hala çevrilir. Bəzən, sadəcə, tərcümə etdiyi, qətiyyən yaradıcı yanaşmadan əlavəsi, dəyişiklikləri olmayan

materialı müəllif öz halalca beyin məhsulu kimi qəzetə, sayta təqdim edir – bunun nümunəsi onlardır.

Bəs bədii əsərlərdə necədir? Xatırlayırınsınızsa, yaxın keçmişdə Həmid Herisçi Cəlil Məmmədquluzadənin “Ölülər” əsərinin Moris Meterlinkin “Müqəddəs Antoninin möcüzəsi” pyesindən plagiat olması iddiası ilə çıxış etmişdi. Oxşar süjetlərin olduğunu danmırıq. Lakin qeyd edək ki, ədəbiyyatda mifdən, folklordan, dini kitablardan gəlmə onlarla süjet var ki, dünya ədəbiyyatına səpələnib və oğurluq deyil, bəhrələnmə, təsirlənmə hesab olunur. Plagiatın sərhədləri dəqiq konturlarla cızılmasa da, ümumi bir fikir var ki, ideya oxşarlığını, süjet bənzərliyini, bu bənzərlik nə dərəcədə çox üst-üstə düşürsə-düşsün, plagiat adlandırmaq olmaz. İfadə forması özəlləşdirilmədən, yalnız mövzu və süjetin mənimsənilməsi plagiat sayılır. Təəssüf ki, bəzən ajiotaj yaratmaq məqsədilə bu cür mətləblər ətrafında saxta hay-küy qaldıranlar məsələyə səthi yanaşırlar. Kimisə plagiatda suçlamaq kifayət qədər ciddi iddiadır.

İndi bədii ədəbiyyatda plagiatı müəyyənləşdirmək az qala mümkünsüzdür. Çünki ədəbi oğurluğun ədəbli bir adı var: postmodern. Ədəbiyyatda deyiləsi heç bir sözün qalmadığını qəbul edən postmodernistlər yazılacaq hər bir əsərin mütləq özündən əvvəlkilərlə əlaqəli olacağı, onlara işarə edəcəyi və xatırladacağını deyirlər. Belə olduğu halda, plagiat postmodernizm üçün adiləşir, hətta qanunauyğunluğa çevrilir və pastiş, parodiya və s. vasitəsilə intertekstuallıq yaradılır. Postmodernistlərə görə, plagiat hər müəllifin özünə qədər yazılanlarla mətnlərarası əlaqə yaratmaq üsuludur. Müsahibələrin birində O.Pamukdan soruşurlar ki, siz “Mənim adım qırmızı” romanında U.Ekonun “Qızılgülün adı” romanından təsirlənmişiniz? – Çünki bu iki roman arasında kifayət qədər ciddi bənzərliklər var. Pamuk isə yarızarafat, yarıciddi təxminən

“bəhrələnmək nədi, çox şeyi oğurlamışam” kimi bir cavab vermişdi.

Əslində, postmodernizmdə plagiatın bir üsulu, ədəbi var: kiçicik də olsa, eyham vurmaq, istifadə olunmuş mətni oxucuya nə iləsə xatırlatmaq. Əlbəttə, burada artıq hər şey oxucunun hazırlığından, mütaliə dərəcəsiindən də xeyli asılıdır. Bu, müəlliflər üçün bir qədər xilasedici funksiya daşıyır, bəzən yazara plagiator damğası vurulanda isə postmodernizmi, bəlkə, heç sona qədər anlaya bilməyən müəllif də dönüb olur postmodernist və oğurluğunu bu “izm”in donuna bürüyür.

Mütəxəssislərin fikrincə, bəzən plagiator kifayət qədər şöhrəti olduğundan, əslində, ehtiyacı olmasa da, məhz oğurlamaq azartından hansısa ədəbi əsəri və ya bir parçanı mənimsəyir və belə “xəstələr” hamıdan möhkəm səslə ədəbi oğurluq faktlarını elan edib aşkarlamaqdan həzz alırlar. Xəstələrə şəfa diləyib, şöhrətinin artmasını “oğru” damğasından deyil, oğurladığı mətndən umanlar haqqında söhbətimizə qayıdaq.

Bəzən bütün günahları zəmanənin üstünə atanlar deyirlər ki, son vaxtlar ədəbi oğurluqların sayı artıb. Əlbəttə, internet əsrində yaşayırıq və bircə kliklə onlarla mətn oxumaq imkanı əldə edə bilirik. Lakin tarixə nəzər saldıqda klassik ədəbiyyatda plagiatın miqyasından dəhşətə gəlməmək olmur.

Deyilənə görə, “Skapenin kələkləri”ndə Sirano de Berjerakdan bütöv bir səhnəni köçürən Molyer ittihamlara “Özümə aid olanı harda tapsam, götürürəm” cavabı vermiş. Müasirimiz olsa, onu suçladıq, amma klassikdir, dahidir, onunla işimiz yoxdur. Hələ bu harasıdır ki? Deyirlər, Şekspir başqalarından nəinki pyesləri üçün səhnələr, hətta şeirlər də oğurlayırdı. Üstəlik, britaniyalı dahiyyə bu haqda deyiləndə “Bu, palçıqda tapdığım bir qız idi, onu ali cəmiyyətə təqdim etdim” deyirmiş. Vikipediya məlumatlarında Volter, E.Zolya, Q.Lessinq, J.J.Russo... kimi müəlliflərin adını plagiatorlar sırasında görmək olar. Bizim ədəbiyyat tarixində isə

ən böyük plagiat hadisəsi kimi Mirzə Şəfi Vazehin “Nəğmələr”inin alman şairi Fridrix Bodensdet tərəfindən mənimsənilməsindən söz edilir.

Doğrusu, mən bədii ədəbiyyatdan daha çox, elmi-nəzəri ədəbiyyatlarda plagiatın şahidi olmuşam. “Koskoca” “ədəbiyyatşünas”lar dünya ədəbiyyatından çox diqqətlə oxuduqlarını xeyli səliqə ilə öz kitablarına köçürə bilirlər. Yaxud heç özünə uzağa getmək əziyyəti vermədən müəlliminin, həmkarının yazdıqlarını öz adına yazanlar daha böyük “cəsərət” sahibləridir. Bir az da ürəkli olanlar isə artıq dünyasını dəyişmiş həmkarlarının, dostlarının beyin məhsulunun üzərində, sadəcə, müəllif adını dəyişməklə “iş”lərini başa vurmuş olurlar. Bəzən hüquqi cəhətdən plagiat faktını sübuta yetirmək mümkünsüz olsa da, bununla fakt dəyişmiş olmur. Bu halda insanı öz vicdanının ixtiyarına buraxmaqdan başqa bir çarə qalmır.

Bir də sitat veriləndə müəllifi göstərməmək mərkəzi kimi, oxumadığı kitablardan sitat gətirmə xəstəliyi də yaygındır. Bir mövzudan bəhs edərkən müəllif gərəkən mənbələri oxumaq əziyyətinə qatlaşmadan sitat mənbəyi ilə birlikdə başqa müəlliflərdən kopyalayaraq “çoxoxumuş”luğunu, “məlumatlı”lığını sübuta yetirir. Bu da bir növ plagiatdır – sitat oğurluğu.

Söhbət plagiatdan düşmüşkən, “Sözlər” filmini (rej. Brayan Klačman, Li Sterntal) xatırlatmaya bilmədim. Xəyalında cızdığı yolun başlanğıcında olan gənc yazıçı Rori Censen böyük ambisiyalara sahib olsa da, istedad və bacarığı iddiası qədər böyük deyil. Ona şöhrət qazandıracaq yaxşı bir kitab yazmaq arzusunda olan yazıçını çap etmirlər, yazdıqları heç kimə maraqlı gəlmir. Taleyin ironiyası bir başqasının deyil, məhz onun qarşısına müəllifi bəlli olmayan bir əlyazma çıxarır. Sonrası bəlli. Ambisiyası yazdıqlarını kölgədə qoyan Rori bu fürsətdən faydalanır və şöhrət qısa müddətdə ayağına gəlir. Filmin məzmununu nəql etmək fikrim yoxdur. Bu filmə baxanda düşünürdüm ki, axı sözlərin

insanı paklaşdırdığını, saflaşdırdığını deyirlər. Doğrudanmı vicdanla mücadilədə şöhrət azarının qalib gəlməsinə sözlərin, azca da olsa, təsiri yoxdur?

Ədəbiyyat tarixində bir çox qaranlıq məqamların üzərinə işıq salınıb, bir çox sirlər bəzən uzun əsrlər sonra faş olunub. Ola bilər ki, bu sirlərin üstü əbədi qapansın – bir yazarın oğurluğu ömür-billah bilinməsin, oğurladığının şöhrətini halalca əməyinin bəhrəsi kimi həzm etsin. Lakin insanın vicdanı ilə qarşı-qarşıya dayandığı bir məqam olur axı. Mütləq olur. Hər halda, mən bunun bircə kərə olsa belə, baş tutduğuna inanmaq istəyirəm. Başqasının beyin məhsulunu rahat-rahat öz adı ilə təqdim etmək kimi bir əməl vicdanı sızlatmasa belə, ən azı izini buraxmadan keçdiyinə inanmaq istəmirəm.

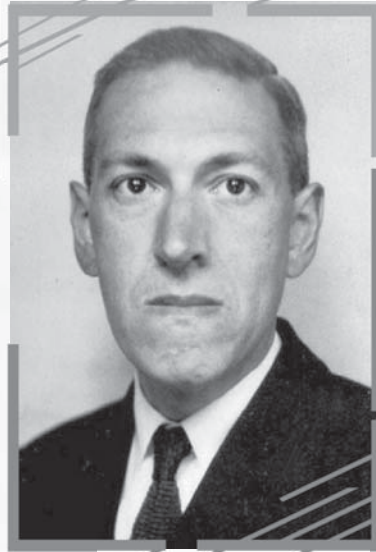
Etiraflar çox vaxt ən sonda gəlir. Sonda isə etiraf edim ki, essem adını mənə məxsus deyil, plagiatdır – onu amerikalı yazıçı və tənqidçi Tomas Mallonun “Stolen words: forays into the origins and ravages of plagiarism” (Oğurlanmış sözlər: hər bir yazıçının hər cəhətdən qorxduğu günah haqqında ağıllı və məlumatlı hekayə) (1989) kitabının adından oğurlamışam.

ULTARIN PİŞİKLƏRİ

Deyirlər ki, Skayi çayının o tayında yerləşən Ultarda bir nəfər belə pişik öldürə bilməzmiş. Odun qarşısında miyoldayan pişiyə baxanda mən buna inandım. Çünki pişik sirli və insanların görə bilmədiyi qəribə şeylərə yaxındır. O, qədim Misirin ruhudur, Meroe və Ofirdəki unudulmuş səhərlərin nağıllarının daşıyıcısıdır. O, cəngəllik ağalarının qohumudur, qədim və uğursuz Afrika şirlərinin varisidir. Sfenksin əmisi oğludur və onun dilində danışır; lakin Sfenksdən daha qədimdir və onun unutduqlarını xatırlayır.

Ultarda, pişiklərin öldürülməsini qadağan etməzdən əvvəl, qonşuların pişiklərini tələyə salıb öldürməkdən ləzzət alan qoca kişi və arvadı yaşayırdı. Niyə belə etdiklərini bilmirəm. Bəzi istisnalar olmaqla, çoxları gecə pişiyin səsinə nifrət edir və pişiklərin ala-qaranlıqda həyətlərdə və bağlarda gizlicə qaçmasına pis baxırdılar. Lakin nədənsə həmin yaşlı cütlük evlərinə yaxınlaşan hər pişiyi tələyə salıb öldürməkdən həzz alırdı və hava qaraldıqdan sonra eşidilən bəzi səslərdən bir çox kəndlilər elə bilirdilər ki, onların öldürmə tərzi olduqca özünəməxsusdur. Amma kəndlilər qoca və arvadı ilə belə şeyləri müzakirə etmirdilər. Ona görə ki, hər ikisinin qırışmış üzlərindəki ifadə qorxulu idi və onların bağçası baxımsız bir həyətin arxasında səpələnmiş palıd ağaclarının altında çox kiçik bir yer idi və qaranlıq ərazidə gizlənmişdi. Əslində, pişik sahibləri bu qəribə insanlara nifrət etdikləri kimi, həm də onlardan qorxurdular və onları qəddar qatillər kimi təhqir etmək əvəzinə, hər hansı əziz ev heyvanlarının və ya siçanın ağacların altındakı qaranlıq, ucqar

Hovard
FİLLİPS LAVKRAFT

evə doğru getməməsinə diqqət yetirirdilər. Hansısa qaçılmaz vəziyyət nəticəsində bir pişik buraxıldıqda və gecə vaxtı səslər eşidiləndə canlının sahibləri aciz şəkildə ağlayırdı, ya da taleyinə şükür edərək özünə təsəlli verirdi ki, yaxşı ki, yoxa çıxan övladlarından biri deyil. Çünki Ultar əhalisi sadə insanlar idi və bütün pişiklərin ilk dəfə haradan gəldiyini bilmirdilər.

Bir gün Cənubdan Ultarın dar, daş döşənmiş küçələrinə qəribə səyyahlardan ibarət karvan gəldi. Onlar qarşın idilər və hər il iki dəfə kənddən keçən digər səyyahlardan fərqli olaraq, bazarda gümüş xəzinələri ilə bağlı hekayələr danışib tacirlərdən muncuqlar alırdılar. Səyyahların hardan gəldiyini heç kim deyə bilməzdi, ancaq onlar qəribə dualar oxuyurdu, at arabalarının kənarlarına insan bədənli, pişik, şahin, qoç, aslan başları olan qəribə fiqurlar çəkdiqləri görünürdü. Karvan rəhbəri iki buynuzlu və buynuzların arasında qəribə disk formalı başlıq taxmışdı.

Bu karvanda atası və anası olmayan yalnız qara pişiyə sahib uşaq var idi. Vəba onun hər şeyini əlindən almışdı, lakin kədərini azaltmaq üçün ona bu kiçik, tüklü canlıyı vermişdi. İnsan çox gənc olanda pişik

balasının varlığı ilə də böyük bir rahatlıq tapa bilər. Ona görə də səyyahların Menes adlandırdıqları oğlan qəribə rəngə boyanmış arabanın pilləkənlərində öz zərif pişik balasıyla oynayarkən aqlamaqdan daha çox gülümsəyirdi.

Səyyahların Ultarda qaldığı üçüncü günün səhəri Menes pişik balasını tapa bilməyib bazarda ucadan hönkür-hönkür ağlayanda bəzi kəndlilər ona qoca ilə arvadı və gecə eşidilən səslər haqqında danışdılar. Bunları eşidəndə hönkürtü yerini düşünməyə və nəhayət, duaya verdi. O, qollarını günəşə tərəf uzadıb heç bir kəndlinin başa düşməyəcəyi bir dildə dua etdi. Baxmayaraq ki, kəndlilər anlamaq üçün çox cəhd göstərmirdilər, çünki onların diqqətini, əsasən, səmada və buludlarda görünən qəribə şəkillər çəkirdi. Bu, çox qəribə idi, çünki balaca oğlan öz duasını söyləyərkən sanki ekzotik şeylərin – kölgəli, buynuzlu disklərlə taclanmış hibrid canlıların dumanlı fiqurları yaranırdı. Təbiət xəyalpərəstləri heyran etmək üçün belə illüziyalarla zəngindir.

Həmin gecə səyyahlar Ultarı tərk etdilər və bir daha görünmədilər. Həmin vaxtdan bəri hər evə tanış olan böyük, kiçik, qara, boz, zolaqlı, sarı və ağ pişiklər yoxa çıxdı. Kənd sakinləri bundan narahat oldular. Başçı Kranon əmin idi ki, Menesin pişiyi itdiyinə görə qisas almaq üçün pişikləri səyyahlar aparıblar. Əhali karvanı və balaca oğlanı lənətlədi. Lakin notarius Nit bildirdi ki, qoca və onun arvadı daha çox şübhələnəcək şəxslərdir. Çünki onların pişiklərə nifrətləri kəskin və getdikcə daha cəsarətli olurdu. Yenə də heç kim bu cütlüyə şikayət etməyə cəsarət etmədi. Hətta meyxana sahibinin oğlu balaca Atal and içirdi ki, o, ala-qaranlıqda pişiklərin yavaş-yavaş iki sıra şəklində qoca və qarının evinə getdiklərini görüb, sakinlər balaca uşağın sözünə inanmasalar da, yaşlı cütlüyün kəndin bütün pişiklərini öldürdüklərinə inanırdılar. Yaşlı cütlük evlərindən çıxmıdıqca heç kim onlarla danışmağa cəsarət etmirdi. Ona görə də Ultar sakinləri qəzəblə yuxuya getdi.

Sakinlər sübh çağı oyananda gördülər ki, hər pişik öz aid olduğu evə qayıdıb. Böyük,

kiçik, qara, boz, zolaqlı, sarı, ağ – heç biri əskik deyildi. Pişiklər kökəlmişdilər və xoşbəxtcəsinə miyoldayırdılar. Sakinlər bir-birləri ilə bu haqda danışdılar və az da olsa təəccübləndilər. Başçı Kranon yenə təkid etdi ki, onları səyyahlar aparıb, çünki pişiklər heç vaxt qoca kişinin və onun arvadının evindən sağ qayıtmayıblar. Hamı bu fikirlə razılaşdı. Baş verən hadisədən sonra bütün pişiklərin öz ət yeməklərindən və ya nəlbəkilərindən süd içməkdən imtina etməsi son dərəcə maraqlı idi. İki gün ərzində Ultarın tənbel pişikləri heç bir yeməyə toxunmadılar, ancaq odun yaxınlığında və ya günəşin altında yatırdılar.

Düz bir həftə, kəndlilər ala-qaranlıqda ağacların altındakı balaca evin pəncərələrində işıqların yandırılmadığını gördülər. Notarius Nit qeyd etdi ki, pişiklərin getdiyi gecədən bəri heç kim qocanı, nə də arvadını görməyib. Daha bir həftədən sonra başçı qorxusuna qalib gəlmək və vəzifə borcunu yerinə yetirmək üçün qəribə evə getmək qərarına gəldi, o, dəmirçi Şanqı və daş kəsən Tulu şahid qismində özü ilə aparmağa ehtiyat etsə də, onlar da başçıya qoşuldular. Köhnəlmiş qapını sındırdıqdan sonra yalnız torpaq döşəmədə iki aydın seçilən insan skeleti və künclərdə sürünən bir neçə böcək gördülər.

Sonradan Ultar sakinləri arasında çoxlu söz-söhbət yarandı. Həkim Zat notarius Nitlə uzun müddət mübahisə etdi. Kranon, Şanq və Tul sual atəşinə tutuldular. Hətta meyxana sahibinin oğlu balaca Atal da sorğu-sual edildi və ona mükafat olaraq bir parça ət verildi. Sakinlər yaşlı cütlük, qarışın səyyahlar, balaca Menes və onun qara pişiyi, səyyahların getdiyi gecə pişiklərin yox olması, yaşlı cütlüyün evində gördükləriylə bağlı bir-birləriylə müzakirə etdilər.

Ən sonda başçı Hatəyq tacirlərin və Nirdəki səyyahların müzakirə etdikləri bu əlamətdar qanunu qəbul etdi – Ultarda heç kim pişik öldürə bilməzdi.

Tərcümə: Əkbər Rzayev

Nurlana **UMUDVAR**

AYÇİL YUXU GÖRDÜ

Günorta idi. Saatin əqrəbləri ekvator xətti kimi dayanıb onu Şimal və Cənub yarımkürələrinə ayırmışdı. Bu vaxt – iyul ayında bizim ölkədə havanın temperaturu qırx dərəcəyə qədər qalxır. İnsanlar sakit bir kölgəyə çəkilib mürgülməyə başlayırlar.

Ayçilgilin evində də hamı günorta yuxusuna getmişdi. Sakitliyi iki şey pozurdu: bir divardan asılan quşlu saatin çıqqıltısı, bir də həyətdəki ağacların yarpaqlarının xəfif xışiltısı. Ayçil yataqda uzanıb dünyanı dinləyirdi və fikirləşirdi ki, Yer kürəsində, deyəsən, səssiz heç nə yoxdur. Birdən o, ürəyinin də döyüntüsünü eşitməyə başladı. İlk dəfə idi ki, özünü bu qədər yaxından eşidirdi. Bir az da diqqətlə ətrafı dinşədi. Ona elə gəlirdi ki, ətrafda nə varsa, canlıdır, nəfəs alıb-verir: divan ayaqları ilə gəzə bilir, divara söykənmiş dördkünc güzgü göz vura bilir, qaşıqlar uça, çəngəllər qaça bilir. Birdən yastığı qucaqlayıb

BÖYÜKDƏN UŞAĞA

yatağında bardaş qurdu, qıvrım saçlı başını qaşdı, gözü saata sataşdı və pıçıldadı:

– Ay çıqqaçırıq saat, sən nə dilində danışırsan? Sənin ürəyin haradadır? Hər gün eyni səsi çıxarırsan...

Saat isə gözüyumulu kamançaçı kimi öz ritminə qapılıb, ona cavab vermədi. Qızcığaz yastığı kənara atdı, qalxıb qonaq otağındakı masaya yaxınlaşdı, ehmalca gümüş buludun içindəki armudlardan birini götürüb, barmaqlarının ucunda yerinə qayıtdı. Ancaq nə qədər ehtiyatlı hərəkət etsə də, hansısa bir qüvvə onun əlindəki armudu yerə saldı. Armud çarpayının altına diyirləndi, bir neçə saniyə sağa-sola yırğalandı və əsgər kimi dümdüz dayandı. Qızın başı çarpayının altına sallandı, – Ah, necə də sərindi, elə burdaca yatım, – deyib armudun yanına düşdü. O, buranı qaranlıq mağaraya bənzətdi, gözüne bir ayı görsəndi, onun bıçaq kimi dişləri qızı qorxutdu. Qorxudan göz bəbəkləri bərələn qız həyəcədən armudu dişlədi və ayı birdən yox oldu. İndi isə meyvənin içindən ağ bir qurd nöqtə kimi qara başını çıxarıb dedi:

– Ay xanım qız, niyə mənim yurduma soxulursan? Bayaqdan səs-küy salırsan, imkan vermirsən ki, bir çimir alağ.

Ayçil sual işarəsinə oxşayan qurda baxıb gözlərini döyürdü. O isə elə hey deyiniirdi: “Bayaqdan evimi fırladırsan, mənim də başım fırlanır axı. Bilirsən, neçə dəfə dombalaq aşmışam?”

– Bağışla, qurdcuq, xahiş edirəm, bağışla, gözümə yuxu getmir, hər kəs yuxuda olanda darıxmağa başlayıram. Ancaq səs edib heç kimi oyatmaq fikrim də yox idi... mən darıxırdım – dedi qız günahkarcasına, – səni yaraladım, hə?

Ayçil kövrəlmişdi, o bilirdi ki, qarışqa belə olsa, yuvasını dağıtmaq olmaz.

Qurd dedi:

– Yaxşı, ağılama, indi hamını oyadarsan.

Məni apar qoy armud ağacının dibinə, evimə qayıtmalıyam.

– Bəyəm evin armudun içi deyil ki, ay qurdcuq?

– İçi idi, ancaq indi böyüdüm və dünyanı dinləməyə çıxdım. Bundan sonrakı həyatımı sənin kimi dünyada keçirəcəm.

Qız lap çaşmışdı:

– Axı sənin mənim kimi ayaqların yoxdu?..

– Artıq köhnə evimlə vidalaşırım, bundan sonra mənim torpaqda qanadlarım çıxacaq və mən sənin kimi gözəl bir kəpənəyə, bəlkə də, parlaq bir böcəyə çevriləcəyəm. Sənsə yatmaq istəməyəndə bura gəl, söhbətləşək, yoxsa darıxdığından evin altını üstünə çevirəcəksən.

– Bəs sən darıxanda nə edəcəksən, ay qurdcuq?

– Eh, mənim darıxmağa vaxtım nə gəzir. Həyat sürmək üçün ətirli ağacların çiçəklərinə qonacağam. Gələcək ailəm üçün ən şirin yuvanı axtaracağam.

– Bəs sonra?

– Sonra gübrəyə çevriləcəm, bu halda da faydalı olacam. Sən bəyəm olduğun kimi qalırsan ki, insanlar da dəyişir, bax sənin o sığallı əllərin bir gün bu ağac qabığı kimi olacaq, özün də büzüşmüş armuda oxşayacaqsan.

– Sonra da gübrəyə çevriləcəm?

– Yəqin ki...

– Mən istəmirəm, onda səsləri eşitməyəcəm. Mənim dünyanın səslərindən xoşum gəlir. Çıqqaçırığın da səsini eşitməyəcəm, heyif...

– Sən yeni səslər eşitmək üçün mütləq gübrəyə çevrilməlisən. Ancaq bunun üçün qarşında uzun bir yol var, darıxmamaq üçün bu yolu darıxmağa qoyma. Eşidirsən? Niyə cavab vermirsən, ay xanım qız?

Ayçıl tumurcuq boyda ağzı ilə əsnəyib başını ağacın gövdəsinə söykədi, Qurdcuq da enli bir yarpaq tapıb, onun üstünü ehmalca örtüdü.

AĞ ŞAR

Yer üzü də vardı, göy üzü də. Yerdə insan çox idi, göydə ulduzlar. Göy üzünün iki ən böyük şarı sağ və salamat idi. Yer üzündə də çoxlu şarları olan bir kişi vardı. Onda dünyanın bütün rənglərində olan şarlar vardı. Onlar elə Yer kürəsinin özünə oxşayırdılar. Bu kişi hər gün bulvara bir topa şarla gələr, sonra bir-iki şarla evə qayıdardı. Şarsatan uzaqdan gələndə adama elə gəlirdi ki, üstünə nəhəng bir qalaktika yaxınlaşır.

Günlərin bir günü bulvarda təkbaşına gəzən bir uşaq ondan şar istədi.

Kişi şarların iplərini yerbəyer edərək soruşdu:

– Pulun var?

– Yoxdu, – oğlan barmağını əyninə çox böyük olan nimdaş şalvarının cırıq cibindən çölə çıxardı, – dedi, – amma, bəlkə, axşamcan oldu.

Şarsatan:

– Bəlkə ilə alver getməz, balaca, onu əkiblər, bitməyib. Haçan pulun olar, onda gəlib alarsan.

Oğlan əvvəlcə məyus olsa da, sonra gözü ilə alacağı şarı seçməyə başladı. Bu vaxt dənizdən qəfil əsən külək şarları göyə qaldırdı.

Başını itirən kişi oğlana dedi:

– Onları tutub gətirsən, birini sənə verəcəyəm.

Oğlan enli şalvarının belini çəkə-çəkə şarların dalınca qaçmağa başladı, onlar göydə uçan quyruqlu ulduzlar kimi sürətlə hərəkət edirdilər. Uşaq hərəsini bir tərəfdən tutdu: birini ağacın başından, digərini skamyanın dalından... Oğlan birdən gördü ki, onun seçdiyi ağ şar dənizə tərəf uçdu. O öz şarının dalınca qaçdı və ipindən yapışıb onunla birlikdə göyə uçdu.

KASADAKI DƏLƏ

Fıstıqları yeyə-yeyə nağıllarımı yazıram... Ağzım işləməyəndə beynim də çalışmır sanki. Dişlərim fıstıqları qırır və ağıma maraqlı fikirlər gəlir. Amma dünən baş verən hadisə lap qəribə idi: yenə yanıma bir kasa fıstıq qoymuşdum, "Uçan dələ" adlı nağıl yazmağa başlamışdım. Nağılın ortasında əlimi kasaya atdım, ancaq ovcuma heç nə gəlmədi, oturduğum divandan boynumu ağ kasanın içinə salladım: "Bu nədir, kasa bomboş..." Bir az da onun içinə əyildim, yenə heç nə görmədim. Hirsələnib hoppandım kasanın içinə. Gördüm ki, bir dələ fıstıqlarımı qoynuna və ovurdlarına yığıb meşəyə doğru qaçır. Mən də tənbellik eləməyib götürüldüm dələnin dalınca. Bu dələ başına döndüyüm necə sürətli imiş, qaçmaqdan tənğnəfəs olub lap əldən düşdüm. Dələ isə bir şam ağacının başına çıxıb, oradan qozaları tərəmə atmağa başladı. Mən ona aşağıdan nə qədər barmaq silkələsəm də, xeyri olmadı. Başımı tutub qaçmağa başladım, bu dəfə isə dələ məni qovurdu, arxamca da qozalardan atırdı. Çayı keçdim, sal aşdım, körpü keçib, təpəyə dırmaşdım, gördüm yox e, bu dələ indi də yarasa kimi qollarını açıb, quyruğunu da paraşüt edib başımın üstü ilə uçar. Uzaqdan təpənin ətəyində bir koma gördüm, tez özümü ora yetirdim, içəri keçib qoz qabığından olan qarısını bağladım. Elə bu vaxt komanın yiyəsi küpəgirən:

- Xoş gəlmisən, evim-əşiyim, həmişə sən gələsən, - dedi.

Onun tülkü gözlərindən qılgıncılar saçılıb ürəyimi deşdi sanki.

Qorxumdan çardaqdakı qış armudu kimi sapsarı saraldım. Qarı məni birayaqlı kətildə oturdub, - «İndi sənə nahar verəcəyəm» - deyib, bir qab qovrulmuş fıstığı qabağıma qoydu. Fıstıq gözümdən düşdü. Ancaq qayıq kimi yelənən kətildə əllərim əsə-əsə

qorxumdan bir ovuc fıstıq götürüb ağzıma atdım və qarıya təşəkkür edib, - «Nənə can, daha mən gedim» - demişdim ki, qarı hirsələndi.

- Nənə sənin nənəndi, mənim kimi göyçək qıza nənə deyirsən?! İndi payını alarsan...

Mən kətildən yığıldım. Küpəgirən necə sehr etdisə, qəfil bütün cahən qaraldı. Qaçıb qarını açıb çölə çıxmaq istəyəndə ayağım dəyən yerlərdən alov püskürməyə başladı, anladım ki, buradan heç yerə qaça bilməyəcəm. Beləcə qarının istəklərini yerinə yetirməyə başladım; hər gün iki kisə fıstıq təmizləyirdim, o da aparıb bazarda satırdı.

Bir gün ona dedim:

- Ay qarı, ey, çaşdım, ay göyçək qız, bəs bu qədər fıstığı satıb pullarını nə edirsən, oğul-uşağın da yoxdur ki, sən ölüb gedəndən sonra ona qala.

Qarı burnunun ucundakı qoz boyda ziyili uzun əyri dırnağı ilə qaşıya-qaşıya gülməyə başladı:

- Ha, ha, ha! Ay, tutun mənim qarnımı, gülməkdən cırılacaq... bu zaman qarının paslanmış çəngəl kimi seyrək və upuzun dişləri görsəndi.

- Nəyə gülürsən, ay qarı?

- Doğrudan, elə bilirsən, mən öləcəyəm, ay yazıçı? Mən sənincün nağıl-mağılam ki, axırda küpəgirənləri öldürəsiz, ha-ha! Sən hələ də anlamamısan ki, küpəgirənlər ölümsüz olur. Axmaq! Mən ancaq özüm istəyəndə öl bilərəm.

Mənim lap qanım qaraldı, ancaq qəlbimin dərinliyində inanırdım ki, bir gün buradan çıxmağın yolunu tapacağam. Axı qəlbim dərinlikləri təmiz və güclü olur. Küpəgirən özünü ölümsüz göstərib məni ruhdan sala bilməzdi.

- Yaxşı, ay küpəgirən, ölmürsən, ölmə. Amma sən əvvəllər, deyəsən, küpəgirən olmamısan, yəqin ki, sən də gözəl həyatın olub, qəşəng paltarların, çoxlu dostların olub.

Qarı elə ah çəkdi ki, tikan kimi dik duran saçları sallandı. O, xəyala daldı, ancaq birdən

nəsə yadına düşdü və uçan tozsoranı götürüb dedi:

– Bura bax, sən öz şirin dilinlə məni yoldan çıxarıb sirr ala bilməzsən, bu saat səni toza çevirib sonra da tozsoranla sovuraram və un kimi göyə səpələyərəm, bu dünyaya bir də milyon işıq ilindən sonra ya qayıdarsan, ya qayıtmazsan!

– Yaxşı da. Əsəbiləşmə, nə dedim axı? Torbaları ver, gedim meşədən fıstıq yığım.

Mən fikirli-fikirli qaranlıq cıgırla gedirdim. Böyük bir fıstıq ağacına çatanda torbaları yerə qoydum ki, nəfəsimi dərəm. Bu zaman başıma bir qoza düşdü. Qozanı götürüb kənara atdım. Sonra biri də düşdü, başımı qaldırıb göyə baxanda dələni gördüm.

– Ay səni mərdimazar dələ! – deyib qışkırdım üstünə. Sənə görə fıstıq kasasının içinə düşdüm, indi bu dərin girdabdan neçə fəsildir ki, çıxammıram, ilin, günün hansı vaxtıdır, onu da bilmirəm heç. Çıx get buradan.

Dələ isə aşağıya hoppanıb, önlüyümdən tutub dartışdırmağa başladı.

– Yox, məni aldada bilməzsən, daha sənin dalınca qaçan deyiləm, – dedim. – Allah bilir, indi məni hansı girdaba yuvarlayarsan.

Dələ nə qədər sağıma, soluma keçsə də, nə qədər ətəyimi dartışdırsa da, xeyri olmadı, kisələrimi fıstıqla doldurdum, çiyнімdən aşırıb komaya tələsdim.

Axşamlar kisələrin üstündə yatırdım, qarı fıstıqları siçanlardan qoruyum deyə, məni burada yatırırdı. Gecənin bir vaxtı qarnımın altında nəsə tərpendi, ayılıb kisənin ağzını açdım, dələni görüb məəttəl qaldım. İstədim ki, onu tutub qarıya verəm. Ancaq qarının mərhəmətsiz olduğunu xatırlayıb dələyə sakitcə, – təbiətə qayıt, – dedim. Dələ bu dəfə kisənin üstündə oturub yetişmiş zeytun kimi qapqara, mənəli gözləri ilə mənə diqqətlə baxmağa başladı. Fikirləşdim ki, bu işin içində bir iş var, bu dələ bura qədər gəlibsə, mənə nəsə demək istəyir, onun sözüne qulaq asıb arxasınca düşdüm. Sən demə, bu heyvancıq komanın sirli yerlərini bilirmiş. O məni illərlə qalanmayan ocağın içindən

keçirib düzənliyə çıxartdı. Biz tərəni aşıb çəhrayı rəngli bir gölə çatdıq. Dələ gölün içinə düşəndə, – boğularsan, – deyib mane olmaq istədim, lakin o, sözə baxmadı, gölün ortasında hoppanıb-düşməyə başladı. Sən demə, bu çəhrayı göl çox duzlu olduğundan burada batmırlarmış. Mən onun yanına getdim, bu zaman dələnin ayağının altında böyük bir duz parçası olduğunu gördüm. Dələ onu dartmağa başladı, onun işarəsini anlayıb böyük duz parçasını çiynimə aldım. Dələnin izi ilə səhərə yaxın komaya çatdım. Dələ onu küpəgirənin heç vaxt yanib-alışmayan ocağına atmağımı işarə etdi. Mən də onun istəyini yerinə yetirdim. Dərindən nəfəs almışdım ki, koma dəyişilib mənim evim oldu. Qarı isə əvvəlcə bir damla suya çevrildi, sonra o sudan dalğa saçlı, gözəllikdə tayı-bərabəri olmayan bir qız yarandı. O əlini mənə uzadıb fıstıq təklif etdi. Mən də ona seir qoşdum. Dələ də qaçıb getdi.

JALƏLİ LALƏ

Səhər-səhər lalə kasasındakı jaləni sübh günəşinə təqdim etdikdən sonra boynunu Şimal tərəfə əydi. Günəşə nə qədər rəğbət bəsləsə də, onun yandırır-yaxan şüalarından hər vaxt özünü qoruyurdu. O öz mənzilini torpaq yolun çiyində salmışdı. Hər gün buradan keçən insanları, qoyun-quzuları izləyə bilsin deyə. Bir dəfə səhər ayılıb, yolda izdə heç kimi görmədi. Axşamacan onu fikir götürdü. Gecə doluxsundu, səhər ümidləndi, amma bir fayda olmadı. Günlər keçir, yalnız lalə hələ də özünə bir həmdəm tapmırdı. Fikirləşdi ki, yəqin, insanlar məskənlərini dəyişiblər, köç ediblər. Fikirdən boynunu bükdü. Üfüqə enən narıncı günəş onun bu halına dözmədi, qıdıqlayıb soruşdu:

– Niyə belə kədərlisən, ləçəklərin yer süpürür lap?

– Çünki bircə həmdəmə belə yoxdur, torpaqdan tənhalıq qoxusu gəlir.

– Mən sənə həmdəm olaram.

– Eh, sən göydə, mən yerdə. Sənə yuxarıdan aşağı baxmaq asan gəlir, amma mən buradan sənə boylana bilmərəm.

– Sən heç əziyyət çəkib-eləmə, mən hər gün tellərimi sənə sarı döndərəm, səni salamlayar, darıxmağa qoymaram.

Lalə gülümsədi, ləçəklərini xəfifcə yel-lədi. Beləcə günlər keçir, onlar hər gün bir-birlərini salamlayırdılar. Lalə hər səhər kasasını jalə ilə doldurur, günəşə pay verir, günəş də öz allığından ona bəxş edirdi. Günlər bir-birini əvəz edir və günəş laləyə öyrəşdikcə öyrəşirdi. Günlərin bir günü jaləli lalə yoxa çıxdı. Günəş düşündü: «Axı bu necə ola bilər? Buradan indiyənəcən heç kəs keçməyib ki, onu qoparsın?!» O gah qızardı, gah saraldı, gah qeyzləndi, gah da qüssələndi. Gülün sorasını yarpaqların üstündəki jalələrdən aldı. Jalələr dedi ki, sən öz laləni çox istədiyindən hər gün özün də bilmədən süalarını israfla ona peşkəş eylədin. Onun da zərif ləçəkləri bu istiyə dözməyib, yanib kül oldu...

O gün, bu gündür, jaləli lalələr yalnız yaz aylarında günəşlə görüşə bilirlər.

DOST OLMAQ

Siz heç nə vaxtsa kiminsə qapısını döyüb qaçmıdınız? Bu, yaxşı hərəkət deyil, bilirəm. Ancaq mənim belə bir dostum var...

Adi bir səhər idi. Həmişəki kimi yerimin içində kitab oxuyurdum. Bu zaman qapı döyüldü:

– Tıq– tıq...

– Qərribədir, – öz-özümə dedim, – bu tıq-tıq tanış tıq-tıqlardan deyil.

Qardaşım heç vaxt qapını döymür, uzun-uzadı zəngi cükküldədir, kimsə də açmayana qədər səbirsizcə baş barmağını zəngin üstündən çəkmir. Atam isə qapının az qala başından asılmış daqqıldığını ikicə dəfə vurur və səbirlə gözləyir. Anamın da

ki açarı var. Əslində, qorxaq biri deyiləm, ancaq bir dəfə qapını belə döymüşdülər, açanda isə heç

kimi görmədim. Gecə yatanda bunun bir cin, ya da pəri olduğunu da düşünmüşdüm. Görəsən, bu kimdir? Tərəzi şəkilli əlfəcini oxuduğum səhifənin üstünə qoyub yataqdan qalxdım, pişik başlı tərliyimin bir tayını geyindim, o bir tayını tapammayıb qapıya tərəf getdim. Barmaqlarımın ucunda qalxıb gözlükdən baxdım: ins-cins yoxdur. Qapını azca araladım; dəqiq kimsə yoxdur. Fikirli-fikirli mətbəxə gedib, özümə holland pendirli buterbrod düzəldib kompüterin qarşısında oturdum. Elə oyuna təzəcə girişmişdim ki, qapının zəngi yarımçıq cükküldədi. Cəld qapının ağzına gəldim və gözlükdən boylandım: yenə heç kəs yoxdur. Ürəkləyib qapını açdım, sağa-sola baxdım.

– Lənət şeytana! – deyib oyunuma qayıtdım, gün ərzində bu hadisə də yadımdan çıxdı.

Lakin səhər anam işə gedəndən sonra bu müəmmalı hadisə təkrarlandı. Bu dəfə heç yerə getmədim, elə pijamadaca qapının ağzında oturub, «oyunçunu» güdmək qərarına gəldim. Öz-özümə tərliyimin burnunu oynadaraq, «indi səni tutaram, görəsən gününü», – deyirdim. Xeyli gözlədim, səssəmiz yox idi. Mətbəxdə stolun üstündən iştahayla mənə baxan buterbrodumu götürmək üçün ayağa qalxdım, bir addım atmışdım ki, sirli zəng çalındı, cəld geri dönüb qapını açdım. Pilləkənlərlə bir kölgənin aşağı doğru qaçdığını gördüm. Ayaqyalın bloka çıxıb pilləkənlərin arasındakı uzun boşluqdan aşağıya baxdım, sarı donlu, mənim boyda bir qız idi bu. Mən də aşağı düşdüm. Qız heç nə baş verməyibmiş kimi yelləncəkdə oturub ayaqlarını yellədir. Yaxınlaşıb qapımızı niyə döyüb qaçdığını soruşdum. O isə dostcasına üzümə baxdı, amma bunu etdiyini boynuna almadı. Mən böyümüşəm, biz indi də dostuq. Amma hələ də qapını niyə döyüb qaçdığını anlamıram.

BAŞQA EYVANLARIN YAZI

Yaz eyvana qalxmışdı. Eyvandakı dibçəklər sevinir, başlarını yırğalayıb yaza naz edirdilər. Yaz da onlara gülümsəyirdi. Bir gün dibçəklərdən biri ona dedi:

– Gözümə gün salırsan, bir az çəkilsən, yaxşı olar. Yaz sakitcə öz günəşini ağacların arxasına apardı. Sonra o biri dibçək dedi:

– Sənin mehin məni mürgüledir, çəkil, bir az gözümü açıb ətrafı görə bilim.

Yaz bu dəfə mehini dağlara tərəf apardı. Dibçəklərdən ən uzununu zümrüd qollarını balkondan sallayaraq əsnəyib dedi ki, bu yaz onun heç xoşuma gəlmir, özünü yorğun hiss edir. Dibçəyin biri də yazın üzünə asqırıb, – Ey, sənin işiltin mənim burnumu qıcıqlandırır, – dedi.

Yazın kövrək buludlarının gözləri doldu və o ağladı. Sonra o bu etinasızlıqlara dözməyib üfəqə doğru çəkildi. Beləcə dibçəklər yazı özlərindən küsdürdülər. Səhərlərin birində dibçəklər eyvanda üşüməyə başladılar. Onlar, «Bu yaz harda qaldı axı, Günəş niyə gəlib çıxmır?..» – deyib titrəməyə başlamışdılar. Sonra isə onların yarpaqları tökülməyə, tumurcuqları qurumağa başladı və koldan başqa heç nəyi xatırlatmadılar. Yaz isə dənizləri, okeanları aşıb öz Günəşi ilə onun gəlişinə sevinən başqa eyvanlarda parlamağa başlamışdı.

BAYQUŞ QARDAŞIM

Gecələr özümə yağıram,
gündüzlər yollara...
Sənsə oxuyursan nəğmələrini
dünyaya səs salan qəmin dilində.

Bax,
hələ günlərdən barıt qoxusu,
azğın ölkələrdən ölüm qorxusu
tökülür dünyanın sakitliyinə.

Tükləri ürpəşir yuxularında,
diksinir kimsəsiz qalan uşaqlar..

Adamlar vətəgə balığı kimi
çırpınır qırılmaz torun içində.
Korşalmır,
kütləşmir qatil əlləri,
həyat çabalayır zorun içində.

Sənsə oxuyursan müdhiş səsinlə
qaranlıq gecədə,
bayquş qardaşım...

AVQUST SAATI

Özümdə bitən küçəyəm,
içimdən keçir deyə bilməyəcəklərim.
Son tində avqust saati,
son dönəckdə əqrəblər təqib edir
bir-birini.

Üz döndərən dostları
atıb unutmadım heç...
Budaqları sınan ağacın göz yaşı kimi
süzülür ürəyim...
Bu küçənin sahilində
bir yol qalib-
ayrılıq...

Baxışlarım dikilib o sahilə.
Bir addım da susuram
özümdə bitən küçədə,
döş cibimdə çıq-çıq səsilə
pozur sükutumu avqust saati...

Qədiməli ƏHMƏD

Bu gecə bomboş otaq kimidi gecə,
təkcə divarlarında
saat əqrəblərinin sükutqovucu səsi...
Bir pişiyin də yoxdu, cırmaqlaya gecəni,
itin də yox, bir ağız hürə ayrılıqlara.
Bir də bilirsən axı
gözləmək aldandı,
aldanış tənhalıqdı...
Bir də bilirsən axı doğru olmur ki hər şey...
Unut, getsin içindən dumanlı xatirələr,
unut saçlarındakı günlərin acısını...

DÜŞÜNÜN BİR AZ

Günahsız dünyanı qarışdırmayın,
Nolar, asayışı çəkməyin şişə.
Çağa səslərində təbəssümlərə
Qıymayın, son verin yanlış vərdişə.

Mərhəmət qapısını açmağı seçin,
Sevincə qənimdi siyasi yollar.
Bilin, insanlığın sonuna gedir
Haqqa, ədalətə o asi yollar.
Vaxt süquta gedir, düşünün bir az,
Siz yaratmadız ki bir qarışqanı...

Sanki div canıdı şüşə içində
Sizin əlinizdə insanın canı.

Şəfqətiz yalandı, dünya talansa,
Uçulub batırsa bünövrə, binə.
Göydəki Xaliq də məəttəl qalıb
Yerdəki bəndənin etdiklərinə.

ZAMANIN YADDAŞINDA

Bir xatirə qalmadı bu ölü sükutdan,
bir gün xatırlayasan,
bir gün geri dönəsən...

Sonuncu ağır qalıb Ququşunun səsindən,
təkcə odur hələ də zamanın yaddaşında.

Bir qadın kölgəsidi,
solan yarpaqdı, düşüb,
pəncərədə duraraq baxıram ona sarı.
O səsin ağrısında oxuyuram yolları...

UNUTDU

Bu baxışda nə deyirsən beləcə?
Kırpiklərin üstü dolan buluddu...
Əllərini, saçlarını kim sevib,
sonra özgə bir qadında unutdu?

Günlər keçdi, gün qurutdu gözünü,
nə sən gəldin, nə də yollar qayıtdı.
Söz vermişdin, tutmadın ki sözünü,
aralıqda bir həsrət də boy atdı.

Son addım da bitdi gedən payızla,
təzələndi yenə ağır yaddaşı.
Sənsizliyim əllərimdə od tutub,
bu yanğını xilas etməz göz yaşı.

Bu, bir qara sevdəydimi səninçün,
paytaxtını zülmət aldı, qəm tutdu?
Əllərini, saçlarını kim sevib,
sonra özgə bir qadında unutdu?

YENƏ XATİRƏLƏR YAĞIR, SƏNGİMİR

I

Unuduldun yerlə göy arasında,
Bir yetim yuvan da olmadı sənin.
Ömrün zaman adlı xarabasında
Xəbəri olmadı səndən kimsənin.

Gözünlə yollara sərdin qəlbini,
Ağrılar içindən böyütdü səni.
Gördün haqq bildiyin hər şey yuxudu,
Hara ayaq atdın, yer tutdu səni.

Necə gərəksizmiş inandıqların,
İçindən keçirmiş bir xəyal kimi.
İndi anlayırsan o boşluqları,
Dəyişkən olurmuş o bir hal kimi.

Və sən bu sonluqda durub baxırsan,
Gözündə sonsuzluq qurub, baxırsan...

II

Yenə yollar susub baxışlarında,
Günlər addımlayıb, sən dayanıbsan.
Təkcə istilər yox, soyuqlarda da
Gözləyə-gözləyə durub yanıbsan.

Bir az da ayrılıq sıxıb qəlbini,
Bəlkə də, olanlar alın yazınmış.
Bəlkə, soyuqlarda üşüdüyün an
Qanadın altında kimsə qızınmış.

Saralıb yolların qovuşmaq eşqi,
Payız yarpağıtək düşüb budaqdan.
Bir sevən, unudan tənha qadının
Saçının qoxusu getmir dodaqdan.

Hər gecə bəxtindən yağır ömrünə,
Nəmli gözlərindi buludlu göylər.
Baxırsan, qəm yağır baxışlarından,
Hələ yaddaşında xatirən göynər...

III

Baxırsan yolların uzaqlığından,
Yaxın yolları da uzaq edirsən.
Mənim əllərimin istisini də
Büküb saçlarına, çıxıb gedirsən.

Yaxşı ki, bu da var taleyimizdə,
Yenə xatirələr yağır, səngimir.
Görürəm, qarıda duran payızdı,
Unudub sevdanın yaşıl rəngini.

...Bir az yaddaşından çıxacaq adın,
Bir az ürəyimdə ayrılıq odun...
Bir az yaxın kimi, bir az yad qadın...
Arada məsafə, sərhəd saxlaram.

Daha o şəhərin qışı yad olar,
Qar yağar, buz tutar pəncərəmizi.
Baharda qayıdan quşu yad olar,
Qalmaz küçələrdə bir sevda izi.

Baxırsan yolların uzaqlığından,
Yaxın yolları da uzaq edirsən...

Mustafa ÇƏMƏNLİ ÖTƏN GÜNLƏRDƏN SƏHİFƏLƏR

Soldan: Bəylər Məmmədov, Sabir Rüstəmxanlı və Mustafa Çəmənli. 1989.

Bir zaman yazmaq istədiyim elə fikirlər, xatirələr, duyumlar olub ki, nəyə görə yazmamışam, atmışam yaddaşımın bir "küncünə". İndi zaman keçəndən sonra o sözlər, duyumlar, anmalar, xatirələr yaddaşımın "dolaylar"ından elə hey bu işıqlı dünyaya çıxmaq istəyir.

Filologiya elmləri namizədi, ədəbiyyatşünas, həm də stomatoloq Bəylər Məmmədovla ilk tanışlığım 1982-ci ildə olub. İşlədiyim "Yazıçı" nəşriyyatında onun "Xurşidbanu Natəvan" monoqrafiyası çapa hazırlanırdı. Şahidiyəm ki, Bəylər müəllim hər kəlmənin, ibarənin, faktın üstündə necə əsirdi. Yeri gəlmişkən, deyim ki, Bəylər müəllimin bu monoqrafiyası Xurşidbanu Natəvan haqqında yazılmış əsərlər içərisində

öz dolğunluğu, tarixi faktların zənginliyi və oxunaqlılığı ilə seçilən əsərdir. Onun bu gərgin əməyinin, axtarışlarının bəhrəsi olan monoqrafiyası 1983-cü ildə 4000 tirajla nəşr olunmuşdu. Bununla yanaşı, Bəylər Məmmədov 1984-cü ildə Xurşidbanu Natəvanın "Əsərləri"ni tərtib etmiş, geniş bir ön söz yazaraq "Yazıçı" nəşriyyatında çap etdirmişdi.

Bəylər Məmmədov xeyirxah, nəcib, yarıdıcı şəxslərə dəyər verən alim idi. Yadımdadı, 1982-ci ildə "Mənim dünyamın adamları" adlı ilk nəsr kitabım nəşr olunmuşdu. İndi minnətdarlıq hissi ilə xatırlayıram ki, mənim hekayələr kitabım haqqında ilk sözü də Bəylər müəllim demişdi. "Təbii lövhələr" adlı

məqalə yazaraq “Azərbaycan gəncləri” qəzetində çap etdirmişdi.

Bəylər Məmmədov öz imzası ilə oxucunun gözünü “qabar” edənlərdən deyildi. Az-az yazırdı, amma yazdığı maraqla qarşılanırdı. Çünki hər yazısı tapıntı idi. 1984-cü ildə “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində onun “Xurşidbanu Natəvanın şair qohumları” sərlövhəli maraqlı bir məqaləsi çıxmışdı. Mən o zamanlar “Yazıçı” nəşriyyatında klassik ədəbiyyat və folklor redaksiyasının müdiri işləyirdim. Eyni zamanda nəşriyyatın Həmkarlar İttifaqının sədri idim. Ona görə də istər-istəməz unudulmaz direktorumuz, görkəmli nəşir Əjdər Xanbabayevlə, demək olar, hər gün ünsiyyətdə olurdum.

“Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti həftədə bir dəfə, cümə günü çıxırdı. Bəylər müəllimin məqaləsi çıxan gün səhər-səhər Əjdər müəllimin kabinetində onunla görüşdüm. Əjdər müəllim ona çox yaraşan təbəssümlə:

– Bəylər Məmmədovun məqaləsini oxumusan? – soruşdu.

– Bəli.

– Yaxşı məqalədi, – dedi.

– Əjdər müəllim, – dedim, – bu məqaləni genişləndirib kitab çap etdirmək də olar.

Əjdər müəllim fikrimlə razılaşdı.

Yeri gəlmişkən, deyim ki, Əjdər Xanbabayev nəşriyyat direktoru olaraq hər bir dəyərli təklifi müsbət qarşılayar, həyata keçməsinə çalışırdı.

Otağıma qayıdıandan sonra Bəylər müəllimə zəng vurdum, məqalə münasibətilə təbrik edib dedim ki, yaxşı olar, məqalədə adı çəkilən şairlərin şeirlərini toplayıb bəzələrində oçerklər yazasınız, biz də kitab halında çap edək. Bəylər müəllim belə bir niyyətinin olmadığını söyləsə də, təklifimi qəbul etdi. “Amma xeyli axtarış aparmaq lazımdır” – dedi.

Bəylər müəllim düz bir il material topladı. Beləcə onun yazdığı “Natəvanın şair qohumları” kitabı 1989-cu ildə işıq üzü gördü. Nəşriyyatdan ona çatan müəllif nüsxələrinin birinin titul səhifəsində “Bu kitabın

yazılmasının təşəbbüskarı əziz Mustafaya” sözlərini yazaraq mənə bağışladı.

“Natəvanın şair qohumları” adlanan bu kitabda Bəylər Məmmədov oxuculara Əbülfət xan Tuti, Ağabəyim ağa Ağabacı, Gövhər ağa, Bədircahan bəyim, Cəfərqulu xan Nəva, Fətəli bəy Hali, Müsahib Gəncəvi, Qasım bəy Zakir, Axund Molla Abbas Cavanşir, Mirzə Məmmədqulu Həkim, Xanbikə, Mehdiqulu xan Vəfa, Mir Həsən ağa Mir haqqında dolğun məlumat vermiş, əsərlərindən nümunələr gətirmişdi.

Bəylər müəllimin təbiətində bir rəssamlıq da vardı. O, şəkli əldə olmayan sənətkarların portretini sözlə elə rəsm edirdi ki, XVIII əsrin sonları, XIX əsrin əvvəllərində yaşayıb-yaratmış Ağabəyim ağa Ağabacını, Əbülfət xan Tutini, Gövhər ağanı, Müsahib Gəncəvini və b. elə bil öz gözü ilə görmüşdü. Məhz buna görə də kitabın rəssamı mərhum Azər Ələkbərov adlarını andığımız şairlərin portretlərini çox canlı işləyə bilmişdi.

Bəylər müəllim Qarabağın tarixini, ordan çıxmış şair və ədiblərin həyatını çox gözəl bilirdi. Söhbətlərini zərif lətifələrlə, ibrətli kəlamlarla, mənalı beytlərlə süsləyirdi. Çünki onun təbiətində yazıçılıq, şairlik xisləti vardı. Yaxşı yadımdadır, şair Məmməd İsmayılın, mənim, jurnalist Elçin Cabbarovun iştirak etdiyi xudmani bir məclisdə Bəylər müəllim bizə öz şeirlərini oxumuşdu. Xan qızı Natəvana həsr etdiyi şeir belə başlayırdı:

*Açıb vərəq-vərəq can dəftərini,
Üzündə qüssəni, məlalı gördüm.
O həssas şairin titrək qəlbini
Hicran pəncəsində yaralı gördüm.*

Bəylər Məmmədov o dövrdə “Ulduz” jurnalında “Ənqa” adlı ibrətamiz bir hekayə də nəşr etdirmişdi.

“Yazıçı” nəşriyyatında “Azərbaycan romanı” seriyasından kitablar nəşr olunurdu. Öz milli ruhu ilə mənə çox doğma olan, əsərlərini sevə-sevə oxuduğum Yusif Vəzir Çəmənəzəminlinin “Qan içində” və “Qızlar bulağı” romanları nəşriyyatın tematik planına salınmışdı. O zaman nəşriyyatın baş

redaktoru Sabir Rüstəmxanlıya dedim ki, bəlkə, Yusif Vəzirin “Qan içində” romanını bərpa edək. Bilirdik ki, bu roman zamanında müəyyən ixtisarlara məruz qalmış, hətta adı da (“İki od arasında”) dəyişdirilərək “Qan içində” adı ilə nəşr olunmuşdur. Sabir Rüstəmxanlı nəşriyyatın baş redaktoru olaraq çox demokratik və cəsarətli idi. O zaman Mətbuat Komitəsinin iclasları bir qayda olaraq rus dilində keçirilirdi. Əlbəttə, ürəkdə heç kim dilimizə sayğısızlıqla barışmırdı. Sabir Rüstəmxanlı isə açıq şəkildə etiraz edərək rəhbər işçilərdən ana dilimizə sayğı ilə yanaşmalarını tələb edirdi. Lakin o zaman onun bu etirazı sükutla qarşılanırdı.

“Yazıçı” nəşriyyatı əvvəl “Kommunist” – indiki “Xalq qəzeti” ilə “AzərTAC”ın binasında yerləşirdi. 1984-cü ildə nəşriyyat “Növbəhar” restoranının üstünə – Natəvan meydanına köçdü və məlum oldu ki, nəşriyyatın yerləşdiyi ünvan “kırvalər”dən birisinin adını daşıyır. Nəşriyyatın direktoru Əjdər Xanbabayev və Sabir Rüstəmxanlı (o cümlədən əməkdaşlar) heç cür razılaşa bilmirdilər ki, Azərbaycan yazıçılarının 20-30 min tirajla çap olunan kitablarının ünvanı “yan” familiarlığından sonra Bakı Soveti icazə verdi ki, “Yazıçı” nəşriyyatının ünvanı Natəvan meydanı – 1 yazılsın.

Nə isə, nəşriyyatın baş redaktoru Sabir Rüstəmxanlının razılığını aldıqdan sonra əlyazmasını bərpa etmək üçün Y.V. Çəmən-zəminlinin tədqiqatçısı, filologiya elmləri doktoru Tofiq Hüseynova müraciət etdim. Tofiq müəllim bu işi çox həvəslə gördü. Vaxtilə romandan Böyük Pyotrla, onun işğalçılıq planları, ermənilərə arxa durması, Çar Rusiyasının məkrli siyasəti haqda yazıçının fikir və düşüncələrini əks etdirən məqamlar ixtisar edilmişdi. Və əlbəttə, bu ixtisara görə kimsəni qınamağa haqqımız yoxdur. Çünki əks təqdirdə əsər “Qlavlit”dən keçməzdi. (Yazıçının 1937-ci ilin aprel ayında tamamladığı bu əsər ilk dəfə “Azərbaycan” jurnalının 1960 (№ 11, 12) və 1961-ci il (№ 1) nömrələrində çap olunmuşdur.) İndi

romanın çapından çox zaman keçdiyindən belə yenidən “bərpa” etmək cəsarətində bulunmuşduq. Kitaba ön söz yazan Tofiq Hüseynov belə bir qeyd etmişdi: “Yeni nəşrdə 1976-cı il nəşri əsas götürülmüş və bir daha avtoqrafla onun arasında müqayisə aparılmış, əlyazmasına uyğun bir sıra mühüm düzəlişlər edilmiş, ixtisarlara bərpa olunmuşdur”. Mən kitabın redaktorluğunu – əslində isə, bu işin məsuliyyətini öz üzərimə götürmüşdüm... Doğrusu, sonda romanın əvvəlki “İki od arasında” adı ilə çap olunmasından ehtiyat etdim. Roman “Qan içində” adı ilə dəfələrlə çap olunmuşdu, indi birdən-birə “İki od arasında” adı ilə çap edilərdisə, diqqəti cəlb edə bilərdi. Nəhayət, romanı çapa hazırladıq. Adətən, təkrar nəşrlər “Qlavlit”ə göndərilirdi. Mən isə ön sözü bəhanə edərək romanın bütün korrektura nüsxəsini “Qlavlit”ə göndərdim ki, məsuliyyəti bölüşdürüm. Beləliklə, Yusif Vəzir Çəmən-zəminlinin romanı 1987-ci ildə ixtisarsız nəşr olundu.

Və bu ərəfədə Bəylər müəllimlə Y.V.Çəmən-zəminli haqqında, onun ədəbi və şəxsi taleyi barədə söhbətlər edirdik. Y.V.Çəmən-zəminlinin Qurban Səid imzası ilə xaricdə çap olunmuş “Əli və Nino” adlı romanının çap olunması barədə də ilk dəfə ondan eşitmişdim. Bəylər müəllim söyləyirdi ki, “Əli və Nino” romanı Türkiyədə Y.V.Çəmən-zəminlinin müəllifliyi ilə çap olunub. Ondan soruşdum ki, bu kitabdan əldə etmək olarmı? Dedi, yazıçının oğlu Orxan Vəzirovda var. Dedim, mümkünsə, Orxan müəllimə deyərdin, o kitabı versin, çap edək. Bəylər müəllim söz verdi. Əlbəttə, mənim o zaman romanın məzmunundan xəbərim yox idi. Bir neçə gündən sonra Bəylər müəllim nəşriyyata gələrək mənimlə görüşdü və dedi ki, Orxan müəllim deyir, diqqətinə görə çox sağ olsun, amma bu romanı indi çap etmək olmaz, yoxsa başı ağrıyır. Doğru deyirlər ki, hər şeyin zamana ehtiyacı var. 1990-cı ildə “Əli və Nino” romanı xaricdə yaşayan, “Azadlıq” radiosunun Azərbaycan xidmətinin rəhbəri

(Mikayılov Mirzə Kərim oğlu) Mirzə Xəzərin tərcüməsində “Azərbaycan” jurnalında (1990, № 1, 2) dərc olunduqdan sonra bu əsərin Y.V. Çəmənəminliyə məxsusluğu barədə mətbuatda ilk yazanlardan birisi də Bəylər Məmmədov idi. Roman jurnalın iki nömrəsində çap olunmuşdu, mən əsərin jurnal variantını cildlətdirib növbəti il üçün nəşriyyatın tematik planına saldırmışdım. Bu romanın müəllifinin kimliyi barədə dövrü mətbuatda çoxlu sayda müzakirələr aparılıb, mühakimələr irəli sürülüb və hələ də mübahisələrə son qoyulmayıb.

Bəylər müəllimin təşəbbüsü ilə 1989-cu ilin mart ayında Balaxanıda M.Ə. Sabir adına məktəbdə Sabir Rüstəmخانlı ilə mənim görüşümüz keçirildi. Adını unutduğum yerli bir rəssam kitablardakı şəkillərimizə əsasən, iri portretlərimizi çəkmişdi. Heyrət doğuracaq qədər oxşarlıq vardı və bu portreti o günün əziz xatirəsi kimi saxlayıram. Bir də o gün ona görə yadımdan çıxmır ki, filarmoniyada unudulmaz xanəndə Hacıbaba Hüseynovun yubiley gecəsi keçirilirdi. Sabir Rüstəmخانlı ilə Bəylər Məmmədov başqa bir tədbirə gedəcəkdilər, ona görə də onlara bağışlanan qərənfilləri də mənə verdilər. O gecə doqquz yaşlı oğlum Ceyhun çıxış edənlərə gül daşımaqdan yorulmuşdu.

Bəylər Məmmədov həm də musiqini, klassik muğamlarımızı çox sevirdi. O zaman mənim respublika radiosunda musiqili-ədəbi verilişlərim müntəzəm səslənirdi. Bəylər müəllim bu verilişlərin hamısına qulaq asar və öz fikrini hökmən bildirirdi.

Bir dəfə nəşriyyata gələndə dedi ki, yaxşı bir kitab hazırlayıram. Soruşdum ki, kitab nə barədədi? Dedi ki, Qarabağdan çıxmış bəmərə adamlar haqqında portret oçerklər yazıram, onların lətifələrini toplayıram.

Bəylər Məmmədov çox keçmədi ki, əhdinə sadıq çıxdı. “Qarabağın bəmərə adamları” kitabının əlyazmasını nəşriyyata təqdim etdi. Mən onu o zaman “Yazıçı” nəşriyyatının baş redaktoru, hörmətli yazıçımız Cəmil Əlibəyovla tanış etdim və

dəyərli bir kitab yazdığını söylədim. Beləcə, “Qarabağın bəmərə adamları” kitabı nəşriyyatın tematik planına salındı. Lakin min təəssüf ki, Bəylər müəllimə kitabının nəşrini görmək qismət olmadı. Bəylər Ağalar oğlu Məmmədov 1991-ci il fevral ayının 15-də Bakıda vəfat etdi. Vəsiyyətinə görə, onun cənazəsini oğlu Elçin doğulduğu Şuşa qalasına apararaq ata-anasının uyuduğu torpağa tapşırırdı. Qarabağın tarixini, ədəbi mühitini çox gözəl bilən Bəylər Məmmədovun ürəyi erməni qəsbkarlarının yersiz iddialarına dözməmədi. O tez-tez təəssüf hissilə deyirdi:

*Şuşa bir Günəşdi, Şuşa bir Aydı,
Parisə bənzərdi, dağılmasaydı.*

Min təəssüf ki, mən “Qarabağın bəmərə adamları” kitabını onsuz çapa hazırladım.

Xalq arasında tarix boyu hazırcavab, zarafatçı, bəmərə adamlar olub və təbii ki, bu gün də var. Amma təəssüflər olsun ki, bu cür şəxslərin lətifələri, deyimləri vaxtında toplanıb çap edilmədiyindən

müəllifləri də unudulub. Bu mənada, mərhum alim “Qarabağın baməzə adamları” kitabını yazmaqla nəcib bir iş görmüşdü. Əlyazmasını oxuduqca hər səhifəsində gözlərim önündə Bəylər Məmmədovun gülər sifəti canlanırdı. İndi də onun yumor dolu söhbətləri, gülüşü, səsi yaddaşımdadır. “Qarabağın baməzə adamları” kitabı 1992-ci ildə 15 min tirajla çap olundu. Hər dəfə bu kitabı əlimə götürəndə Bəylər Məmmədovu minnətdarlıq hissi ilə yad edirəm.

Unudulmaz Bəylər müəllimin doğma Şuşa qalası Azərbaycan Ordusunun misli görünməmiş şücaəti, əzmi nəticəsində 8 noyabr 2020-ci ildə mənfur düşmənin işğalından azad edildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 5 yanvar 2022-ci il tarixli sərəncamı ilə 2022-ci il “Şuşa ili” elan edilib. 270 il bundan əvvəl – Pənahəli xan Cavanşir tərəfindən bünövrəsi qoyulmuş Pənahabad – Şuşa qalası bu illər ərzində çoxlu sayda tarixi şəxsiyyətlər – sərkərdələr, yazıçılar, şairlər, bəstəkarlar, musiqiçilər, rəssamlar, heykəltəraşlar yetirmişdir. Bu şəxsiyyətlərdən biri də bu il anadan olmasının 190 illiyini qeyd etdiyimiz Xan qızı Natəvandır. Düşünürük ki, şairənin bu yubiley ilində mərhum Bəylər Məmmədovun “Xurşidbanu Natəvan” və “Natəvanın şair qohumları” əsərlərini illər sonra bir kitabda çap edib oxuculara çatdırmaq Xurşidbanu Natəvanın 190 illiyinə ən dəyərli yubiley hədiyyəsi olacaq. Görülən bu nəcib işdən, yəqin ki, unudulmaz Bəylər Məmmədovun da ruhu şad olar!

SEVGİ YENƏ OLACAQ

Səndən nə istəmişdim,
 Niyə döndün özündən?
 Yalanların tökülür
 Nəfəsindən, sözündən.
 Kölgən idim sadəcə,
 Yollarına döşənən,
 Dumanına qarışb
 Yağışında üşənən.
 Yeddiillik ümidim
 Tünd - qırmızı günəşdi,
 Üfütündə qaraldı.
 İlk baharım üç günə
 Quru bir xəyal üçün
 Gözlərimdə saraldı.
 Gedirəm!
 Unut məni!
 Bil ki, əzablarınla
 Daha olmayacaqsan.
 Ağlatdığın ürəktək
 Çiyində əllərin
 Sən də ağlayacaqsan,
 Ey vaxtsız açan çiçək,
 Belə qalmayacaqsan.
 Kişilər ağlamır ki...
 Dərdi özüylə bölür.
 Kişilər ağlamır ki...
 Dərddən səssizcə ölür.
 Göz yaşları söndürmür
 Ürəkdəki yanğını,
 Qoparıb parçaladım
 Yaramdakı sarğını.
 Bir də qayıtmayacaq
 Günahkar ümidlərlə
 O xoşbəxt günlərimiz.
 Elə dolaşb bərk-bərk,
 Açılmaz indən belə
 Bizim düyünlərimiz.
 Bütün olub keçənlər,
 Heç bir şey yeni deyil.
 Ağlayan durnalarla
 Bu tutqun boz səmada

Elmar VÜQARLI

Xəyallar eyni deyil.
 Nifrət unudulandı,
 Amma istək qalacaq.
 Ağrı keçdikdən sonra
 Sevgi yenə olacaq.
 Bax onda bil ki, mənim
 Yuyacaq kədərimi
 Zərif payız yağışı,
 Boğazımda kəndir-ip
 Eşqin dar ağacında
 Qayğısız ruhlar kimi
 Gözləyəcəm bu qışı.

(Gəncə, 2021)

BİZİ GÖZLƏYİRLƏR

Bu gün qarla örtülüb
 evimizə gedən yol...
 Küskün dəniz,
 tənbel ləpələ,
 uzaqlar,
 yenə evimizə gedən yol...
 Dəniz pıçıldayır,
 ah çəkir,
 çağırır.
 İnan,
 dumanların arxasında bizi gözləyirlər,
 sevirilər.

Necə hər şeyi atıb gəlim?
 Ruhun evə buraxarmı taleyin oyunlarını,
 susqun yalanların öldürdüyü hər şeyi?
 Sevgimizin yaddaşında bahar qaldı.
 Sən qızılgülləri sevsən də,
 qızılgüllər şaxtada kök atmazdı.
 Bir də görüşməyimiz dəyişdirərmə nəyisə,
 qaytararmı ötənləri?
 Bir yaz gününü xatırlayıram yasəmən ətirli-
 mənəm üçün hamıdan əziz,
 amma heç nə daimi deyil göylərin altında.
 Yenə gözümüzdə arzular,
 ürəyimizdə bumbuz həvəs,
 fikrimizdə yorğunluq...
 Yağan qar yanaqlarımızda əriyir.
 Saralmış yarpaqlar fırlanır..
 Biz yolumuzu çoxdan unutmuşuq,
 itirmişik.
 Bu qarlı yolu sənə qaçıb açmayacam.
 Ey göz yaşım, dayan, axma!
 Görmürsənmi, yerinə
 sətir-sətir,
 qırıq-qıvrıq sözlər düşür?!
 - Ölüm, eşidirsən?!
 Məni eşidirsən?!
 Səninlə göz-gözə,
 nəfəs-nəfəsə həmişəlik qalacağam.
 Onsuz da həyatda nə varsa,
 hamısı bir anlıqdır,
 işıq yansa belə,
 dünya qaranlıqdır.
 Dünya yenə qaranlıqdır..

(Gəncə, 2021)

SƏN BAĞLANMALIYKƏN, DÜYÜN DÜŞMÜSƏN ÖZÜNƏ

«Bir gün varlığından xəbərsiz qalsam,
 dəli olaram», – dediyin insanın
 üstündən aylar keçdi,
 illər ötdü.
 Mən səni itirərək tapdım.
 Tərk etdiyim həmin yerdəsən,
 bilirəm,
 amma eyni adam deyilsən.

Gördünmü,
 insan düşüncələrdə yaşayıb
 qəlblərdə ölmüş.
 Özün tez-tez deyərdin,
 ürək etibarsızdır,
 odu, yangısı sönərmiş.
 Hər güləni xoşbəxt olmadığı kimi,
 hər ağlayanı da bədbəxt deyil bu dünyanın.
 Sən bağlanmalıykən, düyün düşmüşsən
 özünə.
 Gözlərdən hər zaman göz yaşı düşür,
 gözlərdən, görürsən, adam da düşür,
 sevgi də,
 həyat da,
 ölüm də düşür,
 özün də düşürsən,
 sözün də düşür.
 Bu gecə bitirdim zamanı,
 üfürdüm keçmişimi toz kimi boşluğa.
 Sonra dönüb aynaya baxdım ki,
 yenə yanımda özüməm.
 Bütün hər şeyə rəğməni,
 vidalaşdım bəzi sözlərlə,
 sən deyə başlayıb,
 biz deyə bitənlə.
 Artıq gəlməsən də, olar..

(Bakı, 2019)

GÜLÜMSƏYƏK BİZƏ

Səhərin bu çağında
 Günəşə salam verən dünyatək
 ürəyimdə min illərin inamı var
 gələcəyə,
 işığa,
 gecənin ağırlığından xilasa,
 arınmağa.
 Qoy bu gün də sənə:
 “Sabahın xeyir olsun!” – deyim.
 Bəlkə, bir də qayıdaq keçənlərə,
 bir də gülümsəyək bizə...
 Axı sənsiz də səhər açılıbsa,
 mənsiz də axşam düşəcək!
 Yenə hər iki halda
 sənə salamlar, sevgilər olsun...
 Ötənləri unutsan da,
 gələnləri unutma ki,
 bizdən heç vaxt olmayacaq,

nə bizim dünyamızda,
nə bu dünyada...

(Sankt-Peterburq, 2010)

QAPIMIZDADIR QIZIL SAÇLI PAYIZ

Nəbzi ritmsiz nəğmələrimi
sənə göndərirəm,
görüşümüzdən xatirə-
bir az saralmış şəklinlə...
Əlimdədir sadələvh əksində
sirli gözlərin,
çatılmış qaşların,
öpülməmiş dodaqların...
Şəkil onsuz da yada salacaq unudulan
anları,
qorxunun ümidi öldürməsin.
İlk görüşümüzə də yağış yağmışdı,
sən çıxıb gedəndə də.
Yatmadım dünən səhərəcən,
gözlədim,
gəlməyini gözlədim uşaq kimi.
Olanların üstündən keçib qayıtmadın,
həsrətin ümitsiz uzaqlara yelkən açdı.
Əvəzində xəyallar,
sözlər,

soyuq illər bu qədər vaxt apardı,
hər şeyi sonsuza qədər boşluğa çıxardı.
Artıq qapımızdadır qızıl saçlı payız,
yağışlı soyuqda yığın-yığın yarpaqlarla
izlərimizi gizləyir,
taleyimiz solğun rənglərdə paltar dəyişdirir,
qəzəblə rəqs eləyir.
Bu gün də yenə tənha axşam...
Mən daha qaranlıqda düşünməkdən,
gözləməkdən yorulmuşam...
Nə yaxşılarımız varıydısa,
illər aldı, apardı,
yanan ocağımızdan bir yığın kül qaldı.
Ömrümün işığı sönsə belə,
taleyin üzü dönsə belə,
qəlbimdə həmişə yanan bir ulduz var:
həyatımın imanı, ümidi, sevgisi...

(Belqrad, 2019)

Güләmail **MURAD**

AZƏRBAYCANIM

Mən sənə can dedim, çünki canda tən
Səninlə canlanır, Azərbaycanım!
Dünyaya gələndən damarımda qan
Eşqinlə dolanır, Azərbaycanım!

Min fitnə sağında, mini solunda,
Aslan qüvvəsi var polad qolunda!
Gör neçə ildir ki, haqqın yolunda
Odlara qalanır Azərbaycanım!

Haqqa söykənibdi kökün, dayağın,
Uzaq ulduzlardan gəlir sorağın.
Harda ədalət var, üçrəng bayrağın
Orda dalğalanır, Azərbaycanım!

Mərməradən Altay dağlarınacan,
Kazandan Təbrizin bağlarınacan,
Hamı bir ağızdan sənə deyib can,
Səni qardaş sanır, Azərbaycanım!

Adınla qoşadır sevinc, səadət,
İnsana, millətə, haqqa məhəbbət.
Batıdan, Doğudan gör neçə millət
Sənə ünvanlanır, Azərbaycanım!

ŞEİR VAXTI

Güләmail səndən ilhama gəlir,
Pərvanədir, yanan bir şama gəlir.
Qutsal bayrağın salama gəlir,
Quştək qanadlanır, Azərbaycanım!

KƏDƏR

Xəyala gətir halımı,
Ülfət etdim naşı ilə.
Qırdı mənim vüsalmı
Ayrılığın daşı ilə.

Eşq dolu qəlbim gülmədi,
Bilən bildi, o bilmədi.
Bölən böldü, o bölmədi
Sırrını sirdaşı ilə.

Daha hanı o şən ürək?
Bu yaşda təklənən ürək,
Kədərlə yüklənən ürək
Yuyulur göz yaşı ilə.

İÇİNDƏN KEÇDİM

Dedin ki, bu dünya eşq ilə dönür,
Hər kiçik zərrədə bir hikmət vardır.
Sən bunu dedikcə gördüm damlanı
Dəryaya bağlayan məhəbbət vardır –
Mən o gün sevginin içindən keçdim.

Ayaqyalın gəzdim şehli çəməndə,
Güllərin göz yaşın sildim elə bil.
Təkcə çiçəyin yox, təkcə gülün yox,
Tikanın da dilin bildim elə bil –
Mən o gün sevginin içindən keçdim.

Gördüm ki, eşq imiş hər şey aləmdə,
Sevgisiz həyat da, cahan da yoxmuş.
Bildim qarışqada, arıda olan
Sevgi, bəlkə də, heç insanda yoxmuş –
Mən o gün sevginin içindən keçdim.

Sevgidən doğulan mələyə dönər,
Sevgisiz doğulan şeytan olurmuş.
Adam sevən zaman özünə gəlir,

İnsan sevən zaman insan olurmuş –
Mən o gün sevginin içindən keçdim.

Ulduzlar göylərdə, küləklər çöldə,
Qumrular budaqda məhəbbət dedi.
Duyğum ürəyimdə, qələm əlimdə,
Sözlərim varaqda məhəbbət dedi –
Mən o gün sevginin içindən keçdim.

O qədər qarışmış fikrim, xəyalım,
Misralar içində aza bilərəm.
Bütün yazdığımı unutsam belə,
Bir fikri yenidən yazma bilərəm:
“Mən o gün sevginin içindən keçdim!”

APREL SƏHƏRİ

O aprel səhəri niyə, görəsən,
Buludlar üstünə qondu durnalar?
Torpağı anatək bağına basan
Bir şəhidi görüb dondu durnalar.

Əlində qumbara tənha şəhidi,
Göydə ağlayırdı qərrib durnalar.
Anatək, bacıtək saçın yolurdu,
Lələyin çöllərə sərib durnalar.

Yağıştək yağırdı gözlərindən yaş,
Şəhidin nəşini yuyurdu sanki.
Durnalar o səhər insan olmuşdu,
Durnalar şəhidi duyurdu sanki.

Belə görməmişdim heç durnaları,
Getdiyi yolundan geriye dönən.
Bəyaz lələkləri qar kimi yağan,
Ağlaşa-ağlaşa dəliyə dönən.

Axırı düzülüb öz qatarına,
Bir matəm havası çalıb getdilər.
Cismini tapşırıb ana torpağa,
Şəhidin ruhunu alıb getdilər.

Gözlərim cüt bulaq, dolduqca dolsun,
Ölsəm də, gözümü bağlamasınlar.
Allahım, qoy mənə nə olur-olsun,
Şəhid anaları ağlamasınlar.

Bir ana qəlbinin fəryadı ilə
Düşmənin səfini pozacağam mən.
Zəfər nəğməsini Cıdır düzündə
Durna lələyilə yazacağam mən.

KÖNLÜMÜN

Yenə öz əliylə özünü döyür,
Yazdı bu sözləri əli könlümün.
Dilini qınayır, sözünü döyür,
Zənciri çatışmır dəli könlümün.

Sinəmdə yaralı könül görünür,
Könüldən aralı könül görünür.
Nə qönçə görünür, nə gül görünür,
Haçan açılacaq gülü könlümün?

Başa hər düşən daş başdaşı deyil,
Gözümdə qəmlə həzz yanaşı deyil.
Üzümdən süzülən göz yaşı deyil,
Axır Araz kimi seli könlümün.

Yanıram, kim məni yanan sanır ki?
Axı yanmağıma kim inanır ki?
Elə alovlanır, elə yanır ki,
Başıma tökülür külü könlümün.

Ağlayan yaxşıdı, gülən yaxşıdı?
Yaşayan yaxşıdı, ölən yaxşıdı?
Allahım, sən özün bilən yaxşıdı,
Tək sənə açılır dili könlümün.

DƏRGİDƏ KİTAB

Nemət MƏTİN

PAPİROS

Yenə də kənddə su yox idi. Hətta divardakı mamırlar da solmuşdu. İtlərin dili torpağa çatırdı. İdarədə ən gənc işçi olduğum üçün məni su dalınca göndərirdilər. Köynəyim bədənimə yapışmışdı. Cib dəsmalımı uzunlamasına qatlayıb boynuma atmışdım. Başımdayı aerodrom papağın altından tər damcıları gözümə süzüləndə silirdim.

Kəndimizin əhalisinin yarısını neftə görə məcburi köçürürdülər. Mən də həmin mədəndə işləyirdim. Suxoy payok və siqaret qutusu ayda bir dəfə verilirdi. Papiros damağında çöllü-biyabanla tüstüləyə-tüstüləyə gəldirdim. Su da, Allah saxlamış, o biri kəndə gəlirdi. İki baçok su üçün bu qədər yol qət etmək bizə qalmışdı...

Fikirləşə-fikirləşə yol kənarıyla gəldirdim. Xəyallara dalmışdım. Papirosun dumanı beynimi açmışdı. Birdən qarşımda maşın saxladı. Maşının özüllə gətirdiyi toz ötüb keçdi. Toz-duman çəkilən kimi eynəyinin arxasından əzazil baxışlarla məni süzən adamı görüb qorxdum. O, heykəl soyuqluğu ilə dilləndi:

– Hara gedirsən?

Dilim ağzımda şişsə də, iki söz deyə bildim:

– Su dalınca.

Maşının qapısını açıb düşdü. Sonra qarşısına keçib dayandı. Barmaqlarını kapota döyəcləyib nəsə fikirləşdi. Özümdən asılı olmadan donmuşdum. Hər kişinin maşın alıb saxlamağa ixtiyarı yox idi deyə, həmin adamın elə-belə adam olmadığını anladım.

– Papiros hardandı?

– Mədəndən veriblər.

– Yaxşı. Get...

Səhəri gün dörd idarə işçisi mədəne gəldi. Sorğu-sualdan sonra rəisimizi az qala infarkt vurmuşdu. Bilirdi ki, yoldaş Bağırov tapşırıbsa, sürgün oluna bilər. Həmin adamın Bağırov olduğunu sonra öyrəndim. Bir günün içində üç iri çən gətizdirildi kəndə. Daha su dalınca qonşu kəndə gedən olmadı. İşim yüngülləşdi. Gələnlərdən biri yeni əmri oxudu. Papiros əvəzinə qənd veriləcək. «Ağzınız şirin olsun» – dedi əmri oxuyan. Qorxudan heç

kim gülümsəmədi də. O gündən papirosu tərgitdim.

UÇULMUŞ EV

Dəniz kənarında yerləşən iri hasarlı, villalı, hovuzlu bağların arasında itib-batan uçulmuş bir ev vardı. Həmişə bibimgilin bağına gedəndə o bağa tamaşa edirdim. Çünki bu uçulmuş evdən sonra dəniz görünürdü. Dənizdən gələn şaxta onların taxta evciyinin sökülmiş damından xəbərsiz qonaq gəlirdi. Gecələr çirkli yorğandan boylanan beş uşaq və ata ac qarınlarını doyurmaq üçün ananın yolunu gözləyirdi. Ana yorğun halda gecənin bir aləmi sınımış qapını cırıldadıb içəri keçəndə uşaqlar sevinərək "Urra" qışqırırdı. Sahildəki kafeni işlədən yekəqarın kişi eşşək kimi işlətdiyi ananı arabir keyfi istəyəndə öz bağına da aparırdı. Ona görə ana kafedəki yeməklərin qalıqlarını yığıb evə gətirəndə kafenin sahibi göz yumurdu. Uşaqlar sevinə-sevinə yeməkləri gözüne təpirdi. Ata isə qocalıb əldən düşmüşdü. And içmək üçün damağında bir cüt diş saxlayan ata uşaqların iştahla yemək yeməsinə tamaşa edəndə boz gözləri işıldayırdı.

Ana sübh tezdən evdən çıxır, bir də ay tam yuxarı qalxanda qayıdırdı. Uşaqlar atanın umuduna qalmışdı. Ata uşaqları yay-qış dənizdə çimdirirdi. Qara, keçəl uşaqlar yiyəsiz bağlardan meyvə, dəmir, su, taxta oğurayıb gətirirdilər. Başqa bağ sahibləri gündə bir qab biş-düşdən kasıb ailəyə pay göndərirdi. Ata hər gün qonşu bağdakı Mirəhməd kişini görməyə gəlirdi. Həyatdan gileylənmək, dərdini danışmaq üçün...

Uşaqlar düz divara dırmaşırdı. Onlara tərbiyə verməli olan ata çoxdan gücdən düşmüşdü. Hərdən bir bərk əsəbiləşəndə nadinclik edən övladının arxasına şapalaq ilişdirirdi. Amma heç bir xeyri yox idi. Uşaqlar çoxdan həyatla mübarizə aparmağı öyrənmişdilər. Beş-altı kiçik də arxalarınca düşüb onları izləyirdi. Acından qarını kürəyinə yapışan kiçüklər bir tikə çörək üçün bir-birini didirdi.

Qonşulardan kiminsə qonağı gələndə kabab bişirilirdi. Həmin gün uşaqlar üçün

bayram sayılırdı. Qonşunun hasarından ağzularından su axa-axa kababın manqalına tamaşa edirdilər. Kababın əvəzolunmaz qoxusu onları zombi kimi həmin qarşıya aparırdı.

Qış ayları onlar üçün ən ağır aylar idi. Qonşular köçüb şəhərdəki evlərinə getdiyindən təkcə analarına ümid qalırdı. O da qışda qab yumaqla pul qazanırdı. Uşaqlara görə dövlətin ayırdığı pul isə ən vacib şeylərə xərclənirdi. Çörək, kartof və hərdən kolbasa...

Günlərin bir günü Mirəhməd bağı təmir etmək üçün yenidən bağa gəldi. Uşaqlarını bağlara dilənməyə göndərən ata Mirəhmədi uzaqdan görüb salamladı. Mirəhməd sağ əlini asta-asta qaldıraraq ona gəlməyini işarə etdi. Ata darıxdığından tez-tələsik gəldi. Mirəhmədə kömək etdikdən sonra bir süfrə arxasına əyləşdilər. Ata çoxdandı içmirdi deyə, iki qədəhi boşaldan kimi kefləndi. Açıb ürəyini boşaltdı:

– Mirəhməd kişi, mənim adım heç də İsmayıl deyil. O vaxt Albaniyada yüksək vəzifədə işləyirdim. Pulumu balta kəsmirdi. Bir gün başıma arxadan nəsə vurdular. Huşumu itirdim. Gözümü açanda bu gördüyün uçulmuş daxmada tapdım özümü. Hələ evə bir balaca əl gəzdirmişəm. Əvvəl heç yaşamaq mümkün deyildi.

– İsmayıl, yalan danışma. Albaniya hara, sən hara...

– İnanmırsan, bax!

O, cibindəki köhnə vəsiqəni çıxarıb göstərdi.

Adım, gördüyün kimi, Xoskendi. V əsrdə yaşamış alban xristian ruhanisinin adından götürülüb. Qədim türkcədə koçken – qartal deməkdir. Mənə bir tamaşa elə. Olsa-olsa, qaşqaldaq olaram.

Uğunub özündən getdi. Mirəhmədi də gülmək tutdu.

– Nə əcəb ölkənə qayıtmırsan?

– Qorxuram. Həm pasportum köhnədir, həm də uşaqları qoyub gedə bilmərəm. Müraciət etsəm də, işimə hələ də baxılır.

Keyli susdu. Stolun üstündəki zəngli saat çıqqıldadıqca ürəyi sıxılırdı. Gözlərini bir nöqtəyə zilləyən İsmayıl yenidən başladı, nə başladı...

– Yoldaşım altıncı uşağı gözləyir. Bir ucdan

doğur. Heç mənə də hay yoxdur. Bilirəm ki, uşaqların əksəriyyətinin atası mən deyiləm. Neyləmək olar, mənimki də belə gətirib...

Mirəhməd udqundu. Nə deyəcəyini, necə təsəlli verəcəyini bilmədi. İsmayıl təsəlli də gözləmirdi. Sözüünə davam etdi:

– Heç nə demə. Mən taleyimlə barışmışam. Gecələr əsəbiləşib özümdən çıxıram. Arvad itin sözünü deyir mənə. Yəqin, eşitmiş olarsan.

Mirəhmədin gözlərindən yaş axdıqca silirdi. İsmayılın ağlamağa heyi qalmamışdı. Həyatda hər şeyi görmüşdü. Bütün hissələri ağac kötüyü kimi qurumuşdu.

Həmin məclisdən sonra Mirəhməd İsmaylla bir süfrəyə oturanda içkini gətirmirdi.

Günlər beləcə aylara qarışaraq uçub gedirdi. Mirəhməd kişinin gözləri zəif görür, qulağı zəif eşidirdi. İsmayıl isə uşaqları sabaha sağ çıxartmaq üçün əlləşirdi. Lakin sənədi olmadığından heç yerə işə düzələ bilmirdi. Lap düzəlsəydi belə, uşaqlara kim baxacaqdı?

Bir gün Mirəhmədin küçə qarısı döyüldü. Qarıya çıxan Mirəhməd karıxdı. İsmayılın arvadı, altı uşaq anası ağlaya-ağlaya nəsə deyirdi. Mirəhməd heç nə anlamadı. Onu sakitləşdirib bir daha soruşdu:

– Nə olub, ay qız?

– İsmayıl yoxa çıxıb.

Mirəhməd qocaldığı üçün onu axtara bilməzdi. Güclə ayaqlarını tərpedirdi. Polis çağırırdı. Bir gün axtarışdan sonra İsmayılın cəsədini dəniz qırağında tapdılar. Qayalar arasında şişmiş cəsədi ləpə döyürdü...

Bir həftə keçməmiş İsmayılın arvadı torpağı satdı. Xeyli pul eləmişdi. Ucuz yerdən hazır ev aldılar. Qalan pulu isə xıxır-xıxır yeyirdilər. Uşaqlar böyümüşdü. Artıq dördü işləyirdi. Biri bazarda araba dartır, biri göyərti satır, biri konduktor işləyirdi, biri də bağban idi. Atalarının yoxluğunu az da olsa, hiss edirdilər. Qayğısız uşaq illərini həsrətlə xatırlayırdılar.

İsmayılın bağını varlı adam almışdı. Yerində iri bir malikanə tikdirmişdi. Hasarı o qədər hündür idi ki, daha dəniz də görünmürdü...

DÖRD MİN PİLLƏ

Hər gün olduğu kimi, yenə səhər işə gedirəm. Bəli, məhz gedirəm. Bu proses məni yorur. Sanki ilan məni udub, sonu görünməyən tuneldə yol gedirəm. Hələ bunun yol bitdikdə yuxarı dırmanmağı var. İki kilometr hündürə qalxmalıyam. O qədər çıxıb-düşmüşəm ki, pillələrin sayını da əzbərləmişəm. Düz dörd min tutacaqdan tutub qalxıram. Fövqələdə bir hadisə olmasa, gündə iki dəfə pillələrdən istifadə edirəm. Bir işə gedəndə, bir də işdən gələndə. Bu da edir səkkiz min tutacaq. Səkkiz min pillə. Bir tərəfdən idmandır. Kökəlməyə qoymur. Bir tərəfdən isə eşşək kimi yoruluram. Məndən başqa hamı rahat yaşayır. Bizim qəsəbənin bütün sakinləri uça bilir. Yəni məndən başqa hamı...

Uşaqlıqda valideynlərim, bibilərim, əmilərim və dayım uça bilməyim üçün daha nələr etmədilər. Məni aparmadıqları falçı qalmadı. Pirləri, ocaqları gəzdirdilər. Qurban kəsdilər, sədəqə verdilər. Bir molla uçmaq duası da yazdı. Xeyiri olmadı. Uçmadım ki, uçmadım. Bütün sinif, tələbə yoldaşlarım uçdu. Mən isə sürünməyimə davam etdim. Uça bilmədiyim üçün qızlarla tanış ola bilmədim. Dostlar da uçub getdi. Tənhayam. Təkəm. Bir kimsə dərdimə çarə tapa bilmədi.

Qəsəbəmizdə uçmağı öyrənmək üçün kurslar yoxdur. Çünki tək mən uça bilmirəm. Atam bir gün dedi ki, bütün dünyanın insanları uça bilir. Səndən başqa. Mənə çox pis təsir etdi. Özümü əzilmiş, yararsız hiss edirəm. Bu günə qədər.

İşdə hamıdan çox işləyirəm. Onlar saat beşdə uçub gedir. Mən isə yolun dərdindən səkkizə qədər işləyirəm. Adamın Allahı var. Maaşımı çox verirlər. Çünki çox işləyirəm. Pul yığıb xarici ölkələrə getmək istəyim reallığa oxşamır. Öz ölkəmizin başqa yaxın şəhərlərini gəzmişəm. Hamı uçur. Mən kimdən zəifəm? Qanadları da yoxdur. Sadəcə uçurlar.

Günlərin bir günü təyyarə satan şirkətə zəng elədim. Təyyarə almaq asanlaşmışdı.

Demək olar, heç kim təyyarə almırdı.

Axı hamı uça bilir. İstədikləri yerə uçub qayıdırlar. Uçağın qiyməti xeyli aşağı düşüb. Şirkətində zənglərə

cavab verən xanım uça bilmədiyimi biləndə təyyarə ala bilməyəcəyimi dedi. Səbəbi isə bu oldu ki, birdən qəza olsa, uçub canınızı xilas edə bilməyəcəksiniz. Dəstəyi asdım...

Hətta mağazalar da binaların damında tikilib. Pilləkənləri dırmaşmamaq üçün hər şeyi evə sifariş verirəm. Babam deyir ki, o vaxtlar taksi var idi. İndi olsaydı, istədiyini ünvana aparardı səni. Minik maşınlarından xeyli söhbət elədi.

Uçanlar sürətlə uçur deyə, hər yerə tez çatırlar. Bircə mən gecikirəm. Gecikməyəndə isə evdən tez çıxmalı oluram. Günüm yollarda keçir. Yolda söhbət etməyə bir bəndə tapmıram. Adamlar azğınlaşıb. Uça bilmədiyimi bilənlər başıma müxtəlif şeylər atırlar. Papağımı oğurlayıb qaçanlar da az olmayıb. Daha papaq taxmıram.

Otuz yaşım var. Bir xanımla tanış ola bilmirəm deyə, sekslə məşğul olmaq üçün fahişəxanalara üz tuturam. Yenə yol, yenə pilləkənlər. Ailə quracağıma da inanmıram. Uça bilmək üçün iş yoldaşlarımla məsləhətini dinləyirəm. Uçmağa çalışsam da, alınmır. Uça bilmədiyimi maksimum gizlədirəm. İşdən gec getməyimin bir səbəbi də budur. Amma işdə bir nəfər bildi, bəs edir. Hamı biləcək. Yaxşıdır, cəmi beş nəfərlik. Dörd nəfər mənə yadplanetli kimi baxır. Çalışıram fikir verməyim.

Uçmaq başqaları üçün adıləşib. Mən isə uçmağa möcüzə kimi baxıram. Hər həftə çərpələng uçurmasam, ürəyim sıxılır. Bəzən əclaflar qayçı ilə ipi kəsirlər, sonra da uçub aradan çıxırlar. Amma mən yenə də ipi düyünləyib zövq almağa davam edirəm. Mənim yerimə çərpələng uçur. Mən də özümü xoşbəxt hiss edirəm.

Bu gün, hər həftə olduğu kimi, sevdiyim işlə məşğul olmaq zamanı gəldi. Yeni aldığım çərpələngi yaxşı-yaxşı düzəldib bayıra çıxdım. Külək o qədər də sərt əsmir. Hava əsl mən istəyəndir. Çərpələngi yerə qoyub ipdən yapışdım. Qaçmağa başladım. Çərpələng göyə qalxdıqca ipi uzatdım. Günəşin qarşısını tutan çərpələng necə də gözəldir, – deyə düşündüm. Yarım saata yaxın mən çərpələngə baxdım, çərpələng də mənə. Gözlərim yorulmaq bilmirdi. Sanki özümün uçmağımı seyr edirdim. Birdən uçan adamlardan

biri çərpələngin yanında göründü. Üzünü tursudaraq güldü. Pis iş tutacaq adamlar kimi hırıldayırdı. Çərpələngi qayçı ilə kəsdi. Amma çərpələngi tutub saxladığı üçün yerə düşmədi. İp başından vurulan ilan kimi yerə sərildi. Əsəbimdən məni əsməcə tutdu. O əclafı nə tuta bilərdim, nə də başqa bir şey edə bilərdim. Daş atsaydım da, çatmazdı. Uçub getdi. Çərpələngimi də apardı. Məyus halda iş yerimə getdim. Binanın divarına bərkidilmiş nərdivana çatdım. Dörd min pilləni birnəfəsə qalxdım. İş ofisimiz yerləşən bina ən hündür binalardan biri olduğundan oranı seçdim. Binanın üstündən aşağı baxanda ürəyim bulandı. Arxaya çəkilib qusdum. Əlimin içi ilə ağzımı silib binanın kənarına gəldim. Artıq heç nə istəmirdim. Sadəcə, bütün olacaqlar olmasın. Bitsin əzab dolu həyatım. Hamı kimi ola bilməmək adamı dəli edir. Belə yaşaya bilmərəm. İlk və son dəfə uçmaq üçün özümü qabağa verdim. Şikarına hücum edən qartal kimi aşağıya doğru uçuram. Qorxudan gözlərim yumuldu. Göz qapaqlarımı açanda yerdən çox-çox hündürdə olduğumu gördüm. Uçmağı öyrənmişdim.

RUH

Həmin gün ilk dəfə heyrətlənmişdim. Əvvəllər də olmuşdu. Lakin o gün hədsiz dərəcədə böyük heyrət hissi ürəyimə yağ kimi yayılmışdı. Hər şey nənəmin ağlamağı ilə başladı...

Nənəm doxsan yaşında üzü qırışmış, beli bükülmüş bir xanımdır. Saçları dümağdır. Görəndə təəccüblənirəm. Mən onu tanıyandan başında şal olub. Arada saçını dərməyə üçün yaylığını açar və uzun ağ saçları çiyinə qədər tökülər. Çətin həyat yaşayıb nənəm. Doğulan ili böyük kəndimiz iki yerə bölünüb. Neft həddindən artıq çıxdığı üçün kəndin yarısı beş-altı kilometr aralıda yeni salınmış kəndə köçürülüb. Kiçik yaşlarında üç bacının bir qardaşı vəfat edib. Nənəm Zümrüdün on bir yaş olanda İkinci Dünya müharibəsi başlayıb. Belə də kasıb yaşayan insanlar müharibə ərəfəsində daha da kasıblayıb. İşə bir bax, adın Zümrüd ola, kasıb yaşayasan. Nənəm üç sinif oxumağına baxmayaraq, yaddaşı polad kimi

bərk olub həmişə. Hər kəsi tanıyırdı. Suallara dəqiq cavab tapan adam olub. Az danışan olsa da, ağzı açılarda maraqlı hadisələr danışardı. Bir dəfə danışır ki, günlərin bir gününü kəndə uzaq Sibirdə sürgün həyatı yaşamış kəndçimiz geri dönür. Belində də bir kisə kartof. O zamanlar biz tərəfdə kartof nədir, bilmirdik. Bütün kənd namaz əhli olduğundan xristian torpağından gətirilmiş tərəvəzi qəbul etmirlər. Kişi nə qədər izah etsə də, anlamaq istəmirlər ki, ac qalmaqdansa, kartof yemək yaxşıdır. Axırda səbri tükənən keçmiş dustaq kisəsini də götürüb evə gedir.

Nənəm müharibədən sonra ayağından güllə yarası almış babama ərə gedir. Daha doğrusu, gəlir. O zamanlar görüşmək, nişan üzüyü taxmaq, həri, nişan, xınayaxdı olmayıb. Sənəd söz olub. Söz dedinsə, əməl etməlisən. Bir dostunun maşını ilə nənəmgilə gedərək onu öz evinə gətirib. Cəhiz olmayıb, gəlin paltarları olmayıb. Makiyaj, manikur, fotosessiya olmayıb. Sadəcə olaraq, gəlinə ata evindən nəsə pay verirdilər. Zümrüd xanıma qəzetə bükülmüş quru balıq veriblər. Vəssalam. Beləcə nəslimiz çoxalmağa başlayıb. Dörd uşağı zülmə böyüdüb nənəm. Həmçinin sonbeşik olan atamı da. Babamla bir yerdə dəmir zavodunda işləyib. Axşam evə gələndə paltarları əl ilə yuyub, uşaqlara yemək bişirib. Bir sözlə, bütün işləri özü görüb. Yorulmadan çalışıb. Kəndin bütün xanımları kimi. Nənəmdə olan enerji heç günəşdə də yoxdur. Hər zaman belə fikirləşmişəm. Dəfələrlə bir-iki daş çörək üçün əvvəlcə alabaş avtobusla, sonra bir neçə kilometr ayaqla yol qət edib.

O cür ağır günlərdə babamın da qeydinə qalıb. Onu cəmiyyət üçün dəmir ütü ilə ütülənmiş kostyumda göndərirdi. Medallar yaxasında, araqçın və ya buxara papaq başında, əsa əlində... Bir baxışından bilərdi babam çay istəyir, yoxsa yemək. Babamın sevimli yeməkləri səhər xəşil, axşam küftəbozbaş idi. Nənəmin zövqünü soruşan yox idi. Heç özü də bilmirdi, nə xoşlayır. Həmişə uşaqları və əri nə yeyirdisə, ondan yeyib Allaha şükür edirdi. Babam Quran oxuyanda sakitcə dəmir sobaya söykənilib dinləyirdi. Heç nə anlamasa da, Allahın böyüklüyünə və sözlərinə şəkk etməzdi. Babam

salavat çevirəndə o da çevirərdi. Günlər, aylar beləcə ötüb keçirdi. Nəvələri dünyaya göz açanda sevinmişdi. Ağlamışdı ürəkdən. Oğlunu, yəni əmimi xərçəng xəstəliyindən itirəndə isə havalandı. Bəlkə də, havalanmazdı. Ona pis təsir etməsin deyə, məclislərdə iştirak etməyinə icazə vermədilər. Evdə tək qalıb dəli oldu. Yavaş-yavaş burnu torpağa yaxınlaşmağa başladı. Qəddi əyilmiş nənəm heç kimi tanımır, tanısa belə, adları qarışıq salırdı. Ölüləri sağ bilir, sağları öldürürdü. Arada pis ruhları kəndin qədim dilində söyür, sonra da barışardı. Qardaşını da diriltmişdi. O hər gün bizə gəlib qapının arxasında qalırmiş. Biz qapını açmırdıq. Bütün ölmüş tanışları ilə söhbəti var idi. Hərdən onlar üçün bağlama hazırlayıb hasardan o tərəfə atardı. Atam isə gedib deyinə-deyinə gətirərdi. Bağlamada corab, sabun, konfet olardı...

Havanın çönəcəyini nənəmin sakit və ya cılığın olmağından anlayardıq. Söyüş söydüyü gün külək, yağış olardı. Sakit olduğu günlər günəş hər tərəfi isidərdi. Barometr deyərdim ona zarafatyana...

Həmin gün müsəlmanın həmin günüdür. Dünən olmuşdu hadisə. Nənəm son bir həftədə heç nə danışmırdı. Qarıya qədər getsə də, sakit dayanıb yenidən geri qayıdırdı. Dünən isə qəfil ağlamağa başladı. Nə üçün ağladığını soruşanda isə bir cümlə dedi: "Tərən ölüb, hə?"

Düz gözlərinin içinə baxdı sonbeşik oğlunun. O isə quruyub qaldı. Sonra sağ olduğunu bildirib getdi. Tərən bibisi nəvəsi idi. Onun öldüyünü Zümrüd xanıma deməmişdik. O isə xəbər tutmuşdu. Haradan, necə? Kim demişdi? Ruhlar? Bəlkə, ölmüş qardaşı? Dünəndən yata bilmirəm...

PUL

Xar tut təzə-təzə dada gəlmişdi. Babamın atasının əkin sahəsi olan, sonradan babamın bağına çevrilən yerdə hər yay həm dincəlirdik, həm də qışa tədarük görürdük. Mən qoyunları sahədən gətirmişdim. Nənəm balon bağlayırdı.

Babam isə quyunun təmiriylə məşğul idi. Birdən vahiməli səslə babam sükutu pozdu:

– Arvad, düşdi!

– Nə, ay kişi?

– Qızıl pul digirlənib quyuya düşdi.

– Allah, sən kömeg ol!

– Allah neyləsün? Günah mənədədü! Elə sabah sübhədən banka gediciyəm. Qızıl pulları kağız pula çevirib gətirciyəm. Onda görüm hara digirlənib düşəcək...

– Sən bilən məsləhətdü, ay kişi. Mən bankə-mankə bilmirəm. Başım çıxmır...

– Çay gətir.

– Baş üstə.

Səhər obaşdan babam banka yollandı. Kənddən mərkəzə ancaq atla gedirdilər. Babam qızıllarını kisəyə yığıb yəhərə bağladı. Qayıdanda üzü gülürdü. Sanki İstanbulu fəth etmişdi. Kisə beş dəfə iri görünürdü. Kisənin ağzını açanda pullar azadlığa çıxırmış kimi yerə dağıldı. Nənəmin gözlərinə işıq gəldi. Mən də donub qalmışdım. Kağızın biri dirsəyimdən biləyimə qədər olan məsafə qədər idi. Babam pulları sıgallaya-sıgallaya sayıb sandığın içinə səliqəylə düzdü. Ağzını da kilidlədi. Açarı belindəki xırda pul kisəsinin içinə qoydu.

Bu hadisədən beş-altı həftə keçmişdi. İsti, cırhacı günlərin birində babam həyətdə ağzı partlamış əncirləri dərirədi. Nənəm isə torpağa baş əymiş üzümləri dərib aşızənə atırdı. Mənə isə qoyunları tapşırmişdılar. Tövləni təmizləyirdim. Xar tut yığmaqçun ağaca dırmanmış qonşunun səsi gəldi:

– Ağasəlim.

– Aton rəhmetdik, qorxdum ki. Di görüm nolub.

– Pullar deyişib.

– Necə?

– Degirəm ki, pullarun batdı.

Babamın rəngi qaraldı. Kağız pula çevirdiyi pulların dəyəri heç-puç olmuşdu. Dörd həftədir heç kimin xəbəri yox imiş. Dünən qonşu öyrənib. Təsədüfən kimdənsə eşidib.

Babam özünü toparlayıb dedi:

– Hələ bankda zənən xeylağı mənə dedi. Qulaq asmadım. Dedi ki, pullar deyişə bilər. Gic ağlım...

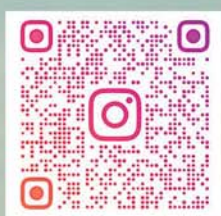
Dergide
Sargi

Aytac Cahangir

ISSN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 1 AZN

[ulduz_ayliq_edebiyat_derqisi](#)